

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra pedagogiky

Diplomová práce

Negativní jevy na ZŠ a současná legislativa

Vedoucí práce: Mgr. Procházka Miroslav PhD.

Autor práce: Bc. Hommer Roman

Studijní obor: Vychovatelství, kombinované

Ročník: 2

2016

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum:

Podpis studenta

Poděkování

Děkuji panu Mgr. Miroslavu Procházkovi PhD. za velmi užitečnou metodickou a odbornou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování této diplomové práce.

České Budějovice, 2016

Bc. Roman Hommer

ÚVOD	6
1. ZÁKLADNÍ POJMY	7
1.1. Charakteristika školního věku	7
1.2. Socializace.....	8
1.3. Normy a konformita	9
1.4. Sociální patologie.....	10
1.5. Sociální deviace.....	11
1.6. Rizikové chování.....	12
2. NEJČASTĚJŠÍ NEGATIVNÍ JEVY U ŽÁKŮ VYBRANÝCH ZŠ V Č. KRUMLOVĚ.....	15
2.1. Záškoláctví	15
2.2. Vandalismus.....	17
2.3. Delikvence a kriminalita	18
2.4. Krádeže.....	18
2.5. Formy násilného chování	20
2.5.1. Agresivita	20
2.5.2. Šikana	21
2.6. Drogové závislosti.....	25
2.6.1. Alkohol.....	26
2.6.2. Tabák	28
2.6.3. Marihuana.....	29
3. ČINITELÉ NEGATIVNÍHO VÝCHOVNÉHO VLIVU NA DĚTI.....	31
3.1. Společnost	31
3.1.1. Rodina	31
3.1.2. Média.....	32
3.1.3. Vrstevníci.....	33
3.1.4. Škola, školní třída.....	34
4. PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ	36
4.1.1. Systém primární prevence a její členění.....	37
4.1.2. Systém školské primární prevence rizikového chování	38
4.1.3. Organizace a řízení primární prevence rizikového chování	40
4.1.4. Pedagog, školní metodik prevence a jeho činnost (dále jen ŠMP).....	43
4.1.5. Minimální preventivní program (dále jen MPP)	45
5. LEGISLATIVA VE VZTAHU K PRIMÁRNÍ PREVENCI	48

5.1. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.....	48
5.2. Ministerstvo zdravotnictví.....	51
6. VÝZKUM.....	53
6.1. Cíl výzkumu	53
6.2. Charakteristika základních škol v Č. Krumlově.....	54
6.2.1. ZŠ Plešivec	54
6.2.2. ZŠ Za Nádražím 222	55
6.2.3. ZŠ Český Krumlov, Linecká 43	55
6.2.4. ZŠ T. G. Masaryka 213.....	55
6.3. Metodologický postup.....	56
6.4. Výzkumný soubor	57
6.5. Výzkumné otázky.....	57
6.6. Dotazník pro pedagogy	57
6.7. Výzkumné hypotézy (předpoklady)	58
6.8. Vyhodnocení dotazníkového šetření.....	59
6.9. Základní školy - souhrn.....	59
6.10. Tabulky a grafy k souhrnu základních škol	62
6.11. Verifikace/falsifikace hypotéz (předpokladů).....	70
6.12. Shrnutí praktické části práce a diskuse.....	73
ZÁVĚR	76
POUŽITÉ ZDROJE.....	78
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	82
PŘÍLOHY.....	83
ABSTRAKT.....	131
ABSTRACT.....	132

ÚVOD

Téma své diplomové práce jsem si zvolil z důvodu, že k problému rizikového chování ač nepracuji ve školství, mám celkem blízko. Přestože se této problematice již věnovala řada studentů ve svých diplomových pracích a některé mi byly i inspirací, přesto jsem chtěl se na tuto problematiku podívat z jiného úhlu. Pracuji jako strážník městské policie (dále jen MP) v Č. Krumlově a s negativními jevy u dětí a mládeže se často setkávám. Jednou z činností MP je také prevence kriminality a to jak po stránce teoretické, tak i praktické. Součástí MP je odbor Prevence kriminality, který má ve své náplni přednáškovou činnost na většině základních škol v Č. Krumlově a pořádání různých akcí pro děti v jejich volném čase se zaměřením na prevenci v dopravě, prevenci kriminality a prevenci drogovou. Tato činnost je realizována jak během školního roku, tak i v době prázdnin.

Každá ze škol má samozřejmě svůj vlastní minimální preventivní program (dále jen MPP), kterým se snaží negativním jevům ve škole předcházet a minimalizovat je. Řídí se přitom vyhláškami a nařízeními Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT).

Preventivní činnost má v současnosti již dostatečnou oporu v zákonech, vyhláškách, nařízeních, které jsou zřizovateli škol využívány, jak prostřednictvím škol, tak příslušnými odbory městského úřadu, jako je odbor školský, sociální, městská policie a Policie ČR.

Ve své diplomové práci jsem se zaměřil na nejčastější negativní jevy, které se ve městě vyskytují a s kterými se nejčastěji ve svém zaměstnání setkávám. Tím samozřejmě netvrdím, že se u nás nevyskytují i ostatní, někdy daleko závažnější formy rizikového chování u dětí a mládeže.

Je jasné, že největší část prevence leží na rodině žáků, bohužel, dnešní doba má svá určitá specifika, která s řešením tohoto problému v rodinách moc nepočítá a tak je tento problém přenesen na školu, potažmo společnost.

Zájmem škol, města i celé společnosti je, aby tyto negativní vlivy byly potlačovány již při jejich náznacích. Tato snaha začíná na úrovni teoretické, preventivní, kterou do života prakticky uvádějí právě učitelé na základních školách (dále jen ZŠ) formou školních i mimoškolních aktivit, které podporují zdravý životní styl dětí, jak po stránce fyzické, tak i psychické. Většina těchto aktivit pedagogů je i nad rámec jejich učitelského povolání, počínaje individuálním studiem preventivních programů, legislativy a konče přípravou aktivit s dětmi ve svém volném čase.

1. ZÁKLADNÍ POJMY

1.1. Charakteristika školního věku

Vágnerová ve své knize *Psychopatologie pro pomáhající profese*¹ rozděluje školní věk na tři dílčí fáze:

- **Raný školní věk, respektive mladší školní věk:** od 6-7 let do 8-9 let.
- **Střední školní věk:** od 8-9 let do 11-12 let, tj. do doby, kdy dítě přechází na druhý stupeň základních škol.
- **Starší školní věk,** respektive období druhého stupně základních škol, až do ukončení povinné školní docházky, tedy přibližně do 15 let.

Období mladšího školního věku lze celkově charakterizovat jako relativně klidné a bez dramatických vývojových změn. Tato vývojová fáze začíná zahájením školní docházky (6–7 let) a končí s nástupem puberty (přibližně v 11–12 letech věku dítěte). Nástup do školy pak představuje největší změnu v psychickém a sociálním vývoji dítěte. Získává nové schopnosti, plní stále náročnější úkoly a časem se stává soběstačnější.

Osoby, které mají autoritu (rodiče a učitelé), uznává dítě na počátku mladšího školního věku nekriticky a maximálně se snaží dostat jejich očekáváním (období „hodného dítěte“). S postupným stále větším osamostatňováním se však vliv autorit na myšlení dítěte zeslabuje a přibližně v deseti letech je už dítě ve svých názorech kritičtější, před učitelem jsou upřednostňováni spolužáci.

Střední školní věk ohraničujeme roky 10–12 let. Někdy bývá střední školní věk již označován vymezen 10–15 lety a souhrnně jako období puberty. Vzhledem k tomu, že však v tomto období dochází k poměrně výrazným změnám, je zde toto období rozděleno na střední školní věk a starší školní věk neboli pubescenci.

Starší školní věk neboli puberta je biologickým i sociálním mezníkem. Bývá vymezena roky 12 až 15/16 let. Z hlediska biologického dochází k období pohlavního dospívání. Sociálním mezníkem je ukončení základní školní docházky a volba povolání. Je to doba celé řady dramatických změn, kladoucích značné nároky jak na pubescenta samotného, tak na jeho okolí. Projevy dospívání v chování se však velmi individuálně liší v kvalitě i intenzitě.²

¹ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004, s. 189.

² KUŽELOVÁ, H., PTÁČEK, R., *Vývojová psychologie pro sociální práci*. Praha: MPSV, 2013, s. 37, 41, 45.

1.2. Socializace

Socializací se rozumí proces postupné přeměny člověka jako biologické bytosti v bytost společenskou, tedy postupné začleňování se do života dané společnosti, proces, v němž se učíme v dané společnosti žít. Odehrává se vždy v nějakém prostředí, rozhodujícím činitelem je však rodina, která uvádí dítě do příslušného kulturního prostředí, učí jej orientaci v tomto prostředí plném symbolů a společenských standardů. Škola jako další společenská instituce navazuje na působení rodiny a výsledky primární socializace. Protože socializace probíhá v prostředích různé úrovně a různé kvality – vlivem nepříznivých a z hlediska optimálního rozvoje osobnosti nežádoucích podnětů se však někdy jednání a chování osob začne odchylovat od obecně uznávaných norem. V tomto případě hovoříme o deviantní socializaci (desocializaci).³

Škola tedy patří mezi sekundární zdroje socializace dětí, ale je však pro dítě významným místem socializace, neboť se zde setkává s vrstevníky, učiteli a vychovateli. Srovnává se s ostatními, učí se zvládat stoupající nároky, učí se žít mezi jinými lidmi.⁴

Potřeba chránit dítě i kulturu, vytvářet sociální pouta soudržnosti a účinně kulturu předávat vyžaduje určité pevné, opěrné body. Socializace dětí ve škole tak v éře modernity staví na několika pilířích, na pozitivním dopadu pravidel, omezujících tlaků (constraints/contraintes)

a ukázkovosti. „*Pravidla*“, která jsou dána (i psána), vycházejí z „pravidelností“, tj. z opakujícího se chování, které je neměnné a je v konkrétních situacích vyžadováno.

Proto je také velká část školních pravidel z podstaty především omezujících. Toto **omezování** začíná již na počátku školní docházky (omezováním tělesného pohybu a tělesných projevů) musí být dostatečně neosobní, aby nemohlo být dítětem interpretováno jako ryze individuální, výlučně osobní animozita či preferenční postoje učitele či vychovatele. A aby naopak bylo vztaženo k pravidlu, k zákonu a k jeho kořenům, k důvodům jeho existence v sociálním světě.

Postupné poznávání neosobních zákonů a podrobování se jim nazýváme obvykle **ukázkovostí**. Pro pochopení významu kázně budeme raději užívat termínu disciplína, která označuje

v odvozeném významu vnějškově viditelnou kázeň, tj. jakousi poslušnost v chování. Ve škole

³ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2014, s. 59-60.

⁴ MAREŠ, J., *Pedagogická psychologie*. Praha: Portál, 2013, s. 41.

je pak disciplína asociována, jak již bylo řečeno, se zklidněním těla, s příkazy a zákazy pohybovat se v určitých prostorech. A také s povinným členěním času pro naslouchání, řízené aktivity, přípravu a přechody mezi aktivitami, pro oddech apod.⁵

Nejdůležitější složkou socializačního procesu je internalizace norem. Dítě se většinou přizpůsobí očekávání kolektivu. Dítě role přijme za své, v psychologickém smyslu, musí se s nimi ztotožnit. Musí mít svědomí, tj. vnitřní instanci, která dohlíží na dodržování norem.⁶

1.3. Normy a konformita

Společenská pravidla nebo společenské normy jsou nezbytnou součástí života člověka i celé společnosti. Určují vzorce a způsoby chování jednotlivců a skupin jako přiměřené a přijatelné, chtěné a žádoucí a rovněž nepřiměřené, nežádoucí, respektive nepřijatelné. V případě, že by se lidé těmito pravidly neřídili, žili by v prostředí charakterizovaném jako chaos a zmatek. Každý člověk si osvojí v průběhu života a praxe určitá pravidla, podle nichž se obecně řídí.⁷

Normy můžeme respektovat na základě vlastního přesvědčení o jejich správnosti, ale většinou budeme pravidla dodržovat proto, že s jejich porušením je spojená sankce. Všechny sociální normy jsou doprovázeny sankcemi, které slouží jako ochrana proti nekonformitě. Sankce je jistou reakcí na chování jednotlivce nebo skupiny, která má zajistit, aby chování bylo v souladu s danou normou.⁸

Přizpůsobení se požadavkům společnosti či skupiny, a to jak psaným tak nepsaným normám se nazývá **konformita**. Tzn., že konformní chování je podporováno různými společenskými reakcemi vůči dodržování či porušování společenských pravidel a norem, které jsou jednak pozitivní (pochvala, ocenění), či negativní (rodičovské pokárání, trest).⁹

Konformita je v psychologickém smyslu generalizovaná tendence přizpůsobovat své názory a jednání názorům a jednání ostatním členům skupiny. Obráží i důležitý skupinový mechanismus-přizpůsobení i v případě nesouhlasu. Bez konformistů by většina skupin nebyla stabilní.¹⁰

⁵ MIOVSKÝ, M. a kol. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: SCAN, 2010, s. 147-148.

⁶ ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti*. Praha: Orbis, 1975, s. 267.

⁷ FISCHER, S. *Sociální patologie-Propedeutika*. Ústí nad Labem: 2006, Univerzita J.E. Purkyně, s. 14.

⁸ MUHLPACHR, P. *Sociální patologie*. 2001, Brno: Print, s. 7.

⁹ FISCHER, S. *Sociální patologie-Propedeutika*. Ústí nad Labem: 2006, Univerzita J.E. Purkyně, s. 14-15.

¹⁰ ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti*. Praha: Orbis, 1975, s. 275.

1.4. Sociální patologie

Vyslovíme-li pojem **sociální patologie** (z latinského pathos-utrpení), jedná se o souhrnné označení nezdravých, abnormálních a obecně nežádoucích společenských jevů. Na studiu a popisu těchto jevů se podílí celá řada vědních disciplín, zejména sociologie, psychologie, medicína, etopedie a další. Zabývají se studiem a rozbořem příčin a faktorů, které vedly ke vzniku konkrétních sociálně patologických jevů, a které umožňují jejich existenci ve společnosti. Sociální patologii považujeme za vědu o chorobách a nepříznivých skutečnostech v dané společnosti, které se stávají organickou součástí. V současné době je tento termín nahrazován pojmem sociální deviace nebo sociální dezorganizace.¹¹

V obecné rovině tedy deviaci definujeme jako nepřizpůsobení se souboru norem, který je většinou lidí určité komunity nebo společnosti akceptován. Je ale vhodné rozlišovat mezi pojmy **sociální deviace** a **sociální patologie**. Ne každá deviace je sociální patologií, zde je určitý toleranční limit. Jako sociálně patologické jevy označujeme jevy škodlivé, přímo ohrožující společnost nebo konkrétního jedince a některé se ocitají na samé hranici zákona a jejich překročení podléhá trestnímu postihu.¹²

Autorem pojmu **sociální patologie** je anglický filosof a sociolog H. Spencer (1820 – 1903), který hledal paralelu mezi biologickým a společenským organizmem a též mezi biologickou patologií (nemocí) a sociální patologií jako chorobou společnosti.¹³

E. Durkheim považoval sociální patologii za vědu o chorobách a nepříznivých skutečnostech, činech a chování, které se odchyľují od stanovených norem, ale současně jsou organickou součástí, komponentou sociálního života. S termínem sociální patologie se setkáváme ve specifických významech od doby Ericha Fromma a tzv. Frankfurtské školy. Podle této teorie představuje sociální patologie nejen problém duševního zdraví jednotlivce uprostřed společnosti, který se neumí přizpůsobit, ale i patologický stav celé (západní) společnosti.¹⁴

Říčan považuje projevy rizikového chování především za funkční defekt, získaný nepřiměřeným sociálním učením. Jestliže je dítě vystaveno k identifikaci s antisociálním

¹¹ FISCHER, S. *Sociální patologie-Propedeutika*. Ústí nad Labem: 2006, Univerzita J.E. Purkyně, s. 9.

¹² BARTLOVÁ, S. *Sociální patologie*. Brno: 1998, Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, s. 6-7.

¹³ HRONCOVÁ, J., EMMEROVÁ, I., HRONEC, M. *Sociální patologie pro sociální pedagogy*. Banská Bystrica: 2014, Belianum, s. 8-10.

¹⁴ MUHLPACHR, P. *Sociální patologie*. 2001, Brno: Print, s. 53-54.

vzorem (např. otec-kriminálník), probíhá vše z počátku normálně až na to, že obsah toho, co si dítě vštěpuje, jej musí zákonitě dříve či později přivést do konfliktu se společenskými normami a někdy až k izolaci od normálně socializované většiny.¹⁵

1.5. Sociální deviace

Sociální deviace znamená odchylku od standardizovaného sociálního chování a jako subsystém sociálního chování může postihovat nebo zahrnovat porušování právních (občanských i trestních), mravních, politických, náboženských, estetických a jiných sociálních norem chování, jako jsou např. obyčeje, tradice apod. Sociální normy společnosti jsou společensko-historicky podmíněné a mění se s vývojem společnosti. A tak se podobně mění i struktura sociálně patologických jevů.¹⁶

Samotný pojem deviace se začal všeobecně rozšiřovat a používat v anglosaské sociologii v 50. letech 20. století (někteří sociologové zastávají názor, že již dříve). Do té doby bylo užíváno termínu sociální patologie, který je z dnešního pohledu pojmem užším, neboť z hlediska sociální deviace se za sociálně patologické jevy považují jen takové jevy, které představují nebezpečí pro společnost. Sociální deviace mohou být naproti tomu pro společnost i prospěšné.¹⁷

Sociální deviace je tedy sociální jev. Jeho obsahem je jednání subjektu, které je považováno za deviantní a vykazuje se tím, že je odchýlné od nějaké sociální normy. Dalším strukturálním znakem je cíl deviantního chování. Zpravidla jde o uspokojení potřeby jedince, kdy má subjekt pocit, že k dosažení jeho cíle vede skrz deviantní chování rychlejší a jednodušší cesta, nežli chováním konformním. Může se také jednat o jeho jedinou možnou cestu vedoucí k uspokojení, a to v případě, kdy dosažení potřeby jedince není konformním jednáním vůbec uskutečnitelné. Cílem může být jak materiální zisk (provedené krádeže, loupeže), či biologické uspokojení (různé druhy sexuálních deviací) nebo uspokojení sociální (získání uznání v rámci sociální skupiny).¹⁸

Jak bylo již výše uvedeno, deviace nelze vnímat jen jako negativní jev. Pokud budeme vycházet z obecné definice, budeme ji brát jako „odchylku od něčeho normálního“. Potom je

¹⁵ ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti*. Praha: Orbis, 1975, s. 281.

¹⁶ HRONCOVÁ, J., EMMEROVÁ, I., HRONEC, M. *Sociální patologie pro sociální pedagogy*. Banská Bystrica: 2014, Belianum, s. 8-10.

¹⁷ URBANOVÁ, M. *Systémy sociální kontroly a právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 81.

¹⁸ HRČKA, M. *Sociální deviace*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001, s. 19.

nasnadě, že kromě odchylek záporných budou existovat i výjimky kladné, tedy odchylky v pozitivním slova smyslu. Ty sice nejsou v podvědomí společnosti zapsané, jako deviace záporné, přesto je ale ve svém okolí nalézáme. I pozitivní odchylky můžeme charakterizovat jako „vybočení z normy v tom směru, že jedincovo jednání má kladnější efekt, než by tomu bylo, kdyby jednal v rámci zažitých sociálních norem“. Takovéto chování poznáváme zejména zprostředkovaně, z vyprávění a médií. Většinou se nejedná o osoby reálné, za pozitivní devianty můžeme brát pohádkové hrdiny, kteří jsou charakterističtí tím, že jednají mimo rámce společenských norem, a díky tomu tak „zachraňují svět“. V reálném světě však také nalézáme mnoho příkladů „hrdinství“ a to např. lidé, kteří bojovali proti nedemokratickému režimu (disidenti) se chovali dle norem tehdejšímu režimu deviantně, či třeba můžeme uvést činy Sira Nicolase Wintona za II. světové války.¹⁹

Každá společnost se vždy snažila sociálně deviantní chování kontrolovat, omezovat a regulovat prostřednictvím určité sociální kontroly tzn. sankcemi, které dopomáhaly dodržování daných sociálních norem. Prostřednictvím kontroly pak dochází k regulaci chování jednotlivců. Sociální kontrola je prováděna různými prostředky prostřednictvím sociálních institucí a procesů. Může být uskutečňována v jednotlivých stádiích jako předběžná, průběžná a následná kontrola. Jejím hlavním účelem je porovnávání skutečného stavu se stavem chtěným, plánovaným a vyvození výsledků, zda dochází ke shodě či nikoli. Proto, aby kontrola byla dostatečně užitečná, musí probíhat uvnitř dané skupiny (např. kontrola společenská mezi lidmi navzájem, rodinná), ale i zvnějšku (prostřednictvím státních orgánů, různých organizací) přičemž může být formální (institucionalizovaná) nebo neformální.²⁰

1.6. Rizikové chování

V současnosti nahradil termín sociálně patologické chování pojem *rizikové chování*. Termín sociálně patologické jevy je totiž pro oblast školní prevence koncepčně překonaný, neboť je jednak stigmatizující, normativně laděný a klade příliš velký důraz na skupinovou (společenskou) normu. Pod pojmem *rizikové chování* rozumíme chování, v jehož důsledku

¹⁹ VEČEŘA, M., URBANOVÁ, M. *Sociologie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 179.

²⁰ URBANOVÁ, M. *Systémy sociální kontroly a právo*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, s. 13-14.

dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince nebo společnost.²¹

Tento nově používaný termín zvláště v odborné literatuře a ve školských strategických dokumentech popisuje jednotlivé typy a formy rizikového chování.

Rizikové chování označuje Širůčková²² v publikaci *Primární prevence rizikového chování ve školství* jako pojem odkazující ke komplexní kategorii chování, jímž se zabývají sociální a medicínské vědní obory, a který obvykle zahrnuje:

- **interpersonální agresivní chování** (např. násilné chování, šikanu, týrání, rasovou nesnášenlivost a diskriminaci některých skupin, extremismus),
- **delikventní chování ve vztahu k hmotnému majetku** (např. krádeže, vandalismus, sprejerství),
- **rizikové zdravotní návyky** (např. pití alkoholu, kouření, užívání drog, ale i nezdravé stravovací návyky, nedostatečnou nebo nadměrnou pohybovou aktivitu),
- **sexuální chování** (např. předčasné zahájení pohlavního života, promiskuitu, nechráněný pohlavní styk, pohlavní styk s rizikovými partnery, předčasné mateřství a rodičovství),
- **rizikové chování ve vztahu k společenským institucím** (např. problémové chování ve škole jako záškoláctví, neplnění školních povinností, nedokončení studia na střední škole),
- **prepatologické hráčství**
- **rizikové sportovní aktivity** (např. provozování adrenalinových a extrémních sportů).

V posledních letech zaznamenáváme nárůst forem rizikového chování u mladé generace. Ta je nejvíce ohroženou skupinou, která v některých případech nerespektuje běžné normy chování na úrovni jejich věku či spíše rozumovým schopnostem.

²¹ SKÁCELOVÁ, L. in MIOVSKÝ, M. a kol. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: SCAN, 2010, s. 24.

²² ŠIRŮČKOVÁ, M. in MIOVSKÝ, M. a kol. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: SCAN, 2010, s. 30.

Vzorci rizikového chování přitom považujeme za soubor fenoménů, jejichž existenci a důsledky je možné podrobit vědeckému zkoumání a které lze ovlivňovat preventivními a léčebnými intervencemi. Koncept rizikového chování se vyvíjí a historickým vývojem došlo k tomu, že vznikla skupina určitých vzorců chování, které mohou způsobovat a také způsobují následky ve všech uvažovaných oblastech, ale současně tyto vzorce chování mohou mít různé příčiny, mohou mít jiné dílčí projevy a současně souviset s mnohem složitějšími fenomény. Podle Miovského (2010), řadíme rizikové chování do těchto základních typů:

- *záškoláctví*
- *šikanu a extrémní projevy agrese*
- *extrémně rizikové sporty a rizikové chování v dopravě*
- *rasismus a xenofobii*
- *negativní působení sekt*
- *sexuální rizikové chování*
- *závislostní chování (adiktologie)*

V širším pojetí pak k těmto sedmi oblastem zařazujeme následující dva okruhy, které se z hlediska výskytu v populaci začínají stávat velkými ohnisky pro preventivní práci, ale které nelze jednoznačně zahrnout do konceptu rizikového chování:

- *okruh poruch a problémů spojených se syndromem týraného a zanedbávaného dítěte*
- *spektrum poruch příjmu potravy*²³

²³ MIOVSKÝ, M. a kol. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: SCAN, 2010, s. 24.

2. NEJČASTĚJŠÍ NEGATIVNÍ JEVY U ŽÁKŮ VYBRANÝCH ZŠ V Č. KRUMLOVĚ

Tyto nejčastější typy negativních jevů u žáků základních škol byly vybrány z informací získaných od pedagogů ZŠ a z neveřejného systému městské policie v Českém Krumlově.

2.1. Záškoláctví

Jedním z nejčastějších negativních jevů u školáků je záškoláctví. Jeho obecným znakem je tendence odněkud utíkat a lze ho interpretovat jako jedno z obranného či únikového jednání. Dítě tak někdy řeší svůj problém útekem z prostředí, které ho ohrožuje nebo je pro ně nepřijatelné. Je to komplex obranného jednání, jehož cílem je vyhnout se nepříjemnosti. Jedna z příčin záškoláctví, kterou uvádí Vágnerová²⁴ je spojeno s *negativním postojem ke škole*, s nepřijetím normy pozitivního hodnocení vzdělání, a může být i reakcí na jisté prospěchové selhání.

Další příčinou záškoláctví jsou *negativní vlivy rodinného prostředí*. Do negativních vlivů rodinného prostředí zařazujeme dysfunkční vztahy uvnitř rodiny, nezáměr rodičů o dítě a jeho prospěch, ale i přehnaná péče a příliš vysoké nároky, dále nejednotnost v rodičovské výchově, náročnost, přísnost, shovívavost, ale i lhostejnost.

Nevhodné trávení volného času patří také k příčinám záškoláctví. Sem patří např. nekonstruktivní způsob trávení volného času ovlivněný negativním vlivem vrstevníků v partě nebo závislostním chováním projevujícím se zneužíváním drog a sháněním peněz na ně, ale i chudoba dítěte nebo rodiny způsobující obstarávání peněz nelegálním způsobem, např. prostitucí nebo častěji drobnými krádežemi apod., kdy je dítě k takovému chování dotlačeno vnějšími okolnostmi anebo dospělými.²⁵

Kyriacou²⁶ uvádí pět hlavních kategorií, které pomáhají určit záškoláctví:

- **pravé záškoláctví** – je když žák ve škole má časté absence, ale jeho rodiče si myslí, že školu navštěvuje,
- **záškoláctví s vědomím rodičů** – jsou to dny, ve kterých žák zůstává doma s vědomím rodičů, kdy např. pomáhá rodičům, nebo jde o den, který je pro rodinu něčím výjimečným, a proto rodiče nechají dítě doma

²⁴ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004, s. 794.

²⁵ <<http://www.socialni-prace.webnobe.cz/zaskolactvi/>>, [online]

²⁶ KYRIACOU, Ch. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál, 2005, s. 44.

- **záškoláctví s klamáním rodičů** – děti dokáží rodiče přesvědčit o důvodu, který jim znemožňuje návštěvu školy. (hraná nemoc)
- **útěky ze školy** – „interní záškoláctví“. Dítě do školy přijde, ale během dne ji na čas opustí
- **odmítání školy** – poslední typ záškoláctví se týká dětí, kterým docházka do školy činí psychické potíže. Dítě má obavy ze školního prostředí, bojí se např. šikany či nezvládnutí učiva.

Prevence záškoláctví je velmi důležitá, protože záškoláctví má úzkou souvislost s ostatními sociálně patologickými jevy se závažnějším charakterem. Zvláště u případů skupinového záškoláctví, většinou u vrstevníků, dochází následně k deviantním formám chování.

Kyriacou mezi důležité možnosti řešení záškoláctví zařadil činnosti jako je sledování docházky žáků, tzv. kontakt prvního dne (škola informuje rodiče o nepřítomnosti žáka hned první den, kontrola docházky na každé hodině, dále určitá nápravná opatření (aktivities pro slabší žáky, kteří mají sklon k záškoláctví), ranní a odpolední družiny či školní kluby a využívání oblíbených předmětů, které u náchylnějších žáků upoutají pozornost. Dále je potřeba odstraňovat spouštěcí mechanismy záškoláctví vytvořením jasných školních pravidel a velice důležitá je atmosféru beze strachu a napětí. Učitelé by si měli zvláště všimnout jedinců stavějících se mimo kolektiv a žáků, kteří pocházejí ze sociálně znevýhodněných rodin.²⁷ Prevence záškoláctví je součástí školního řádu, školní docházku eviduje třídní učitel a v případě podezření na záškoláctví se obrací na zákonného zástupce nezletilého žáka nebo může požádat o spolupráci věcně příslušný správní orgán. Školy si upravují postup pro případy záškoláctví interně, takže se liší v počtu neomluvených hodin, které jsou již vymezovány jako porušení školního řádu a jsou obvykle postihovány kázeňsky (napomenutí, důtky, snížená známka z chování). Prevence je upravena metodickým pokynem MŠMT „*K jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví*“ vydaným pod č.j. 10 194/2002 – 14²⁸

²⁷ HRONCOVÁ, J., KRAUS, B. *Sociální patologie*. Hradec Králové: 2010, Gaudeamus, s. 141.

²⁸ MIOVSKÝ, M. a kol. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: SCAN, 2010, s. 183.

2.2. Vandalismus

Vandalismus se ve školním prostředí projevuje např. ničením školního majetku, jeho poškozováním i ničením majetku ostatních žáků, případně dalších členů školní komunity. Jde o útoky na věci, které končí jejich úplným zničením nebo významným poškozením (čmáranice a nápisy na zdech, na školním nábytku, popsané a znečištěné učebnice, okopané nejrůznější rohy apod.) Důvody pro takové chování jsou nejrůznější a pro vypořádání se s jevem je třeba se jimi zabývat v každém konkrétním případě. Jestliže se jedná o záměr a cíl, pak je třeba použít vůči žákovi jiných opatření, než když se jedná o snahu na sebe upozornit, vyrovnat se spolužákům ve třídě nebo jedná-li se o následek šikany, či její doprovodný projev. V různé míře se jev vyskytuje u všech škol a na všech stupních vzdělávací soustavy. Prostory, na jejichž podobě se nějakým způsobem podíleli sami žáci, jsou terčem méně často, než prostory ostatní.²⁹

Motivací k vandalismu je nuda a prázdnota v životě mladé generace. Z nudy vychází potřeba, jakési vlastní aktivity a třeba i zvědavost na reakci okolí, nebo touha vyrýt někam svůj „symbol“ jakoby souvisel s odlišnou saturací potřeb sounáležitosti, lásky a seberealizace. Ti žáci, kteří se snižují k takovým činům, nejsou z různých důvodů schopni normální seberealizace, a tak ničením proto vyjadřují svůj určitý nesouhlas či nespokojenost se společností, uvnitř které žijí.³⁰

Vandalismus lze ve školním prostředí potlačit. Žáci většinou nejčastěji ničí majetek v době před a po vyučování nebo v době přestávek. Mezi činnosti, které se uplatňují v předcházení vandalismu, patří např. organizování různých aktivit během přestávek, kontrolní činnosti pedagogů (dozor) a v neposlední řadě již v mnoha školách využívání monitorování rizikových míst kamerovým systémem. Byť tato opatření zcela vandalismus nevymýtí, riziko určitě hodně snižují. Samozřejmostí je také o vandalismu se žáky mluvit v hodinách o hodnotě majetku a práce. V situaci, kdy již k nějakému poškození majetku či věci došlo a je možné danou věc opravit, žák by měl vlastním přičiněním uvést věc do původního stavu. Preventivními opatřeními k negativnímu jevu vandalství se zabývá také Metodické doporučení MŠMT³¹ v příloze č. 10.

²⁹< <http://www.gsos.cz/Vandalismus>> [online]

³⁰ FISCHER, S., ŠKODA, J. Sociální patologie. Praha: Grada, 2009, s. 56.

³¹ Dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28 [online]

2.3. Delikvence a kriminalita

Pojem delikvence znamená porušování zákona (zahrnuje takové formy poruch chování, které přilichází do konfliktu se zákonem) a je to širší pojem než kriminalita (z lat. „crimen“-provinění, zločin – což představuje souhrn trestných činů, spáchaných úmyslně či z nedbalosti, trestněprávně zodpovědnou osobou). Do delikvence se zahrnují jak činy jinak trestné (ty páchají trestněprávně zodpovědné osoby), které spáchali osoby nezletilé (u dětí do 15 let je nepřipustnost trestního stíhání), tak osoby trestněprávně nezodpovědné pro nepřičetnost (psychické onemocnění). Jde o chování, které je v rozporu s platnými normami, je považováno za nezákonné a protispolečenské, i když není vždy postihnutelné vzhledem k věku či nepřičetnosti pachatele.³²

Delikventní chování dětí lze tedy považovat za relativně výstižný termín označující přestupky provedené dětmi a dospívajícími, byť v psychologickém smyslu pojem delikvence nepředstavuje žádnou homogenní kategorii chování. Velmi často je delikvence definována jako nedostatek ve funkci svědomí. Vychází z názoru, že jedinec nezvnitřnil normy a zákazy platné ve společnosti, v níž žije, že se neidentifikoval s hodnotami rodičů a vychovatelů, a že vyhledává uspokojení svých potřeb na úkor reality a morálky.³³

Odhalování a následné řešení této formy rizikového chování, projevující drobnými přestupky jak ve třídě, tak ve škole, se stává úkolem všech pedagogických pracovníků, kteří musejí ty vážnější pak řešit např. s některými poradenskými zařízeními.

2.4. Krádeže

Nejčastější formou deviantního chování, které je typické pro školní věk, patří krádeže. Krádež je přivlastnění si cizího majetku bez vědomí majitele. Krádeže mohou být epizodické, ale i fázové. Mají různé podoby – loupež, podvod, vylákání předmětu. Jde o poruchy chování, kterého se žáci dopouštějí v obchodech, hromadné dopravě, ve škole, v bytech aj. Krade jednotlivec ale i skupina, která má svého vůdce. Jak upozorňuje Kariková³⁴, krádeže je potřeba rozlišovat s ohledem na věk dítěte. V pozadí je osobnostní nevyspělost dítěte, které není schopné zvážit morální důsledky svých činů. Závažnějším signálem poruchy socializace

³² HRONCOVÁ, J., KRAUS, B. *Sociální patologie*. Hradec Králové: 2010, Gaudeamus, s. 13.

³³ KOUDELKOVÁ, A. *Psychologické otázky delikvence*. Praha:1995, Victoria Publishing, s. 36.

³⁴ KARIKOVÁ, S. *Základy patopsychologie dětí a mládeže*. Banská Bystrica: 2001, s. 126.

jsou plánované promyšlené krádeže, typické pro starší žáky. Opakované krádeže ve skupině jsou nejzávažnější, protože zloděj má nejen podporu skupiny, ale krádež se ani nepovažuje za závažné porušení norem. Tyto činy mohou být jen snahou upoutat pozornost, jsou projevem nezralého způsobu osamostatnění se od rodiny a autority dospělých, zvláště v podmínkách přísné výchovy.³⁵

Cíl krádeže a motivace, která k tomuto jednání vedla, mohou být velmi variabilní a signalizují, jaké problémy dítě má. Dítě krade z mnoha důvodů. Pro sebe, aby získalo něco, čeho nelze dosáhnout jiným sociálně přijatelnějším způsobem, k uspokojení své potřeby. Dítě krade také pro druhé, pro vrstevníky nebo členy skupiny, do které chce patřit a demonstruje tak své kompetence. Je to projev konformity k vrstevnickým normám a potřeby dosáhnout v této skupině přijatelné sociální prestiže.³⁶

Způsob páchání trestné činnosti dětí a mládeže je věkem pachatelů výrazně ovlivněn jeho psychickým a tělesným vývojem. Proto při trestné činnosti dětí se projevují určité zvláštnosti, oproti kriminalitě dospělých. Mühlpachr³⁷ mezi tyto zvláštnosti zařadil:

- ***výběr předmětů je určován jiným hodnotovým systémem***
- ***příprava trestné činnosti je nedokonalá, obvykle schází prvek plánování, konání je poznamenáno nedostatkem zkušeností, vědomostí a schopností překonávat překážky a proto je mnohdy použito neúměrné tvrdosti, tzn. devastují, znehodnocují a ničí předměty***
- ***mladí jednají více méně emotivně než rozumově, živelně pod vlivem momentální situace zcizují předměty, které momentálně potřebují, nebo, které se jim vzhledem jejich věku prostě líbí.***
- ***většinou kradou ve skupině, nebo aspoň jsou vrstevníci (parta) o této činnosti informováni a takto získané věci jsou velmi brzy rozdělovány mezi její členy***

Primární prevence by měla v těchto případech působit profylakticky. V rámci celé společnosti je potřeba přijmout taková opatření a vytvořit takové podmínky, aby se krádežím

³⁵ HRONCOVÁ, J., EMMEROVÁ, I., HRONEC, M. *Sociální patologie pro sociální pedagogy*. Banská Bystrica: 2014, Belianum, s. 144.

³⁶ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004, s. 797.

³⁷ MÜHLPACHR, P. *Sociální patologie*. Brno: 2001. Print, s. 68.

zabránilo. Spočívá to ve vybudování, resp. posilnění citových pout dítěte na rodinu. Nevyhnutelná je také neformální spolupráce rodiny, školy a pedagogicko-psychologické poradny. Pomoc dítěti by měla směřovat k tomu, aby bylo schopné samostatně rozhodovat a zodpovědně jednat.

Hroncová a Kraus³⁸ mluví o dvou rovinách.

- 1. Na individuální úrovni, kdy výchova musí směřovat ke tvorbě žádoucích návyků a zvyků, postojů, osvojení si žádoucích rolí, které napomáhají v realizaci biopsychosociálních potřeb*
- 2. Na celospolečenské úrovni, kdy je potřeba odstranit již vzniklou situaci a věnovat zvýšenou pozornost dětem ze sociálně znevýhodněného prostředí. Na úrovni školy je potřeba vytvořit atmosféru umožňující každému žákovi zažít úspěch a ocenění.*

2.5. Formy násilného chování

2.5.1. Agresivita

Slovo agresivita pochází z latinského slova *aggressivus*, což znamená útočný. Definice, která by všeobecně vymezila agresivitu, neexistuje. Fischer³⁹ charakterizuje agresivní chování z hlediska sociální patologie jako porušení sociálních norem, jako chování omezující práva a narušující integritu sociálního okolí. Násilí (*violence*), které někdy bývá za agresivitu zaměňováno, je pojem používaný pouze pro lidské chování a jednání.

Agrese je stejně jako většina ostatního lidského chování, tedy jako např. tanec, vaření či hra na kytaru-naučená, to znamená, že si ji dítě osvojí na základě zkušenosti. Podle nich je člověk agresivní proto, že se naučil, že se to vyplácí, zejména, že je možno zmocnit se agresí žádoucího předmětu nebo si vynutit od druhých službu, na nichž nám záleží. Takto se agresivnímu jednání učí dítě na základě vlastní zkušenosti nebo i zprostředkovaně, na základě toho, co vidí kolem sebe, např. na obrazovce, kde je agrese odměňována a oslavována⁴⁰.

Agresi volí obvykle jedinci situačně silnější a zároveň nepříliš sociálně inteligentní. K jejich způsobu patří zastrašování, fyzické či verbální napadání. Libují si ve vnějších

³⁸ HRONCOVÁ, J., KRAUS, B. *Sociální patologie*. Hradec Králové: 2010, Gaudeamus, s. 296.

³⁹ FISCHER, S. *Sociální patologie-Propedeutika*. Ústí nad Labem: 2006, Univerzita J.E. Purkyně, s. 34.

⁴⁰ ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti*. Praha: 1975. Orbis, s. 23.

symbolech síly, vytvářejí si image neústupných dravých siláků. Jde většinou o jedince, kteří nejsou schopni zpracovat frustraci nebo výraznější zátěž. Inteligentnější jedinci tendující k agresivnímu prosazování bývají schopni brutální agresi krýt chováním, které nenese bezprostředně a zjevně rysy útoku.⁴¹

Pokorný⁴² rozlišuje čtyři stupně agrese:

- 1. agrese probíhající pouze v myšlení – bez vnějších projevů,**
- 2. agrese projevovaná pouze verbálně,**
- 3. agrese projevovaná navenek – vůči předmětům,**
- 4. agrese projevovaná ve formě fyzického napadení druhého člověka, nebo namířená proti sobě samému, tj. sebepoškozování**

Tolerance společnosti na motivaci, která vede k agresivitě a násilí, je různá. Relativně nejvíce tolerovanou a pochopitelnou je agrese z důvodu **obran**y. Zde je tolerance variabilní, z pohledu charakteru útoku a charakteru a intenzity obrany. Odlišným motivem je užití agrese jako **alternativní formy uspokojování některých potřeb**, materiálních, seberealizace, citové akceptace formou vydírání. Zde je tolerance prakticky nulová.⁴³

2.5.2. Šikana

Specifická forma agrese, se kterou se setkáváme na základních školách, je šikanování. Název pochází z francouzského slova *chicane*, které v překladu znamená zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování atd. Šikana je stejně stará jako škola sama, děti by nebyly dětmi, kdyby silnější nikdy neubližoval slabšímu. Zlomyslnost a krutost jsou odvěké lidské nectnosti. V posledních desetiletích však agresivita dětí celkově stoupá. U nás je šikana mezi školními dětmi stejně aktuální a bohužel stále aktuálnějším problémem jako v jiných zemích.⁴⁴

⁴¹ ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998, s. 205.

⁴² POKORNÝ, V., TELCOVÁ, J., TOMKO, A., *Prevence sociálně patologických jevů: manuál praxe*. Brno: Ústav psych. poradenství a diagnostiky, 2003, s. 58.

⁴³ FISCHER, S. *Sociální patologie-Propedeutika*. Ústí nad Labem: 2006, Univerzita J.E. Purkyně, s. 35-37.

⁴⁴ ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti*. Praha: Orbis, 1975, s. 19,25.

To, že se prvky šikany objevují na ZŠ, je nutno považovat za varující posun v obecných normách společnosti. Je považována za systematickou agresi, která je z pravidla opakována jednotlivcem či skupinou vůči jinému jednotlivci či skupině. Podstatné je, že se nejedná o střet rovnocenných partnerů v konfliktu, ale že oběť šikanování je vůči násilníkovi prakticky bezbranná. Může se jednat jak o násilné fyzické, tak i psychické a verbální.⁴⁵

Vágnerová⁴⁶ šikanu definuje jako násilně ponižující chování jednotlivce nebo skupiny vůči slabšímu jedinci, který nemůže ze situace uniknout a není schopen se účinně bránit. Je důležité, že bezmocnost a slabost oběti násilí nejen stimuluje, ale i posiluje. Je to projev zneužití postavení a moci, kterou jedinec nějakým způsobem ve skupině získal.

Z forem šikanování jednoznačně převažuje *psychický útok* (pomluvy, nadávky, posměch, ponižování). Je používán v průměru 7x častěji než *fyzické násilí* (bití, rány pěstí, fackování, kopání). Nejčastější frekvence šikanování téže oběti je 1x za měsíc (55 %), avšak téměř každodenní oběti se cítí být 13,5 % šikanovaných. Vykonavatelem šikany je zpravidla jednatel (43 % odpovědí) nebo dvojice (25 %). Častěji šikanují chlapci (59 %). Rozdíly v odpovědích chlapců a dívek nejsou významné, jedinou výjimkou je, že chlapci jednotlivé případy více zatajují.⁴⁷

- **Vývojová stadia šikany**

Kolář (2001)⁴⁸ uvádí 5 vývojových stádií šikany. Znalost tohoto vnitřního vývoje umožňuje pak respektovat stupně obtížnosti léčby, diferenciovat pomoc a volit vhodné diagnostické i terapeutické postupy. Existuje zásadní rozdíl ve vyšetřování a léčbě v počátečním (1-3 stadium) a u pokročilého (4-5 stádium) onemocnění skupiny.

První stupeň - *zrod ostrakismu* V každé skupině se dříve nebo později objeví jedinci, kteří jsou neoblíbení. Ti jsou v odborné literatuře označováni jako obětní beránci, černé ovce, outsideři apod. Jsou vystavováni tzv. ostrakismu, tedy mírnému, převážně psychickému násilí,

⁴⁵ MÜHLPACHR, P. *Sociální patologie*. 2001, Brno: Print, s. 80.

⁴⁶ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004, s. 798.

⁴⁷ BÁRTÍK, P. in MIOVSKÝ, M. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: SCAN, 2010, s. 132.

⁴⁸ KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001, s. 35-40; 44.

jako k pomluvám, intrikám a drobným legráckám. Tento stav je zárodečnou formou šikanování.

Druhý stupeň - *fyzická agrese a přitvrzování manipulace* V tomto stadiu ostrakizování jedinci slouží jako ventil. Spolužáci si na nich odreagovávají a objevuje se fyzická agrese. Nepříznivé je, když násilí začne praktikovat vůdce skupiny jako zábavu. V této fázi záleží na soudržnosti skupiny a na postoji žáků k šikanování.

Třetí stupeň – *vytvoření jádra*, tedy skupinky agresorů, která systematicky vyhledává a šikanuje oběti. Pokud se nevytvoří dostatečně silná pozitivní podskupina, která bude agresorům rovnocenným partnerem, přechází šikana do dalšího stadia.

Čtvrtý stupeň – *většina přijímá normy agresorů*. Normy nastavené agresory jsou přijaty většinou a stávají se nepsaným zákonem. Vytváří se alternativní identita, v důsledku čehož jsou i mírní a ukáznění žáci schopni účasti na šikanování.

Pátý stupeň – *totalita neboli dokonalá šikana* Toto stadium je již v podstatě neřešitelné. „Normy jsou jasně nastaveny, v kolektivu vládnu agresori, ostatní je poslouchají, všichni je brání, včetně oběti.“

- **Charakteristika aktérů šikany**

Byť aktéry rozdělujeme na agresora a oběť, z pravidla se nejedná pouze o dva jedince. Je to záležitost celé třídy, což znamená určitého prostředí, kde se udržují vztahové systémy. Dětská skupiny má silnou potřebu homogenity, stejnosti a jakákoliv odlišnost není přijímána a chápána.

Agresor je obvykle zdatnější po stránce fyzické i psychické a má potřebu se předvádět a dokazovat svou převahu nad ostatními. Má sklon projektovat do ostatních své postoje a sklon ubližovat jiným, zároveň podezírá ostatní z toho, co dělá sám. Svědomí má nedostatečně rozvinuté, a proto za své chování se necítí vinu. Někdy se u agresora projevuje změna kognitivního postoje ve vztahu k oběti, hodnotí ji jako méněcennou bytost, pro niž neplatí stejná pravidla. Je to postoj, který přesouvá odpovědnost za šikanu z agresora na oběť: „Je to srab“, „Nemusel provokovat“ apod.⁴⁹

⁴⁹VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004, s. 799.

Oběti šikany se může stát prakticky kdokoli. Obecně lze odlišit několik typů dětí, které se mohou stát oběťmi šikanování:

- děti, které přijdou jako nové do sehraného kolektivu;
- děti přemýšlivé, příliš zralé, povahově jemné;
- děti tiché, citlivé, s nízkým sebevědomím;
- děti s velmi dobrým vztahem k nějakému učiteli („šplhoun“);
- děti tělesně slabé, neobratné, handicapované;
- děti nápadné svým vzhledem, např. zrzavé vlasy, obezita, brýle apod.;
- děti ze sociálně slabých rodin, jejichž rodiče nemají na značkové oblečení, ani na přiměřené kapesné;
- děti rasově odlišné;
- děti osamělé, bez kamarádů, neschopné se přidružit, tzv. „outsideri“;
- děti s odmítavým vztahem k násilí, kterému se vyhýbají;
- děti provokující agresí svým útočným chováním apod.⁵⁰

• Důsledky šikany

Šikana je případ od případu různě závažná. Existuje plynulý přechod mezi nevinným škádlením a surovým posměchem, mezi trochu hrubší legrací a vážnou brutalitou, mrzačící tělo a duši. Šikana, a to i ta velmi závažná, většinou zůstává před dospělými dlouho utajena, často se na ni ani nepřijde. Největší nesnází je i to, že šikana, a to i velmi závažná, většinou zůstává před dospělými dlouho utajena, často se na ni ani nepřijde. A mnohdy i učitelé, kteří tuší, že se někomu v jejich třídě ubližuje, raději o věci nemluví, pomyslí si, že to patří k životu a že si to děti musejí vyříkat mezi sebou. Navíc většina učitelů vidí v šikaně-někdy své osobní selhání, nepřizná ji rodičům, tím méně řediteli nebo psychologovi.⁵¹

Šikana je pro oběť silným sociálním stresem. Důsledkem šikany může být aktuální ohrožení psychického i somatického zdraví dětí. Zvyšuje se sklon k úzkosti, depresivnímu ladění, dochází k akcentaci obranného postoje a senzitivní vztahovačnosti. Dochází k poruchám spánku, snížení imunity, větší sklon k prožívání bolesti a celkové nepohody. S nepotrestanou šikanou je zafixování této zkušenosti, jak v případě agresora, oběti tak

⁵⁰ ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti*. Praha: Orbis, 1975, s. 34-38.

⁵¹ Tamtéž, s. 13.

ostatních členů skupiny, kteří šikaně více či méně přihlíželi. Šikana je vždy záležitostí celé skupiny, resp. instituce. Jejím důsledkem je deformování sociálních vztahů, hierarchie rolí a postoje k normám.⁵²

Prevence šikany se zabývá tím, jak může škola nejlépe ochránit žáky před šikanováním. Řešení lze zjednodušeně shrnout do jedné věty: Cestou k minimalizaci šikany mezi žáky je vytvoření příznivého sociálního klimatu a vybudování speciálního programu proti šikanování. Uvedené tvrzení bylo ověřeno v rámci dvouletého experimentu MŠMT ČR v roce 2003 (Kolář, 2003). Specifický intervenční program, vytvořený Kolářem, přinesl výsledky mající světové parametry. Po čtyřech měsících se snížil výskyt šikanování téměř o polovinu. Tento program, později nazvaný *Český školní program proti šikanování* (Kolář, 2004, 2005a, 2005b, 2005c, 2005d, 2006, 2007), je speciální, celoškolský a stojí na 13 klíčových komponentách. Jednou z komponent je domluva pedagogů jak postupovat při řešení šikanování. Autor programu do ní zakomponoval čtyři skupiny scénářů, jejichž prostřednictvím lze účinně a bezpečně řešit různá stadia a formy šikanování.⁵³

2.6. Drogové závislosti

Fenoménem současné postmoderní doby je závislé chování jako součást životního stylu hlavně u dětí a mladistvých. Závislostní chování se intenzivně šíří a narůstají počty klasicky závislých tj. na alkoholu, cigaretách, drogách, médiích apod.⁵⁴

Existuje mnoho dělení drog, která vyvolávají závislost člověka – navzájem se liší zvoleným kritériem, z kterého při konkrétní typologii drog vycházíme. Nejčastěji se používá nepřesné a zavádějící dělení drog na **měkké** (lehké) a **tvrdé** (těžké) **drogy**. Hranice mezi těmito výrazy je však velmi křehká. Paradoxem je, že legální drogy jako je alkohol a tabák, by z hlediska vzniku potencionálního vzniku psychické i fyzické závislosti patřili mezi tvrdé drogy. A proto preferujeme dělení drog podle jednoznačného kritéria legálnosti na **legální** (zákonem povolené) a **nelegální drogy** (ilegální, zákonem zakázané)

Dále bychom mohli dělit drogy podle jejich převažujícího účinku na **drogy se sedativními účinky** (alkohol, hypnotika atd.), na **drogy s povzbuzujícím účinkem** (kokain, amfetamin),

⁵² VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004, s. 801.

⁵³ KOLÁŘ, M. *Český školní program proti šikanování*. 2003

⁵⁴ MÜHLPACHR, P. *Sociální patologie*. 2001, Brno: Print, s. 16.

drogy s halucinogenními účinky (marihuana, LSD, syntetické drogy), *narkotické drogy* (heroin, opium, morfium a další) a *steroidy*.⁵⁵

- **Příčiny vzniku závislostí**

Podle Fischera⁵⁶ motivace, která je spouštěčem experimentování s návykovou látkou (tj. chemickou látkou, která je schopna po požití měnit psychický stav a na kterou se může vytvořit jak psychický tak fyzický návyk a závislost), může vycházet z individuálních potřeb nebo je důsledkem nějakého sociálního tlaku (např. vrstevnické skupiny) a obvykle jde o projev potřeby:

- *uniknout něčemu negativnímu (osobní problém, stres, frustrace)*
- *získat něco pozitivního (uspokojení, slast, únik stereotypu, inspirace, uvolnění zábran)*
- *sociální konformita (zachování vztahů a akceptování skupinou)*
- *vliv rodiny (dysfunkční rodina, anomalita rodičů, syndrom CAN apod.)*
- *vliv životního prostředí (vliv měst, sídliště, snížená společenská kontrola a anonymita, migrace obyvatel, vykořeněnost)*

Zvláště u dětí není vymezena hranice mezi návykem a závislostí a je proto obtížné určit, co je a co není závislost. V odborné literatuře se lze setkat s termíny jako experimentální, rekreační, habituální či jiné požívání návykových látek dětmi a mladistvými. Také Mühlpachr⁵⁷ přičítá vznik závislostí prostředí, které utváří osobnost a ve kterém jedinec žije. Osobnost dítěte je utvářena především rodinou, vliv má úroveň výchovně vzdělávacího procesu a spolupráce rodiny a školy. Nezanedbatelný je také způsob trávení volného času. Důležitým faktorem je podnět, kdy složité interakce mezi návykovou látkou, osobností a prostředím uvádí do pohybu preceptující faktory.

2.6.1. Alkohol

Alkohol je droga s tisíciletou tradicí, která je přehlížena, podceňována, ale schvalována. Společnost akceptuje alkohol a společenské cítění je proalkoholní. Konzumace alkoholu je

⁵⁵ HRONCOVÁ, J., KRAUS, B. *Sociální patologie*. Hradec Králové: 2010, Gaudeamus, s. 77.

⁵⁶ FISCHER, S. *Sociální patologie-Propedeutika*. Ústí nad Labem: 2006, Univerzita J.E. Purkyně, s. 57.

⁵⁷ MÜHLPACHR, P. *Sociální patologie*. 2001, Brno: Print, s. 16; 37.

zabudována do většiny lidských rituálů, které provází člověka od narození do smrti. Právě tyto rituály spojené s konzumací alkoholu mají svou vysokou nebezpečnost pro oslovení dětí a mládeže.⁵⁸

Konzumace alkoholu je spojena s nebezpečím vzniku závislosti. Mezi dětmi a mládeží se stále častěji projevují příznaky etylismu (otrava alkoholem), neboť závislost na alkoholu se u mladistvých utváří velmi rychle. Vědecké výzkumy dokazují, že požívání alkoholu, cigaret a drog se kumuluje u mladistvých se složitou sociálně identifikační zkušeností tak, že se dá pozorovat generalizovaný vzor sebepoškozujícího chování.⁵⁹

Je nutno přiznat, že česká populace zaujímá v různých žebříčcích konzumace alkoholu přední příčky. Zvyšující se užívání alkoholu zejména u mládeže je varovným signálem. Závislost na alkoholu může být psychická (řešení problému konzumací alkoholu) a biologická, projevující se abstinencí příznakem. Alkohol je pro děti mnohem nebezpečnější než pro dospělé. Jejich játra nejsou schopna ho odbourávat v takové míře jako u dospělých a mají také menší tělesnou hmotnost. Zvyšuje se tedy nebezpečí jaterních onemocnění, dále vysokého krevního tlaku, onemocnění trávicího ústrojí, onemocnění nervového systému i duševních chorob.⁶⁰

Preventivní opatření k potírání konzumace alkoholu u dětí je problematická, protože požívání alkoholu obecně není zatím zákonem zakázáno a ani nijak věkově omezeno. Ve školním prostředí lze ve školním řádu jasně stanovit, že konzumace alkoholu během školního vyučování (při poskytování veškerých školských služeb) a ve vnitřních a vnějších prostorách školy je zakázáno. Rovněž je zakázáno přinášení alkoholu do školy nebo na jakékoliv akce školou pořádané a vstup do školy pod jeho vlivem je také zakázán. Mimo školu lze vymezit místa na požívání alkoholu obecně platnou vyhláškou měst a obcí škola, prodej či navádění k užívání alkoholu nebo podpora takového chování u osob mladších 18 let jsou zakázány a takovéto jednání je buďto přestupkem (zákon č. 200/90 Sb., o přestupcích) nebo trestným činem (zákon č. 40/2009, trestní zákoník) Souvisejícími právními normami jsou zákon č. 375/2009 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami způsobenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, ve znění pozdějších předpisů, dále zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a konečně též

⁵⁸ MÜHLPACHR, P. *Sociální patologie*. 2001, Brno: Print, s. 18.

⁵⁹ BARTLOVÁ, S. *Sociální patologie*. Brno: 1998, Institut pro další vzdělávání prac. ve zdravotnictví, s. 21.

⁶⁰ NEŠPOR, K., *Vaše děti a návykové látky*. Praha: Portál, 2001, s. 49.

zákon

č. 561/2004, který v § 29 odst. 1, ukládá školám při vzdělávání a s ním přímo souvisejících činnostech a při poskytování školských služeb povinnost přihlížet k základním fyziologickým potřebám dětí, žáků a studentů a vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku sociálně patologických jevů.⁶¹

2.6.2. Tabák

Tabakismus, (též nikotinismus) patří rovněž k velmi rozšířenému a společensky tolerovanému typu závislosti. Tabák a jeho psychoaktivní účinky jsou známy řadu století. Historie začíná u náboženského kultu Indiánů a odtud po objevení Ameriky se rozšířil i do Evropy. Tabák se užívá nejčastěji formou kouření, dále šňupáním a žvýkáním. Kouření přináší celou řadu negativních účinků a je jednou z nejčastějších příčin onemocnění horních cest dýchacích, srdečních potíží, zažívacího traktu a tím se podílí na vysoké a předčasné úmrtnosti kuřáků.⁶²

Podle zkušeností odborníků z center pro závislé na tabáku začínají kouřit stále mladší děti. Poprvé experimentují s cigaretou v pouhých 12 letech, někdy i dříve, zvláště ve větších městech.

V České republice podle různých výzkumů, začínají kouřit děti přibližně ve 12-ti letech, ve velkých městech, již od 9-ti let. U nás je závislých na cigaretách přibližně 250 tisíc nezletilých kuřáků a kuřáček. Na zvyšujícím se počtu kuřáků mezi dětmi má vinu hlavně marketing cigaret a jejich dostupnost, zejména nízká cena. Svůj podíl má ale i dědičnost, parta i zbožňované idoly. Závislost na nikotinu se totiž z 60 % dědí. Dospělí představují pro děti vzory chování. Jimi se řídí a snaží se dospělým co nejvíce podobat. Mění se poměr mezi dívkami a chlapci, kteří jsou závislí na nikotinu. „Ještě přibližně před pěti lety častěji kouřili chlapci než dívky. Teď se poměr mezi mladými kuřáky a kuřáčkami obrací a dívky chlapce lehce převyšují.“⁶³

Ve školní populaci je tedy kouření ve srovnání s alkoholem ještě výraznějším jevem. Cigareta si prosazuje postavení symbolu mužnosti a dospělosti. Kuřáctví je spojeno

⁶¹ VESELÁ, M. in MIOVSKÝ, M. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: SCAN, 2010, s. 170-172.

⁶² HRONCOVÁ, J., KRAUS, B. *Sociální patologie*. Hradec Králové: 2010, Gaudeamus, s. 85.

⁶³ KRÁLÍKOVÁ, E. < <http://www.rodinaaja.cz/index/>>, [dostupné dne 2016-01-16]

s prospěchem, jak konstatuje Heller (1996). Typicky silný kuřák je chlapec nejvyšší třídy ZŠ s podprůměrným prospěchem.⁶⁴

Možná, že někomu připadá zařazení tabáku mezi návykové látky přehnané. Je pravdou, že se účinky tabáku neprojevují tak rychle a dramaticky, vzhledem k rozšířenosti kouření jsou však citelné. Tabákový kouř obsahuje řadu škodlivin jako je dehet, CO₂, formaldehyd, arsenid, kyanid. Nešpor⁶⁵ konstatuje, že z velkého množství z chemikálií v tabákovém kouři je návyková pouze jedna - nikotin.) Dlouhodobé účinky kouření tabáku jsou všeobecně známy. Jedná se především o podstatné zvýšení rizika vzniku nádorových onemocnění, dále o vznik srdečních onemocnění, onemocnění dýchacích cest, nemoci cév, poškození žaludku apod.⁶⁶

Problémem se stává i tzv. nedobrovolné (pasivní) kouření. Lidé, kteří sami nekouří, ale pohybují se v zakouřeném prostředí, jsou také vystaveni tomuto riziku. Ohroženy jsou zejména děti, jejichž odolnost je menší a kterým hrozí různé záněty dýchacích cest či astma.⁶⁷

2.6.3. Marihuana

Marihuana a hašiš pocházejí z konopí. Účinek drog z konopí působí látka tetrahydrocannabinol, THC. Jedná se o vysoce účinnou látku, mnohem jedovatější nežli alkohol. Marihuana se nejčastěji kouří, drogy z konopí se však také přidávají do nápojů, cukrovinek apod. Droga se z těla vylučuje jen velmi pomalu, má tendenci se ukládat v tukové tkáni. Marihuanové cigarety obsahují o polovinu více rakovinotvorných látek nežli tabák. K velkým sociálním rizikům marihuany a hašiše patří podněcování sklonu k násilnosti, poruchy paměti, nezáměr a apatie. Drogy z konopí vyvolávají psychickou na dokonce i fyzickou závislost.⁶⁸

Marihuana vyvolává změny nálady, příjemně lhostejné uvolnění, tzv. vysmátost, která nemá žádný důvod, ale může navodit i pocity úzkosti a paranoidní představy. Při vyšší dávce se mění vnímání, vzniká zpomalení času, ztráty kontaktu s realitou, objevují se zrakové, sluchové nebo taktilní iluze a halucinace při zachované orientaci. Časté jsou depersonalizace

⁶⁴ MÜHLPACHR, P. *Sociální patologie*. 2001, Brno: Print, s. 22-23.

⁶⁵ NEŠPOR, K., *Vaše děti a návykové látky*. Praha: Portál, 2001, s. 58.

⁶⁶ NEŠPOR, K. *Kouření, pití, drogy*. Praha: Portál, 1995, s. 31.

⁶⁷ NEŠPOR, K. *Kouření, pití, drogy*. Praha: Portál, 1995, s. 68.

⁶⁸ NEŠPOR, K., *Vaše děti a návykové látky*. Praha: Portál, 2001, s. 51.

a derealizace, mění se psychomotorické tempo, může dojít k aktivizaci až agitovanosti, ale ke zpomalení reakcí. Závislost je psychického rázu, biologická závislost se nevytváří.⁶⁹

Protože se odolnost vůči droze zvyšuje, může marihuana vést uživatele ke konzumaci silnějších drog, aby dosáhli stejně intenzivního opojení. Droga (marihuana) jen na chvíli maskuje problém (když je uživatel v opojení). Jakmile „rauš“ pomine, nechtěný stav či situace se vrátí mnohem intenzivněji než předtím. Uživatel pak může sáhnout po silnějších drogách, protože marihuana již dále „nefunguje“.⁷⁰

Mezi nejčastější příčiny proč děti a mladí lidé sahají po drogách, bývá znučenost v dnešní společnosti, zvědavost nově experimentovat, problémy jak doma tak ve škole, puberta, či vliv vrstevníků.

⁶⁹ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004, s. 567.

⁷⁰ <<http://www.marihuana.cz/kap-skodlive-ucinky-marihuany.html>>

3. ČINITELE NEGATIVNÍHO VÝCHOVNÉHO VLIVU NA DĚTI

3.1. Společnost

Společnost vytváří určité sociální klima, které je pro rozvoj a existenci každého člověka velmi významné. Společnost určuje normy chování, hodnoty, vzory i ideály a tak přispívá k základní orientaci jedince ve světě, a proto je jedním ze zdrojů jeho jistoty. Důležitou psychickou potřebou je potřeba patřit k nějakému společenství, být jím akceptován a pozitivně hodnocen. To je základem jeho skupinové identity. Společnost však může působit na jedince nebo na menší sociální skupiny i negativně. Existují situace, v nichž sociální vlivy člověka zatěžují, patologizují, případně ohrožují jeho fyzickou existenci. Nepříznivé vlivy lze diferenciovat dle toho, zda:⁷¹

- a) *Postihují pouze jednotlivce, který se stal např. obětí násilného trestného činu*
- b) *Postihuje celé skupiny, určitým způsobem vymezené (náboženstvím)*

3.1.1. Rodina

Rodina je nejdůležitější sociální skupinou, ve které člověk žije. V rodině dochází k uspokojování jeho potřeb, rodina poskytuje zázemí potřebné k společenské seberealizace, je zdrojem zkušeností a vzorců chování, které nemůže získat v jiném prostředí. Každá rodina je zdrojem specifického systému hodnot a jejich preference ovlivňují chování členů rodiny v interakci se společenským prostředím. Rodina plní řadu funkcí- biologickou, ekonomickou, sociální a psychologickou. V případě, že některé z těchto funkcí neplní, může se stát pro jeho příslušníky zdrojem negativního vývoje a poruch chování či dalších sociálně patologických jevů. V takovém případě hovoříme o afunkční a dysfunkční rodině. K nejvýznamnějším aspektům souvisejících s vyšší pravděpodobností budoucího negativního vývoje jedince patří z hlediska orientační rodiny⁷²:

- a) *Otázka anomálních osobností rodičů, kdy se rodiče sami dopouštějí asociálního a antisociálního chování*
- b) *Otázka a funkce a dysfunkce rodiny, zejména s problémem psychické deprivace, respektive subdeprivace (Langmeier, Matějček, 1974)*

⁷¹ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004, s. 649-650.

⁷² FISCHER, S. *Sociální patologie-Propedeutika*. Ústí nad Labem: 2006, Univerzita J.E. Purkyně, s. 79-80.

- c) *Otázka úplnosti rodiny, náhradních rodičů, náhradní výchovy až výchovy ústavní*
- d) *Problematika syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (CAN-Child Abuse and Neglect) Pravděpodobnost vzniku deviantního (patologického) chování, zejména na jeho opakování má vliv nefunkčnost, či ztráta rodiny prokreační, ve které jedinec plní stanovené role a uspokojuje své potřeby, včetně potřeb sounáležitosti a lásky a potřeb seberealizace*

Podle Heluse (2009) jsou více ohroženy děti žijící v problémově zatížených a nefunkčních rodinách, to znamená: v krizových časech rodiny (rozpad rodiny, střídání partnerů), ekonomické problémy rodiny (nezaměstnanost, zadluženost), rizikové projevy v rodině (závislost, násilí, předsudky), přílišná přísnost nebo shovívavost rodičů, velké pracovní vyčerpání rodičů, váznuoucí komunikace v rodině, snaha přes své děti realizovat své sny anebo protěžování jednoho z potomků.⁷³

V chování dětí a jejich vztahu k rizikovým faktorům panují značné rozdíly pramenící z rozdílného kulturně-sociálního zázemí. V české populaci platí, že charakteristika sociálního prostředí je významně rozdílná a spatřujeme ji zejména v těchto bodech:⁷⁴

- *úroveň vzdělání rodičů (nejvyšší dosažené vzdělání otců a matek); ekonomická úroveň rodin a profesní status rodičů;*
- *vlastnictví osobního počítače; počet knih v rodině;*
- *čas, který děti stráví při sledování televize; pomoc žákům při vzdělávání poskytovaná jejich rodiči;*
- *návyky dané rodiny v oblasti trávení volného času, komunikace s okolím a její názory na nejrůznější společenská témata.*

3.1.2. Média

Působení médií se jeví jako velmi významný a dnes již nepostradatelný prostředek vzdělávání, výchovy, akulturace, socializace a multikulturní výchovy jedince. Mohou však ovlivňovat způsob, jakým lidé o různých tématech uvažují. Masová média a nezodpovědnost

⁷³ ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998, s. 204.

⁷⁴ PRŮCHA, J., *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání*. Praha: Portál, 2012, s. 111.

některých tvůrců jejich programů ohrožují postoje a chování především nejmladší generace. Uvědomujeme si, že v současné době jsme často svědky masivní devalvace hodnot, ztráty mravní zodpovědnosti a s tím nastupující manipulace s vědomím, myšlením a cítěním diváka. Největší zrada v působení médií (především vůči dětem) spočívá v tom, že virtuálně vytvořený svět předkládají jako realitu. Protože existuje přímá souvislost mediálního působení na růst sociálně patologických jevů, je třeba chránit před silným účinkem médií především ty jedince, kteří mají tendenci napodobovat sociálně nežádoucí jevy svých filmových a jiných hrdinů.⁷⁵

Děti dnes při sledování médií vyžadují „akce“. Motivem pro sledování médií je vytržení z každodennosti a jeho prostředím poznávat život. Přitom nemá pro dítě „skutečný“ život nic co dočinění s „reálným životem“, ten je totiž identický s každodenní skutečností.⁷⁶

Média na jedné straně přinášejí poučení, všeobecný rozhled, zábavu, na druhé berou čas, ovlivňují vnímání reality a mohou se stát až předmětem závislosti. Média nám předkládají vlastní pohled na svět, který mladý člověk přijímá za svůj. Samostatnou kapitolou je reklama, která vnucuje i to, co vlastně k životu ano není potřeba.⁷⁷

3.1.3. Vrstevníci

Skutečné vrstevnické skupiny se objevují a začínají fungovat většinou až v průběhu školní docházky. Zpravidla se vyznačují nestálostí a nízkým stupněm soudržnosti, takže se rychle rozpadají. V období mezi 8-10 rokem věku začíná potřeba sdružování narůstat, objevují se prvky spolupráce. Party již mají pevnou vazbu, vlastní systém norem a jistý systém sociální kontroly se specifickými sankcemi. Vrstevnické skupiny mají značný vliv na rozvoj osobnosti, a to jak v pozitivním, tak i v negativním smyslu. Důležitými znaky jsou cíle a normy, kterými se členové skupiny řídí, a hodnoty, které vyznávají. Cíle těchto skupin se pak pohybují od jednoznačně pozitivních až po asociální (party, bandy, gangy)⁷⁸

Nárůst významu vrstevnické skupiny souvisí s celkovým psychickým vývojem dítěte, jeho osamostatňování a odpoutávání z vázanosti na rodinu. Vrstevníci pro dítě představují důležitou skupinu, jež slouží k rozvoji určitých schopností a dovedností, (jiných, než škola a rodina) a ke sdílení společných zážitků. V této skupině nemá dítě své postavení jisté, musí

⁷⁵ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2014, s. 127-129.

⁷⁶ FÜRST, M. *Psychologie*. Olomouc: Votobia, 1997, s. 254.

⁷⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004. s. 76.

⁷⁸ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2014, s. 88-89.

se umět prosadit, ale zároveň musí umět ostatní získat, aby je byli ochotni akceptovat. Dítě se odpoutává od rodinných vazeb, které nahrazuje vazbou na vrstevnickou skupinu, která si vytváří vlastní hodnoty a normy, jejichž respektování vyžadují. Protože se zároveň zvyšuje potřeba přijetí touto skupinou, mohou se pod vlivem některých začít chovat rizikovým (drogy) nebo sociálně nepřijatelným způsobem (vandalismus).⁷⁹

Vrstevnická skupina má celou řadu prostředků, jak působit na jedince. Zvláště je to pozitivní působení lákavými cíli a uspokojováním různých potřeb. Skupina ale také kontroluje své členy, a když některý jedinec neplní to, čeho je zapotřebí z hlediska skupiny, užívají ostatní specifické prostředky např. opakované kladení požadavku, ironii, posměch, vyhrožování až po fyzické násilí. Postup skupiny - zejména vrstevnické - je někdy krutý a hluboce frustrující, vyvolává strach a může přivést jedince až k nežádoucímu nebo protispolečenskému jednání. Skupina vrstevníků přesto formuje u dítěte některé rysy osobnosti-zejména některé aspekty vztahů k lidem, volných vlastností a specifických zkušeností-efektivněji než rodina a škola. Je proto žádoucí vzájemné doplňování všech uvedených činitelů.⁸⁰

3.1.4. Škola, školní třída

Jak slábne vliv některých rodin na děti a jak se mocným socializačním vlivem stávají média, rostou obavy z neřízeného socializačního působení vrstevnických skupin, začíná být škola viděna jako jediné prostředí schopné garantovat optimální či dokonce vědecky promyšlené působení na dítě, jež je v souladu se zájmy společnosti. Míra učitelovy angažovanosti na žákově osudu ovšem může přesahovat míru rodičovského zájmu a dítěti nemusí být na prospěch ani v případech, kdy je jeho rodina v něčem selhává. Od socializačního působení školy se dnes očekává více, než je reálné.⁸¹

Škola tedy slouží k uspokojování socializačních potřeb společnosti a jejích členů, je jednou z typických společenských institucí. Racionální vazba mezi společností a školskými organizacemi je vyjadřována v první řadě prostřednictvím obecných cílů, které výchovně-vzdělávací organizace naplňuje svou činností. Výchovná funkce školy spočívá v převodu kulturních vzorců chování a hodnot z jedné generace na druhou. Výchovné procesy se

⁷⁹ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004, s. 46.

⁸⁰ ČÁP, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: SPN n.p., 1980, s. 262-266.

⁸¹ MATOUŠEK O., KROFTOVÁ A., *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s. 65.

vztahují k formování vlastností, citů, vůle, charakteru, tedy těch osobnostních vlastností, které se projevují v chování a jednání. Toto vymezení lze označit jako humanistické, neboť se vztahuje k utváření a podpoře rozvoje mravních stránek a charakteru osobnosti. Výchovné procesy slouží ke kultivaci osobnosti jako takové.⁸²

Ze sociologického hlediska je školní třída specifickou malou skupinou, sekundární. Třída je vytvořena institucí, tj. školou a její sestavení je formální a na limitovaný čas. Psychosociální klima třídy utvářejí sami žáci a učitelé. U žáků záleží na celkovém počtu, zastoupení chlapců a dívek, na věku, ochotě se učit a na zvláštностech vůdčích žakovských osobností ve třídě. Dalším tvůrcem klimatu je učitel a jeho osobnost. Mezi učitelem a žákem se vytváří neviditelný, ale fungující sociálně-psychologický jev, klima. Pokud vznikne klima negativní, ovlivňuje to všechny žáky. Klima třídy je jev dlouhodobý, je typický pro žáky dané třídy a pro ty učitele, kteří v dané třídě vyučují. Jsou to ustálené postupy vnímání, prožívání, hodnocení toho, co se ve třídě odehrálo a odehrává, jsou to názory jednotlivých aktérů školního vyučování.⁸³

⁸² HAVLÍK, R., KOŤA, J., *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002, s. 96-98.

⁸³ MAREŠ, J., *Pedagogická psychologie*. Praha: Portál, 2013, s. 587-589.

4. PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ

Pojem prevence je odvozen z latinského slova *praeventus*, což znamená předcházení, opatření učiněné předem, včasnou obranu nebo ochranu. Zhruba od konce 50. let se prevence rozdělila na **primární** (cílem primární prevence je předcházet problémům ještě předtím, než se v populaci vyskytnou) a **sekundární** (sekundární prevence se provádí až po vzniku problému, ale ještě předtím, než způsobil závažné důsledky, poškození), od 60. let se navíc hovoří o **terciální** prevenci (využívá poté, co problém způsobil poškození a jejím cílem je předejít dalším škodám). Prevencí tedy rozumíme veškerá opatření, ke kterým dochází s cílem předejít určitému problému a zajistit včasnou obranu, nebo ochranu.⁸⁴

Koncepce a program prevence kriminality ministerstva vnitra ČR z r. 1994 je návrhem souboru mezirezortních opatření a vlastně programem Republikového výboru pro prevenci. Odlišuje jednotlivé druhy prevencí a obecně popisuje žádoucí kroky v prevenci na celostátní, regionální a místní úrovni. Program sociální prevence a prevence kriminality mládeže byl schválený usnesením vlády č. 341 z roku 1994. Podle něj MŠMT začalo školám doporučovat vytváření systému etické a právní výchovy, dále programy prevence poruch chování, rozvíjení vhodných způsobů depistáže ohrožených dětí a práce s nimi a s jejich rodinami a rozšiřovat síť poradenských, ambulantních a internátních zařízení, poskytujících péči ohroženým dětem a jejich rodinám.⁸⁵

Problematika prevence je na českých školách řešena každých 5 let novou tzv. *Strategií prevence sociálně-patologických jevů u dětí a mládeže*⁸⁶ v působnosti resortu MŠMT a vyhláškou 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních. Uvedený program se problémem zabývá obecně a klade důraz zejména na specifickou primární prevenci. O nespecifické prevenci se zmiňuje jako o nedílné součásti primární prevence. Uvedená vyhláška upravuje fungování poradenské služby ve školách zaměřené na primární prevenci, která má být zajišťována z pravidla výchovným poradcem a školním metodikem prevence, případně školním psychologem nebo školním speciálním pedagogem. Ti však na školách působí jen výjimečně.⁸⁷

⁸⁴ NEŠPOR, K., CSÉMY, L., SOVINCOVÁ, H. *Programy prevence závislosti a možnosti jejich hodnocení*. Praha: SZÚ, 1998.

⁸⁵ MATOUŠEK O., KROFTOVÁ A., *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s. 302.

⁸⁶ *Strategie prevence sociálně-patologických jevů u dětí a mládeže na léta 2013-2018* [online]

⁸⁷ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2014, s. 148-149.

4.1.1. Systém primární prevence a její členění

Školskou primární prevencí rizikového chování rozumíme z logiky názvu soubor přístupů, metod a intervencí, které jsou koncepčně rozvíjeny a garantovány v rámci sektoru školství a jejichž společným jmenovatelem je rezortní legislativní rámec MŠMT. Cílovou skupinu zde primárně tvoří děti, mládež a mladí dospělí. Institucionálně je pak tato oblast prevence vázána na síť škol a školských zařízení a na systém institucí a služeb s nimi přímo spojených. Současně by jakékoliv jiné rezorty, jejichž část primární prevence zasahuje tyto cílové skupiny a instituce (např. část programů rozvíjených Ministerstvem vnitra a Ministerstvem zdravotnictví), měly svými koncepčními dokumenty respektovat základní nastavení školské prevence a roli samotného MŠMT, pokud vstupují se svými programy na půdu školských institucí.⁸⁸

Základním principem **primární prevence** rizikového chování u žáků je výchova k předcházení a minimalizaci rizikových projevů chování, ke zdravému životnímu stylu, k rozvoji pozitivního sociálního chování a rozvoji psychosociálních dovedností a zvládání zátěžových situací osobnosti. Jedná se o oblast zabývající se prevencí v oblastech uvedených v Metodickém doporučení primární prevenci rizikového chování dětí a žáků ve školách ve čl. 1 odst. 2, s cílem zabránit výskytu rizikového chování v daných oblastech, nebo co nejvíce omezit škody působené jejich výskytem mezi žáky.⁸⁹

V ČR je vrcholným státním orgánem prevence *Republikový výbor pro prevenci kriminality* zřízený v roce 1993, kterému předsedá ministr vnitra. Výbor disponuje státními prostředky na podporu komplexních programů na místní úrovni. Jednou z podmínek přidělení grantu na prevenci kriminality je zřízení funkce manažera preventivních programů. Na MV ČR existuje odbor prevence kriminality, jehož úkolem je poskytovat podporu i prostředky obecním zastupitelstvům, státním i nestátním organizacím, jež se prevencí zabývají. Primární prevencí se na školách se dle *Programu sociální prevence a prevence kriminality* schváleného vládou zabývá MŠMT.⁹⁰

⁸⁸ VÁCLAVKOVÁ, B., ČERNÝ, M. in MIOVSKÝ, M. a kol. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: SCAN, 2010, s. 61.

⁸⁹ <<http://www.prevence-info.cz/p-prevence/zakladni-princip-primarni-prevence>>

⁹⁰ MATOUŠEK O., KROFTOVÁ A., *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s. 288.

4.1.2. Systém školské primární prevence rizikového chování

Organizační systém primární prevence v České republice dělíme na úroveň **horizontální** a **vertikální**.

V rámci **horizontální úrovně** MŠMT aktivně spolupracuje s věcně příslušnými resorty (Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo obrany) a nadresortními orgány (Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky při Úřadu vlády a Republikový výbor prevence kriminality při Ministerstvu vnitra - v těchto orgánech jsou zastoupeny všechny věcně příslušné resorty). Při ministerstvu byly vytvořeny dvě skupiny a to *Pracovní skupina specifické primární protidrogové prevence* a *Pracovní skupina prevence kriminality a ostatních sociálně patologických jevů* (terminologicky vychází název ze starších koncepčních dokumentů a nebyl doposud upraven) složená ze zástupců věcně příslušných resortů, krajů, akademické obce, nestátních neziskových organizací, školských poradenských zařízení, vysokých škol, přímo řízených organizací ministerstva a vybraných odborníků na danou problematiku. Cílem pracovních skupin je spolupráce, sjednocení přístupů a koordinace činností v dané oblasti napříč resorty.⁹¹

Na **vertikální úrovni** MŠMT metodicky vede a koordinuje síť koordinátorů, tvořenou krajskými školskými koordinátory prevence (pracovníci odborů školství, mládeže a tělovýchovy krajských úřadů), metodiky prevence (pracovníci pedagogicko-psychologických poraden) a školními metodiky prevence (vybraní pedagogové ve školách a školských zařízeních).⁹²

V *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních*⁹³ je primární prevence členěna:

Nespecifickou primární prevenci, kam spadají veškeré aktivity podporující zdravý životní styl a osvojování pozitivního sociálního chování prostřednictvím smysluplného využívání a organizace volného času (zájmové, sportovní a volnočasové aktivity a jiné programy, které vedou k dodržování určitých společenských pravidel, zdravého rozvoje osobnosti,

⁹¹ PILAŘ, J., BUDÍNSKÁ, M. in MIOVSKÝ, M. a kol. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: SCAN, 2010, s. 63.

⁹² Dělení primární prevence, <<http://www.msmt.cz/>>

⁹³ Dokument č.j. 21291/2010-28.

k odpovědnosti za sebe a své jednání. Tento typ prevence je významný v kontextu aplikace různých efektivních a vyhodnotitelných specifických programů.

Specifickou primární prevenci, která zahrnuje aktivity a programy, zaměřené specificky na předcházení a omezování výskytu jednotlivých forem rizikového chování žáků.

Jedná se o:

- a) **všeobecnou prevenci**, zaměřenou na širší populaci, aniž by byl dříve zjišťován rozsah problému nebo rizika,
- b) **selektivní prevenci**, zaměřenou na žáky, u nichž lze předpokládat zvýšenou hrozbu rizikového chování,
- c) **indikovanou prevenci**, zaměřenou na jednotlivce a skupiny, u nichž byl zaznamenán vyšší výskyt rizikových faktorů v oblasti chování, problematických vztahů v rodině, ve škole či s vrstevníky.

Efektivní primární prevenci, kam patří kontinuální a komplexní programy, interaktivní programy v menších skupinách, vytváření dobrého klimatu ve třídě a skupině, především programy pomáhající čelit žákům sociálnímu tlaku, zaměřené na zkvalitnění komunikace, nenásilné zvládání konfliktů, osvojování a rozvoj sociálně emočních dovedností a kompetencí, konstruktivní zvládání konfliktů a zátěžových situací, odmítání legálních a nelegálních návykových látek, zvyšování zdravého sebevědomí a sebehodnocení, posilování odvahy, stanovování realistických cílů, zvládání úzkosti a stresu apod. Principy efektivní a vyhodnotitelné primární prevence jsou založeny na soustavnosti a dlouhodobosti, aktivitě, přiměřenosti, názornosti, uvědomělosti.

Neúčinnou primární prevenci:

- a) zastrašování, citové apely, pouhé předávání informací, samostatně realizované jednorázové akce, potlačování diskuse,
- b) hromadné aktivity nebo promítání filmu by měly být pouze doplňkem, na který by měl vždy navazovat rozhovor v malých skupinkách.

Preventivní program – konkrétní dokument školy zaměřený zejména na výchovu a vzdělávání žáků ke zdravému životnímu stylu, na jejich osobnostní a emočně sociální rozvoj a komunikační dovednosti. Preventivní program je založen na podpoře vlastní aktivity žáků, pestrosti forem preventivní práce s žáky, zapojení celého pedagogického sboru školy

a spolupráci se zákonnými zástupci nezletilých žáků školy. Preventivní program vychází z preventivní strategie školy, je zpracováván na jeden školní rok školním metodikem prevence, podléhá kontrole České školní inspekce, je vyhodnocován průběžně a na závěr školního roku je hodnocena kvalita a efektivita zvolených strategií primární prevence. Dané hodnocení je součástí výroční zprávy o činnosti školy.⁹⁴

Sociální prevenci lze ovšem klasifikovat i podle jiných kritérií. Podle rozsahu rozlišujeme **prevenci plošnou** (v rámci celé společnosti), **skupinovou** (zaměřenou na určité skupiny), nebo **individuální** (práce s konkrétním jedincem). Za podstatné lze pokládat rozdělení prevence na specifickou (týká se jednotlivých sociálních deviací např. šikana, kriminalita, drogové závislosti) a nespecifickou (ta představuje celkové formování osobnosti ke zdravému životnímu stylu tak, aby zralá osobnost byla sama schopna odolávat nejrůznějším negativním vlivům a ohrožení) Dalším typem prevence je **prevence situační**, která např. využívá kamerových systémů v rizikových prostorách. Pokud jde o školu, nespecifická prevence spočívá v sociálně-výchovné činnosti, v osobnostně-sociálním rozvoji.⁹⁵

Sekundární prevence – v případě, že existují rizika a signály negativního vývoje jedince či sociální skupiny, nastupuje sekundární prevence, která se zaměřuje na rizikovou skupinu zvláště ohroženou negativním jevem.

Terciární prevence – je již zaměřena na jedince, u nichž se již negativní či nežádoucí sociálně patologický jev již projevil. Cílem terciární prevence je zmírnit následky negativního jevu a předejít jeho recidivě.⁹⁶

4.1.3. Organizace a řízení primární prevence rizikového chování

- **Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT)**

V návaznosti na schválené vládní dokumenty z oblasti primární prevence sociálně patologických jevů u žáků zpracovává MŠMT příslušný koncepční materiál resortu na dané období, vytváří podmínky pro realizaci resortního systému prevence na národní úrovni v oblasti metodické a legislativní, vyčleňuje resortní finanční prostředky na primární

⁹⁴ <<http://www.prevence-info.cz/p-prevence/preventivni-program>>

⁹⁵ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2014, s. 148-149.

⁹⁶ <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/prevence>>

prevenci, vytváří informační komunikační systém pro činnost resortního systému prevence, 4 § 5 odst. 2 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), koordinuje činnost přímo řízených organizací (Výzkumný ústav pedagogický, Institut pedagogicko-psychologického poradenství, Národní institut pro další vzdělávání a Národní institut dětí a mládeže) v oblasti primární prevence a efektivně využívá jejich odborného potenciálu v oblasti metodické, vzdělávací, výzkumu a metodologie, v oblasti kontrolní využívá odborný potenciál České školní inspekce, svolává Výbor pro udělování certifikací programům primární prevence užívání návykových látek a na základě podkladů poskytnutých Agenturou pro certifikace uděluje certifikace a dále metodicky vede krajské školské koordinátory prevence.

- **Krajský úřad**

Krajský úřad každoročně vyčleňuje ze svého rozpočtu finanční prostředky určené výhradně na specifickou primární prevenci. Mezi jeho činnosti patří koordinace jednotlivých institucí systému prevence v resortu školství, mládeže a tělovýchovy na krajské úrovni a zajišťuje naplňování úkolů a záměrů obsažených ve Strategii prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy, pověřuje vhodného pracovníka funkcí "krajského školského koordinátora prevence", vytváří vhodné podmínky pro realizaci MPP na školách regionu a kontroluje jejich plnění (přerozdělování finančních prostředků z Programů na podporu aktivit v oblasti prevence SPJ u dětí a mládeže v působnosti resortu MŠMT na daný rok – Program I)

Podílí se na zabezpečení funkčního systému vzdělávání pedagogických a dalších pracovníků školství na úrovni kraje, zaměřeného na zvyšování jejich odborné způsobilosti pro činnost v oblasti prevence a zřizuje pedagogicko psychologické poradny v rámci koncepce školské politiky.

- **Krajský školský koordinátor prevence**

Je pověřeným pracovníkem krajského úřadu s povinnostmi koordinovat činnosti realizované v rámci krajské koncepce (programu) prevence, spolupracuje s krajským protidrogovým koordinátorem a koordinátorem prevence kriminality Krajského úřadu, společně s nimi a s dalšími subjekty se podílejí na prevenci v rámci kraje na vytváření a zdokonalování

krajské koncepce (programu) prevence na příslušné období, čímž prosazuje naplňování úkolů a záměrů obsažených ve Strategii MŠMT.

Dále monitoruje situaci ve školách v regionu z hlediska podmínek pro realizaci MPP, metodicky vede a spolupracuje s metodikou prevence v pedagogicko-psychologických poradnách zřizovaných krajem při koordinaci preventivních aktivit škol v rámci kraje a participuje na zajišťování pracovních porad (seminářů) pro školní metodiky prevence, kteří ve školách v kraji působí a následně provádí evaluaci a analýzu MPP, navrhuje inovace v krajské koncepci programu prevence a prostřednictvím hejtmána kraje je předkládá MŠMT.

- **Metodik prevence v pedagogicko-psychologické poradně (dále PPP)**

Náplň činnosti PPP je ve specifické prevenci sociálně patologických jevů a realizaci preventivních opatření v oblasti územní působnosti vymezené krajským úřadem.

Koordinuje a metodicky podporuje školní metodiky prevence, organizuje pro ně pravidelné pracovní porady (semináře) a poskytuje jim individuální odborné konzultace.

Řeší aktuální problémy související s výskytem sociálně patologických jevů ve školách a udržuje pravidelný kontakt se všemi institucemi, organizacemi i jednotlivci, kteří se v kraji v prevenci angažují, a společně s krajským školským koordinátorem prevence zpracovává podklady pro výroční zprávy či jiná hodnocení a při stanovuje priority v koncepci preventivní práce ve školství na úrovni kraje.

- **Ředitel školy**

Ředitel školy mimo jiné, musí vytvářet podmínky pro předcházení vzniku sociálně patologických jevů ve škole tím, že zabezpečuje poskytování poradenských služeb ve škole se zaměřením na primární prevenci sociálně patologických jevů, koordinuje tvorby, kontroluje realizace a vyhodnocuje MPP a začleňuje Školní preventivní program do osnov a učebních plánů školního vzdělávacího programu školy.

Řeší ve škole aktuální problémy související s výskytem sociálně patologických jevů, jmenuje školního metodika prevence, který má pro výkon této činnosti odborné předpoklady, případně mu umožní studium a další vzdělávání k výkonu specializovaných činností v oblasti prevence sociálně patologických jevů.

Podporuje spolupráci školního metodika, výchovného poradce, školního psychologa nebo školního speciálního pedagoga, třídních učitelů a dalších pedagogických pracovníků školy při přípravě, realizaci a vyhodnocování MPP, spolupracuje s metodikem prevence v PPP

a s krajským školským koordinátorem prevence a podporuje aktivity příslušného obecního úřadu zaměřené na využívání volného času žáků se zřetelem k jejich zájmům a jejich možnostem a spolupráci se zájmovými sdruženími a dalšími subjekty.

- **Třídní učitel** (ve vztahu k primární prevenci):

Důležitá je jeho spolupráce se školním metodikem prevence na zachycování varovných signálů, podílí se na realizaci MPP a na pedagogické diagnostice vztahů ve třídě, motivuje k vytvoření vnitřních pravidel třídy, která jsou v souladu se školním řádem, a dbá na jejich důsledné dodržování (vytváří otevřenou bezpečnou atmosféru a pozitivní sociální klima ve třídě) a je garantem spolupráce školy se zákonnými zástupci žáků třídy. Třídní učitel si udržuje přehled o osobnostních zvláštěnostech žáků třídy i o jejich rodinném zázemí.⁹⁷

Funkci školního metodika prevence vykonávají většinou řadový učitelé nad rámec svého učitelského úvazku, což přináší nemálo problémů. Ve školách proto převažuje tendence přenést co nejvíce povinností na třídního učitele.⁹⁸

- **Učitel**

Učitel, kromě pedagogické činnosti (vzdělávací) má podporovat při svých hodinách solidaritu, toleranci, vědomí sounáležitosti, spolupráci mezi žáky a rozvíjet jejich vzájemný respekt a jednání v souladu s právními normami s důrazem na právní odpovědnost jedince. Z jeho strany je důležité, zapojovat všechny žáky do aktivit třídy i školy, měl by důsledně a systematicky vést žáky k osvojování norem mezilidských vztahů na základě demokratických principů respektujících identitu a individualitu, zvláště pak učitelé občanské nauky a práva.

4.1.4. Pedagog, školní metodik prevence a jeho činnost (dále jen ŠMP)

Standardní činnosti školního metodika prevence jsou vymezeny právním předpisem Vyhláškou č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních v platném znění v Příloze č. 3, ve znění pozdějších předpisů. Jedná se o tři hlavní oblasti činnosti: metodická a koordinační, informační, poradenská.

Školním metodikem prevence má být pedagog, který má k práci osobní a odborné předpoklady, jako je například důvěra a autorita u dětí i spolupracovníků, příslušné vzdělání,

⁹⁷ Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28)

⁹⁸ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2014, s. 148-150.

čas a chuť na sobě pracovat, vzdělávat se. Středem jeho zájmu je věnovat pozornost prevenci a sledování chování dětí a mládeže z hlediska pedagogické, psychologické a sociální normy, zjišťování negativních jevů a poruch a jejich napravování. V mnoha školách je výkon funkce postaven na bázi dobrovolnosti, ale někdy je funkce nedobrovolně přidělena, nebo sloučena s funkcí výchovného poradce.⁹⁹

Do činností metodických a koordinačních spadá kontrola tvorby a realizace preventivního programu školy, **metodické vedení** činnosti pedagogických pracovníků školy v oblasti prevence sociálně patologických jevů (vyhledávání problémových projevů chování, preventivní práce s třídními kolektivy apod.). Dále sem patří různé koordinační činnosti jako koordinace a participace na realizaci aktivit školy zaměřených na prevenci záškoláctví, závislostí, násilí, vandalismu, sexuálního zneužívání, zneužívání sektami, prekriminálního a kriminálního chování, rizikových projevů sebepoškozování a dalších sociálně patologických jevů, koordinace vzdělávání pedagogických pracovníků školy v oblasti prevence sociálně patologických jevů, koordinace přípravy a realizace aktivit zaměřených na zapojování multikulturních prvků do vzdělávacího procesu a na integraci žáků/cizinců, prioritou v rámci tohoto procesu je prevence rasizmu, xenofobie a dalších jevů, které souvisí s otázkou přijímání kulturní a etnické odlišnosti.

Do informačních činností patří např. zajišťování a předávání odborných informací o problematice rizikového chování, o nabídkách programů a projektů, o metodách a formách specifické primární prevence pedagogickým pracovníkům školy, prezentuje výsledky preventivní práce školy, vede a aktualizuje databázi spolupracovníků školy pro oblast prevence sociálně patologických jevů (orgány státní správy a samosprávy, střediska výchovné péče, poradny, zdravotnická zařízení, Policie ČR, orgány sociální péče, nestátní organizace působící v oblasti prevence, centra krizové intervence a další zařízení, instituce a jednotliví odborníci).

V oblasti poradenské činnosti vyhledává a orientačně šetří žáky s rizikem nebo již s projevy sociálně patologického chování, poskytuje poradenské služby těmto žákům i jejich zákonným zástupcům, případně zajišťuje péče odpovídajícího odborného pracoviště. Ve spolupráci s třídními učiteli při zachycuje varovné signály spojené s možností rozvoje

⁹⁹ příloha č. 3/II vyhlášky Č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.

sociálně patologických jevů u jednotlivých žáků a tříd a sleduje úroveň rizikových faktorů, které jsou významné pro rozvoj sociálně patologických jevů ve škole. V neposlední řadě připravuje podmínky pro integraci žáků se specifickými poruchami chování ve škole a koordinuje poskytování poradenských a preventivních služeb těmto žákům školou a specializovanými školskými zařízeními.¹⁰⁰

4.1.5. Minimální preventivní program (dále jen MPP)

Na tvorbě a realizaci MPP se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci školy. Koordinace tvorby a kontrola realizace patří ke standardním činnostem školního metodika prevence, při tvorbě a vyhodnocování MPP školní metodik prevence dle potřeby spolupracuje s metodikem prevence v PPP.

Vypracovaný MPP podléhá kontrole České školní inspekce. Škola může využít k realizaci programů v MPP dotačního řízení v rámci „Programů na podporu aktivit v oblasti prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu MŠMT na daný rok (zpravidla se jedná o Program I – preventivní programy realizované školami). Uvedený program každoročně vyhlašují příslušné krajské úřady za podmínek stanovených manuálem pro předkladatele projektů vydaným MŠMT.

K prioritám škol v rámci MPP patří např.: odpovědnost za vzdělávání školních metodiků prevence i dalších pedagogů v metodikách preventivní výchovy, zavádění etické a právní výchovy, výchovy ke zdravému životnímu stylu, tvorba podmínek pro smysluplné využití volného času dětí a mládeže, spolupráce s rodiči, sledování situace ve škole z hlediska rizik výskytu sociálně patologických jevů, uplatňování preventivních aktivit a programů speciálně zaměřených na jednotlivé rizikové skupiny dětí a mládeže a poskytování poradenských služeb školního metodika prevence a výchovného poradce žákům a jejich rodičům¹⁰¹

Ještě důležitější je vlastní míra angažovanosti dítěte v situaci učení. Poznatek má na dítě mnohem větší vliv, je-li spojen s přímou zkušeností dítěte. Proto má větší smysl formou interaktivního učení podporovat rozvoj sociálních kompetencí dítěte, než dítě vyučovat teoretickým poznatkům o nevhodném chování, jejímu předcházení a trestání. Přehlíženou samozřejmostí je také věková přiměřenost vzdělávacího programu. Efektivní preventivní

¹⁰⁰ příloha č. 3/II vyhlášky Č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰¹ *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže* (Dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28)

programy proto nestavějí na didaktice obecných pouček, snaží se posílit jak sociální kompetence dětí, tak i kompetence jejich rodičů, kompetenci učitelů a vychovatelů i kompetence vrstevníků – zejména těch, kteří jsou v neformálních skupinách dětí přirozenými vůdčími osobnostmi.¹⁰²

¹⁰² MATOUŠEK O., KROFTOVÁ A., *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s. 268.

- **Školní pravidla**

Účinnou prevencí forem rizikového chování jsou společně vytvořená a dodržovaná pravidla ve třídě a ve škole. Školy mají tzv. provozní pravidla zakotvena ve školním řádu, ta jsou vytvořena z nařízení zákona 561/2004 Sb., ve znění pozdějších předpisů, § 30, písm. c,- podmínky zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků nebo studentů a jejich ochrany před sociálně patologickými jevy a před projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí.

V rámci těchto pravidel bývá definováno, jak se mají řešit situace spojené s rizikovým chováním žáků. Zákon však nestanovuje pravidla soužití a problematiku tzv. klimatu třídy. V tomto případě se jedná o pravidla nepsaná, vštěpovaná žákům postupně při výchově. Vzorem je chování všech zaměstnanců školy, které se projevuje vzájemným respektem, úctou, důvěrou apod. Staví se na základech socializace, kterou si děti přinášejí z rodin¹⁰³.

- **Peer programy**

Vzdělávání vrstevníků (peer programs) je založeno na jednoduché myšlence: podaří-li se naučit nejvlivnější žáky ve škole např. nenásilnému řešení konfliktů, budou tito žáci sloužit spolužákům jako vzory a zprostředkovatelé při případných kritických situacích ve třídě. Vrstevnické programy se začaly nejprve používat jako prevence drogových závislostí (u nás propaguje Nešpor K.), dnes se jich využívá k prevenci násilí ve třídách a školách.¹⁰⁴

Realizace peer programů je možno uskutečnit ustavením organizace, jejíž členové (žáci stejných či vyšších ročníků) působí na ostatní žáky ve škole. Peer aktivisté potom mohou zvát své vrstevníky do klubu, připravovat pro ně programy, výstavy apod. Je také možno školit malé týmy, které tvoří učitel a několik žáků z jeho školy. Ty potom realizují program ve své škole. Nejpraktičtější možností však je, že si školy samy vychovávají peer vedoucí, případně může některá ze škol sloužit jako metodické středisko, kde se peer instruktoři školí i pro další zařízení.¹⁰⁵

¹⁰³ Zákon č. 561/2004 Sb., ve znění pozdějších předpisů, § 30, písm. c,- podmínky zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků nebo studentů a jejich ochrany před sociálně patologickými jevy a před projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí

¹⁰⁴ MATOUŠEK O., KROFTOVÁ A., *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s. 277.

¹⁰⁵ NEŠPOR, K., CZÉMY, L., PERNICOVÁ, H. *Jak předcházet problémům s návykovými látkami na ZŠ a SŠ*. Praha: Sportpropag a.s., 1996, s. 34; 43.

5. LEGISLATIVA VE VZTAHU K PRIMÁRNÍ PREVENCÍ

Tato kapitola shrnuje základní legislativu (zákony, vyhlášky a metodická doporučení), kterými se oblasti primární prevence rizikového chování mají školská zařízení řídit, jejich stručný obsah a zaměření.

5.1. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

- **Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání** ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon ukládá všem školským zařízením povinnost vytváření takových podmínek pro zdravý vývoj dětí, žáků a studentů z důvodu předcházení vzniku jakýkoliv forem rizikového chování.¹⁰⁶
- **Zákon č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících** ve znění pozdějších předpisů, který upravuje předpoklady pro výkon činnosti pedagogických pracovníků, jejich další vzdělávání a kariérní systém, stanovuje podmínky pro získání specializačního příplatku za výkon specializovaných činností, kde zahrnuje i školního metodika prevence.¹⁰⁷
- **Zákon č.109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních**¹⁰⁸ ve znění pozdějších předpisů, upravuje činnosti v oblasti preventivně výchovné péče, jako je předcházení vzniku, rozvoji negativních projevů, nebo narušování zdravého vývoje, nejlépe však odstraňování příčin a důsledků již vzniklých poruch chování u žáků.

MŠMT vydalo řadu vyhlášek, tj. prováděcích předpisů, vydávaných na základě výslovného zmocnění zákonem, které činnosti v oblasti primární prevence doplňují.

- **Vyhláška č.72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních**, ve znění pozdějších předpisů. Tato vyhláška upřesňuje poskytování poradenských služeb, které poskytují metodickou podporu škole, zvláště pak to, jak je prostřednictvím metodika prevence zajišťována prevence rizikového chování,

¹⁰⁶ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁷ Zákon č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁸ Zákon č.109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních.

realizace preventivních opatření a koordinaci školních metodiků prevence. Přílohy vyhlášky stanovují např. informační a metodické činnosti poraden, činnost školního metodika prevence, případně školního psychologa.¹⁰⁹

- *Vyhláška č.73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných*, ve znění pozdějších předpisů, se zabývá problematikou dětí se speciálními vzdělávacími potřebami (zdravotně a sociálně znevýhodněných) a v oblasti prevence rizikového chování tématem sociálního znevýhodňování těchto dětí.¹¹⁰
- *Vyhláška č.74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání ve školách*, ve znění pozdějších předpisů. Vyhláška rozděluje školská zařízení pro zájmové vzdělávání na střediska volného času, školní kluby a školní družiny. Stanovuje, že aktivity vedené v těchto zařízeních budou obsahovat prvky prevence rizikových forem chování.¹¹¹
- *Vyhláška č.317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním postupu pedagogických pracovníků*, ve znění pozdějších předpisů. Stanovuje kvalifikační předpoklady pro výkon specializovaných činností (tvorba, koordinace, délka studia a doškolování ŠVP) pro oblast prevence rizikového chování.¹¹²

MŠMT začalo také vytvářet dokumenty, které jsou především určeny pro ředitele škol a školní metodiky prevence, pod názvem **Metodická doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže**¹¹³, která však nejsou závazná. Důležitou součástí Metodického doporučení je praktický návod pro školy „**Co dělat když**“, který obsahuje velice

¹⁰⁹ Vyhláška č.72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁰ Vyhláška č.73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, ve znění pozdějších předpisů

¹¹¹ Vyhláška č.74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání ve školách, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹² Vyhláška č.317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním postupu pedagogických pracovníků, ve znění pozdějších předpisů

¹¹³ Dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28 [online]

detailní a současně praktické doporučení prevence, jak se zachovat při výskytu určitého rizikového chování ve školách.

Toto metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování nahradilo *Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže č. j.: 20 006/2007-51* a definuje příslušné kroky preventivního působení pedagogů. Metodické doporučení specifikuje také Minimální preventivní program.

Metodické doporučení obsahuje 20 následujících příloh:

návykové látky - rizikové chování v dopravě - poruchy příjmu potravy - alkohol - syndrom CAN - školní šikanování - kyberšikana - homofobie - extremismus, rasismus, xenofobie, antisemitismus - vandalismus - záškoláctví – krádeže – tabák - krizové situace spojené s násilím - netolismus - sebepoškozování - nová náboženská hnutí - rizikové sexuální chování - příslušnost k subkulturám - domácí násilí

V současnosti platná metodická doporučení MŠMT:

- ***Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních***¹¹⁴
- ***Metodický pokyn k poskytování supervize ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních preventivně výchovné péče***¹¹⁵
- ***Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví***¹¹⁶
- ***Pravidla pro rodiče a děti k bezpečnějšímu užívání internetu***¹¹⁷
- ***Informace pro odbory školství krajských úřadů, předškolní zařízení, školy a školská zařízení. Spolupráce předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané***¹¹⁸

¹¹⁴ Dokument č.j. MSMT- 22294/2013-1

¹¹⁵ Dokument č.j. MSMT- 1599/2010-6/IPPP

¹¹⁶ Dokument č.j. MSMT- 10 194/2002-14

¹¹⁷ Dokument č.j. MSMT- 11 691/2004-2

¹¹⁸ Dokument č.j. MSMT-25884/2003-24

Na www.msmt.cz jsou všechny platné zákony, vyhlášky a metodické pokyny, které jsou využívány v boji s rizikovými formami chování. Jsou zde i metodické pokyny evropského monitorovacího centra pro drogy a drogovou závislost, technické dokumenty s přehledem teorie a důkazní báze indikované prevence.

Národní strategie primární prevence rizikového chování na období 2013-2018

Republikový výbor pro prevenci kriminality předkládá vládě České republiky materiály, které úkolují MŠMT k tvorbě resortního strategického a koncepčního materiálu v oblasti prevence kriminality a rizikových jevů na střednědobé období. To současně platí na roky 2013-2018.

Strategie vytvořená MŠMT vychází ze závěrů pravidelných jednání s krajskými školskými koordinátory prevence a metodiky prevence, z dlouhodobých cílů stanovených Strategiemi mezíresortních orgánů a ze zkušeností s naplňováním předchozích koncepcí prevence zneužívání návykových látek a dalších rizikových projevů chování u dětí a mládeže Strategie je v souladu s dalšími koncepčními dokumenty, jako jsou Strategie prevence kriminality na období 2012-2015 a Národní strategie protidrogové politiky na období 2010-2018.¹¹⁹

5.2. Ministerstvo zdravotnictví

V rámci prevence rizikového chování vydalo zákony, které mají působnost v této oblasti prevence rizikového chování (požívání alkoholu, tabáku a návykových látek).

- ***Zákon č. 379/2005 Sb., k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými toxikomaniemi*** a o změně souvisejících zákonů ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon zpřísnil podmínky pro požívání alkoholu, omezení dostupnosti tabákových výrobků a jiných návykových látek, tak i organizaci a provádění tzv. protidrogové politiky.¹²⁰

¹¹⁹ Dokument „Národní strategie primární prevence rizikového chování na období 2013-2018.“

¹²⁰ Zákon č. 379/2005 Sb., *k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými toxikomaniemi a o změně souvisejících zákonů*, ve znění pozdějších předpisů.

- **Zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně dalších zákonů**, ve znění pozdějších předpisů. Znění tohoto zákona popisuje jednotlivé druhy návykových látek a charakterizuje jejich škodlivost. Časté novelizace tohoto zákona reagují na stále se rozšiřující nové syntetické drogy nebo jiné látky, u kterých lze jejich masivní rozšíření u nás v nejbližší době očekávat distribucí z jiných zemí.¹²¹

Ministerstvo zdravotnictví připravilo *Národní strategii ochrany a podpory zdraví a prevence nemocí Zdraví 2020* (schváleno usnesením Poslanecké sněmovny PČR ze dne 20. března 2014), jehož součástí je akční plán č. 4 *Omezování zdravotně rizikového chování*.¹²² Tento plán řeší oblast rizikového chování dětí a dospívajících s těžištěm v oblasti selektivní (rizikové skupiny) a indikované (rizikovní a rizikově se chovající jedinci) prevence dle členění EMCDDA.¹²³ Akční plán navazuje a úzce vychází z procesu tvorby národního školského systému rizikového chování v gesci MŠMT, který v současnosti probíhá. Cílem akčního plánu je dosáhnout v době jeho působnosti (5 let) stabilizace v indikátorech v hlavních oblastech rizikového chování a mírného zlepšení ve střednědobém horizontu a nastartování pozitivních trendů (10 let) Hlavní cílovou skupinou (vzhledem k míře ohrožení a míře výskytu rizikového chování) jsou děti a mládež, ačkoli si akční plán klade za cíl v průběhu své působnosti rozšířit cílové skupiny také o dospělé populaci.

Akční plán stanovil určité strategické cíle, mezi které mimo jiné patří:

- ***Zastavení nárůstu prevalence užívání tabáku a alkoholu u dětí i dospívajících a posunutí hranice zahájení tohoto chování do vyššího věku***
- ***Zastavení nárůstu prevalence pravidelného užívání konopných a dalších drog u dětí a dospívajících a posunutí hranice zahájení tohoto chování do vyššího věku.***
- ***Snížení prevalence užívání těkavých látek u dětí v sociálně slabých rodinách a vyloučených lokalitách poznamenaných chudobou.***

¹²¹ Zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹²² <www.mzcr.cz/verejne/dokumenty/akcni-plany-pro-implementaci-narodni-strategie-zdravi-2020_10814_3016_5html>

¹²³ Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost

6. VÝZKUM

6.1. Cíl výzkumu

Výzkumný problém řešený v diplomové práci je obecně stanoven v zadání této práce. Cílem práce je potvrzení nebo vyvrácení hypotéz (předpokladů), které jsem si stanovil. V práci jsem se zaměřil na nejčastější formy rizikového chování u žáků vybraných základních škol (dále jen ZŠ) v Českém Krumlově, jak v době školní výuky, tak i v době mimo školní vyučování. Zjišťoval jsem, jak funguje preventivní činnost škol u těchto jevů podle platné legislativy, tedy na činnosti, které jsou pro školy ustanoveny příslušnou vyhláškou jako standartní. Dále jsem se zajímal o znalosti a zkušenosti pedagogů s rizikovým chováním u žáků té které školy a o jejich postoj k otázce svého dalšího profesního rozvoje v této problematice. V úvodní části diplomové práce jsem se zaměřil na obecnou charakteristiku vybraných ZŠ, v kterých byl prováděn výzkum. U respondentů jsem zjišťoval, jak hodnotí svoji znalost příslušné legislativy, tj. zákonů, vyhlášek a metodických doporučení MŠMT k dané problematice a jejich následné využívání, respektive uplatňování v reálném prostředí té dané školy. Práce je založena na subjektivním mínění o této problematice ve vybraných školách a osobní zkušenosti jejich učitelů v oblasti prevence, jak v oblasti teoretické, tak následně v praktické činnosti. Zajímal jsem se také o spolupráci ZŠ s odborem městské policie (dále jen MP) a o názory pedagogů na činnost této složky města v oblasti prevence.

Jak jsem již uvedl, výzkum byl prováděn na čtyřech ZŠ v Českém Krumlově. Ve městě se sice nachází pět ZŠ, ale ve své práci jsem se zaměřil na čtyři z nich. Vynechal jsem školu v Kaplické ulici (bývalá zvláštní škola), která by ve výzkumné části jasně dominovala. K vynechání této školy z výzkumu mě vedly jednak osobní zkušenosti se žáky školy a jednak MPP této školy kde se píše, že - cituji: *„Žáci v drtivé většině pocházejí ze značně nepodnětných a sociálně oslabených rodin. U většiny z nich byly také při odborných vyšetřeních diagnostikovány specifické poruchy školních dovedností a v nemálo případech i poruchy chování. Neustále se zvyšující míra agresivity, jak verbální tak fyzické je jasně zřetelná a bohužel v současné době neexistuje žádná plnohodnotná a v širokém spektru využitelná strategie řešení..... Žáci mnohdy neznají ani své základní povinnosti v přímé opozici k téměř dokonalé znalosti veškerých svých práv. V rodinném životě nemají dostatečně kvalitní vzory chování, což vede k naprosté neúctě k lidem, okolí i k hmotnému zařízení školy.... Dalším výrazně se demonstrujícím problémem je soustavné ničení školního majetku,*

*krádeže nejen peněz a stálé porušování školního řádu. Mezi žáky je výrazným a zcela nezanedbatelným problémem také značně rozšířený abúzus návykových látek – kouření cigaret a to i u některých žáků prvního stupně. Na druhém stupni se pak přidružuje kouření marihuany atd.*¹²⁴

Základní školy, na kterých byl prováděn výzkum, jsou označeny jako písmeny „A, B, C, D“. Z důvodu dodržení etických zásad výzkumu, neboť se jedná v současnosti o citlivé téma, a i na samotnou žádost většiny pedagogů byl výzkum prováděn anonymně, což věřím, že přispělo k uvádění pravdivých údajů.

Cílem práce je výsledná analýza výskytu rizikových forem chování u žáků vybraných škol, dále analýza preventivních opatření jednotlivých škol a profesní připravenost jejich učitelů v oblasti prevence rizikového chování u žáků, a v neposlední řadě také hodnocení aktivit zřizovatele pedagogů v oblasti primární prevence.

6.2. Charakteristika základních škol v Č. Krumlově

6.2.1. ZŠ Plešivec

Ve školním roce 2015/2016 je v této škole 21 tříd s 450 žáky. Základní škola má několik odborných učeben: určeny pro fyziku a chemii, přírodopis, školní dílny a výtvarnou výchovu. Škola má informační centrum, do něhož je zahrnuta knihovna a dvě učebny vybavené počítači. K dispozici je i mobilní IPadová učebna. Kromě vlastní výuky informatiky mohou děti počítačové učebny a knihovnu využívat i v době mimo vyučování. Pro sport a tělesnou výchovu jsou určeny také zrekonstruované volejbalové kurty, nové víceúčelové hřiště s umělým povrchem a atletická dráha s doskočištěm. Velkou pozornost škola věnuje době mimo vyučování. V provozu jsou tři oddělení školní družiny a školní klub, který mohou navštěvovat děti z 3. až 9. třídy. Školní družina i školní klub organizují pro děti řadu zajímavých akcí. Věnují se integraci žáků specifickými poruchami učení a chování. Podle potřeby žáci pracují podle individuálního vzdělávacího plánu. Na prvním stupni navštěvují dyslektický kroužek pro nápravu čtení.¹²⁵

¹²⁴ (www.zskrumlov.cz/index.php/2012-08-10-21-40-50?download=82.)

¹²⁵ (<http://www.zsplesivec.cz/>)

6.2.2. ZŠ Za Nádražím 222

Základní škola je až pro 700 žáků se zaměřením na volejbal a informatiku. Základní filozofií školy je vytvořit pohodové školní prostředí, kde učitel, žák a rodič jsou partnery, kde každé dítě má právo se vzdělávat dle svých individuálních možností a potřeb. Škola klade důraz na některé oblasti výchovy a vzdělávání, zejména na práci s výpočetní a komunikační technikou a sportovní výchovu volejbal. Poznávání individuálních vzdělávacích potřeb žáků a přizpůsobení se jim - věnují náležitou pozornost žákům se specifickými poruchami. Na prvním stupni jsou organizovány nepovinné předměty jako příprava pro sportovní třídy a na druhém stupni jsou nadané děti vybrány do jedné třídy, kde je uskutečňována specializovaná volejbalová příprava. Klasickou výuku tělesné výchovy mohou doplňovat například kurzy plavání, bruslení, lyžování. S vedením školy úzce spolupracuje školní žákovský parlament. Podílí se na dění ve škole například i organizací a spolurozhodováním akcí. Velká péče je věnována preventivním programům. Z těch pak vychází úzká spolupráce s odborníky na organizaci seminářů pro žáky od nejnižších tříd I. stupně školy, ale i systematická spolupráce koordinátora, výchovného poradce, vedení školy zejména s třídními učiteli.¹²⁶

6.2.3. ZŠ Český Krumlov, Linecká 43

Základní škola je plně organizovaná, v letošním školním roce navštěvovalo školu 156 žáků (včetně 3. žáků v zahraničí) v 9 třídách, z toho 5 na prvním, a 4 třídy na druhém stupni ZŠ. Průměrný počet žáků ve třídě je 17,3. Nejpočetnější je 8. třída s 22. žáky, nejnižší počet dětí a to 9 je v 7. a 9. ročníku. Celkem bylo v tomto školním roce 7 integrovaných žáků, z toho 4 se sluchovou vadou, 1 se zrakovou vadou a 2 žáci se specifickou vývojovou poruchou učení a chování. Škola spolupracuje s Centrem pro sluchově a zrakově postižené v Č. Budějovicích a s PPP v Č. Krumlově i Č. Budějovicích. Ve škole je v provozu jedno oddělení školní družiny. Škola má bezbariérový vstup a od ledna 2005 je v provozu osobní výtah a v 1. poschodí WC pro vozíčkáře, což umožňuje přístup i provoz handicapované části populace.¹²⁷

6.2.4. ZŠ T. G. Masaryka 213

Charakteristika školy – celkem 13 tříd a 2 oddělení školní družiny. Škola je zaměřená na

¹²⁶ (<http://www.zsnadrazi.cz/>)

¹²⁷ (<http://www.zslinecka.cz/web3>)

práci tříd se zaměřením na fotbal pro chlapce ve věku 8 až 15 let a na výuku cizích jazyků pro žáky od 3. ročníku ZŠ. Další zaměření školy je na výuku informatiky a práce s počítači, výuka rozšířena o disponibilní hodiny, které posilují výuku cizích jazyků, českého jazyka a matematiky. Povinně volitelným předmětem v 9. ročníku je mediální výchova.

V oblasti volnočasových aktivit jsou kroužky dle zájmu dětí: celkem pracuje na škole 12 kroužků s účastí 107 žáků 1. i 2. stupně = 39,3 % z celkového počtu žáků na ZŠ. Do fotbalové činnosti se aktivně zapojilo celkem 24 chlapců ve věku 8 – 15 let.

Hlavní mimoškolní aktivitou je činnost sportovních tříd se zaměřením na fotbal pro žáky ZŠ, kde bylo zapojeno ve 4 třídách 18 chlapců. Uvedený počet fotbalistů tvoří 26% chlapců na 2. stupni. Na 1. stupni se zapojilo do této činnosti 12 žáků a to tvoří 15% z celkového počtu chlapců na 1. stupni. Garantem této činnosti je fotbalový oddíl FK Slavoj Český Krumlov.¹²⁸

6.3. Metodologický postup

Výzkum jsem prováděl ve všech případech s vědomím vedení školy, které mi bylo nápomocno s organizováním výzkumu. K výzkumu mezi pedagogy jsem použil smíšený postup (smíšený výzkumný design), kdy jsem nejprve využil v předvýzkumu polostrukturovaný rozhovor z kvalitativní metody, z něhož jsem následně připravil kvantitativní dotazníkové šetření. K rozhovoru jsem měl možnost si vybrat 3 pedagogy té které školy, kdy jeden rozhovor trval v průměru cca 5 minut. Dotazníkové šetření bylo prováděno tak, že jsem ve společnosti ředitelek a ředitele škol navštívil v domluveném termínu pedagogy ve sborovně před vyučováním, kde jsem měl možnost jim vysvětlit, kdo jsem a čeho se dotazníkové šetření týká. Požádal jsem pedagogy, zda by mohli být mezi respondenty metodici prevence dané školy, výchovní poradci a také třídní učitelé starších ročníků žáků školy, mezi nimiž se formy rizikového chování vyskytují nejvíce. Další žádost směřovala k tomu, zda by v dotazníku respondenti zhodnotili předchozí 2 roky na škole a vyplněný dotazník, aby zalepený v obálce po vyplnění odevzdali k ředitelce či řediteli školy, kde jsem si v určeném termínu dotazníky vyzvedl. Samozřejmostí bylo, že jsem poděkoval za vyplnění dotazníku a za čas, který mi budou věnovat při šetření. Dotazníky v zalepených obálkách jsem si ve stanoveném termínu vyzvedl u ředitelek a ředitele škol.

ZŠ Plešivec - ředitelka Mgr. Neumannová Jaroslava;

¹²⁸ (<http://www.zstgm-ck.cz/cs>)

ZŠ Linecká – ředitelka Mgr. Polášková Irena;
ZŠ T. G. Masaryka – ředitel Mgr. Hlásek Vlastimil;
ZŠ Za Nádražím - ředitelka Mgr. Hoššová Dana)

6.4. Výzkumný soubor

Připravil jsem dotazníkové šetření pro 32 pedagogů čtyř vybraných základních škol v Českém Krumlově, což představuje 8 pedagogů na jednu základní školu. Podmínkou bylo, aby mezi respondenty byli metodici prevence školy, výchovní poradci a třídní učitelé vyšších ročníků. Vlastní dotazníkové šetření proběhlo ve dnech od 20. 2. až 2. 3. 2016. Z 32 vydaných dotazníků se mi vrátilo 29, což je návratnost 90,6 %.

6.5. Výzkumné otázky

Zde bylo cílem získat odpovědi na 2 otázky, které mi posléze pomohly k sestavení dotazníkových otázek pro výzkum mezi pedagogy. Tyto otázky jsem položil vždy třem pedagogům ve vybraných školách, s kterými jsem byl předběžně domluven. Rozhovor jsem si nahrával na mobilní telefon. Jeden rozhovor trval v průměru 5 minut.

Otázky položené v rozhovoru:

- a) *Jaké formy rizikového chování u žáků jste schopni(a) rozpoznat podle příznaků?*
- b) *Jakou formou jste zaměstnavatelem informováni o stávající legislativě v oblasti forem rizikového chování u žáků a považujete ji za dostatečnou?*

6.6. Dotazník pro pedagogy

Dotazníkové šetření jsem si vybral ze dvou důvodů. Výhodou v dotazníkovém šetření jsem viděl především v nízké časové a finanční náročnosti. Dále proto, že pro respondenty byla důležitá relativně vysoká míra anonymity a časová nenáročnost. Otázky byly sestaveny tak, aby výsledná odpověď reprezentovala subjektivní mínění respondentů na základních školách a dala se statisticky zpracovat a analyzovat.

Určitou nevýhodu dotazníku jsem spatřoval v možnosti zkreslení ze strany respondentů, neboť sdělovali pouze svůj individuální pohled na danou situaci a mohli se snažit situaci ve

své škole popsat v lepším světle, a tak na otázky odpovědět lživě.¹²⁹ Protože jsem s touto problematikou ve městě více méně obeznámen, a jak jsem již uvedl, s většinou pedagogů se znám, tuto možnost považuji za minimální, byť ne nemožnou.

K šetření jsem použil nestandardizovaný dotazník vlastní konstrukce. Otázky jsem formuloval přesně při snaze se vyhnout vlastním zkušenostem a hodnocení. Odpovědi na některé otázky byly uzavřené, kdy pedagog označil vhodnou odpověď, tak i otevřené, kdy pedagog formuloval vlastní názor či hodnotil skutečnost.

V úvodní části jsem se zaměřil na obecné údaje o pedagogickém pracovníkovi (pohlaví, délka praxe, stupeň ZŠ), v prostřední části jsem umístil dotazy na rizikové chování žáků (druhy, zkušenosti, rozpoznání a řešení problémové situace, na trend) a v závěrečné části dotazníku jsem se dotazoval na prevenci rizikového chování, obeznámení s legislativou, osobním sebevzděláváním, účast na volnočasových aktivitách) Dotazník obsahoval 14 otázek.

6.7. Výzkumné hypotézy (předpoklady)

Na základě studia odborné literatury a vlastních zkušeností s rizikovým chováním u žáků základních škol v Českém Krumlově jsem stanovil hypotézy (předpoklady) v oblasti četnosti rizikového chování na základních školách, jeho řešení pedagogy základních škol za pomoci platné legislativy z analýzy dotazníkového šetření.

H 1 - Lze předpokládat, že u respondentů převládá názor, že formy rizikového chování u žáků základních škol v Českém Krumlově se v současnosti projevují početněji a intenzivněji než v předchozích letech.

H 2 - Lze předpokládat, že většina respondentů považuje počet školních i mimoškolních aktivit své školy, které následně napomáhají v primární prevenci rizikového chování, jako dostačující.

H 3 - Lze předpokládat, že respondenti budou hodnotit svou znalost příslušných předpisů o primární prevence rizikového chování jako dostatečnou.

H 4 - Lze předpokládat, že pedagogové ZŠ v Č. Krumlově pozitivně hodnotí činnost městské policie v Č. Krumlově v oblasti primární prevenci negativních jevů, ať formou teoretickou, tak i praktickou.

6.8. Vyhodnocení dotazníkového šetření

Získaná data z navrácených dotazníků jsem nejprve zkontroloval, tak aby vyhovovaly z hlediska korektnosti, zda byly vyplněny správným způsobem. Potom jsem data statisticky zpracoval a pro přehlednost jsem jednotlivé položky vyjádřil do tabule a grafů. Nejdříve jsem zpracoval a vyhodnocoval data jednotlivých škol zvlášť, na závěr jsem udělal souhrn všech vybraných základních škol v Českém Krumlově.

Ve výzkumné části uvádím pouze souhrn dotazníkového šetření na základních školách, dotazníky, tabulky a grafy k šetření na jednotlivých základních školách uvádím v příloze diplomové práce.

6.9. Základní školy - souhrn

V dotazníkovém šetření bylo osloveno 32 respondentů, výzkumu se zúčastnilo podle navrácených dotazníků 29, to znamená, že návratnost byla celkem 90,6 %.

Otázka č. 1 – Pohlaví respondenta

Výzkumu se celkem zúčastnilo 19 žen a 10 mužů.

Otázka č. 2 – Délka praxe

Z odpovědí vyplynulo, že výzkumu se zúčastnil 1 respondent s praxí do 5-ti let (3,4 %), 8 respondentů s praxí 5-10 let (27,6 %) a 20 respondentů s praxí delší 11 let (69 %). Lze tedy říci, že ve výzkumu byli zkušenější pedagogové vybraných škol.

Otázka č. 3 – Jste třídní učitel(a)?

Zde bylo kladných 15 odpovědí (46,9 %) a 17 bylo záporných (53,1 %).

Otázka č. 4 – Setkal(a) jste se na Vaší škole s některou z níže popsaných forem rizikového chování? Případně uveďte jiné.

V odpovědích jasně dominovala *šikana* s četností 24x (20,5 %), dále *kouření tabáku* 22x (18,8 %) a *záškoláctví* 22x (18,8 %), *konzum alkoholu* byl uveden 18x (15,4 %), *vandalismus* 17x (14,5 %), *marihuana* 6x (5,1 %), mezi jiné formy rizikového chování bylo

uvedeno 2x *sexuální obtěžování* (1,7 %), 2x *kyberšikana* (1,7 %), dále 1x (0,9 %) *závislost na PC, sebepoškozování, anorexie, slovní agrese na učitele, fyzická agrese vůči učitelům*.

Otázka č. 5 – Na toto rizikové chování jste byl upozorněn:

Na *upozornění od kolegů* bylo odpovězeno kladně 18x (25,4 %), na *vlastní zjištění podle známých příznaků* 27x (38 %), na *informace od dětí* 17x (23,9 %) a *informace od rodičů* byla označena 9x (12,7 %). Pedagogové k této otázce uváděli i více možností.

Otázka č. 6 – Jakým způsobem jste danou formu rizikového chování řešili?

K otázce byla nabídka několika řešení, plus možnost jiného, uvedeného respondentem.

V odpovědích dominovaly dvě řešení, a to *domluvou nebo pohovorem se žákem* 28x (33,7 %) a *oznámení rodičům* 28x (33,7 %). *Sníženou známku z chování* navrhli 13 pedagogů (15,7 %), 12x (14,3 %) bylo označeno *doporučení ke specialistovi*. Mezi jiné bylo zahrnuto řešení 1x (1,2 %) – *konzultace s MŠP, oznámení Policii ČR a oznámení OSPODu*.

Otázka č. 7 – Podle Vašeho názoru, jsou počty forem a intenzita projevu rizikového chování u žáků Vaší školy a) vzestupné, b) neměnné c) klesající?

V uvedených odpovědích se k *vzestupnému* přihlásilo 5 pedagogů (17,9 %), k *neměnnému* 20 (71,4 %) a ke *klesajícímu* 3. (10,7 %)

Otázka č. 8 – Co by podle Vás z uvedených možností přispělo k omezení rizikového chování u žáků.

K první možnosti – *primární prevence jako samostatný předmět* – se přihlásilo 9 pedagogů (14,8%), druhá možnost byla, že funkce *ŠMP by měla být samostatná*, k té se přihlásilo 16 (26,2 %), dále *dle možnosti zvýšit tresty žákům, kteří soustavně narušují obvyklé vztahy* – 17 (27,9 %), *sjednocení výchovných a pedagogických postupů všech pracovníků školy* označili pedagogové 13x (21,3 %), *zvýšení počtu akcí se zaměřením na volnočasové aktivity* navrhovali 4 (6,6 %). Jako *jinou* možnost uvedli 1x *konzultaci s ŠMP, zvýšení pravomocí škoie a zvýšení pravomocí OSPODu* (1,6 %). I zde někteří pedagogové označili více možností.

Otázka č. 9 – Jaké preventivní volnočasové, školní i mimoškolní pořádá Vaše škola?

V této volné otázce byly nejčastěji uvedeny *zájmové kroužky školy* – 16x (21,1 %), 9x byly zapsány *besedy s PPP na téma klima třídy a rizikové chování* (11,9%), *školní sportovní hry* 15x (19,7 %), *sdržení Do Světa* – 5 (6,6 %), „*Spirála*“ 6x (7,9 %), *spaní ve škole a v přírodě* 6x (7,9 %), *kulturní vyžití* (kino, divadlo) 5x (6,6 %), *školní výlety* 5x (6,6 %), *besedy s Policií ČR a s MP* 4x (5,2 %), dále byly uvedeny 1x *charitativní akce* (bez názvu), *projektové dny*, „*Bouda*“- *protidrogová poradna*, *Šípek–ekocentrum a odkaz na webové stránky školy*.

Otázka č. 10 – Využívá Vaše škola peer program?

Celkově ANO bylo zaškrtnuto 8x (27,6 %), že tento program ZŠ nevede, označilo 21 pedagogů (72,4 %).

Otázka č. 11 – Vaši školu navštěvuje pracovník Prevence kriminality městské policie v Č. Krumlově. Jak hodnotíte jeho činnost?

Ke kladnému působení činnosti pracovníka městské policie s programem prevence pro školy se přiklonilo 25 pedagogů (86,2 %). Zbylí 4 (13,8 %) uvedli, že na II. stupeň školy preventista městské policie není zván.

Otázka č. 12 – Organizuje Vaše škola anebo vysílá své pedagogy na semináře či školení zaměřené na primární prevenci?

V dotazníku bylo 25x uveden *seminář k prevenci či školení pořádaný školou pro pedagogy* (75,8 %), 5x bylo uvedeno *individuální školení na vlastní žádost k tématu prevence rizikového školení* (15,2 %), odpověď *nevím*, byla uvedena 2x (6 %) a *školení u ŠMP* 1x (3 %).

Otázka č. 13 – Jste dostatečně seznámen(a) s legislativou MŠMT zabývající se primární prevencí?

Odpověď, že *dostatečně* označilo 21 pedagogů (65,6 %), odpověď *NE* byla označena 11x (34,4 %). Zde se 2x objevila odpověď- ano i ne.

Otázka č. 14 – Jste ochoten(a) se v preventivních opatřeních dále individuálně vzdělávat?

V odpovědích bylo u odpovědi ANO celkově uvedeno 27 zápisů (93,1 %), u odpovědi NE 2 (6,9 %).

6.10. Tabulky a grafy k souhrnu základních škol

Tabulka č. 1 - Rozdělení respondentů dle pohlaví:

	ŽENY	MUŽI
ABSOLUTNÍ ČETNOST	19	10
RELATIVNÍ ČETNOST (V%)	65,5	34,5

Tabulka č. 2 - Délka praxe:

	1 -5 LET	6 – 10 LET	11 A VÍCE LET
ABSOLUTNÍ ČETNOST	1	8	20
RELATIVNÍ ČETNOST (V %)	3,45	27,5	69

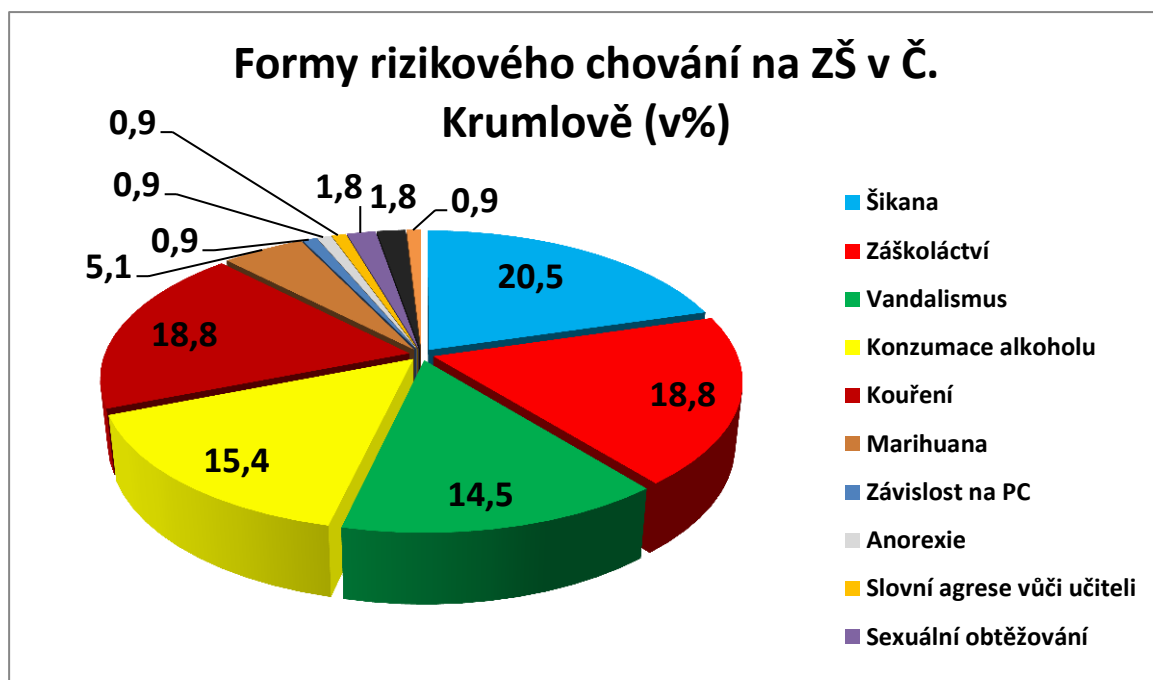
Tabulka č. 3 – „Jste třídní učitel(a)?“

	ANO	NE
ABSOLUTNÍ ČETNOST	17	12
RELATIVNÍ ČETNOST (V %)	58,6	41,4

Tabulka č. 4 – „Setkal(a) jste se ve Vaší škole s níže uvedenou formou rizikového chování u žáků?“

RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (V %)
ŠIKANA	24	20,5
ZÁŠKOLÁCTVÍ	22	18,8
VANDALISMUS	17	14,5
KONZUMACE ALKOHOLU	18	15,4
KOUŘENÍ	22	18,8
MARIHUANA	6	5,1
ZÁVISLOST NA PC	1	0,9
ANOREXIE	1	0,9
SLOVNÍ AGRESE VŮČI UČITELI	1	0,9
SEXUÁL. OBTĚŽOVÁNÍ	2	1,8
KYBERŠIKANA	2	1,8
SEBEPOŠKOZOVÁNÍ	1	0,9

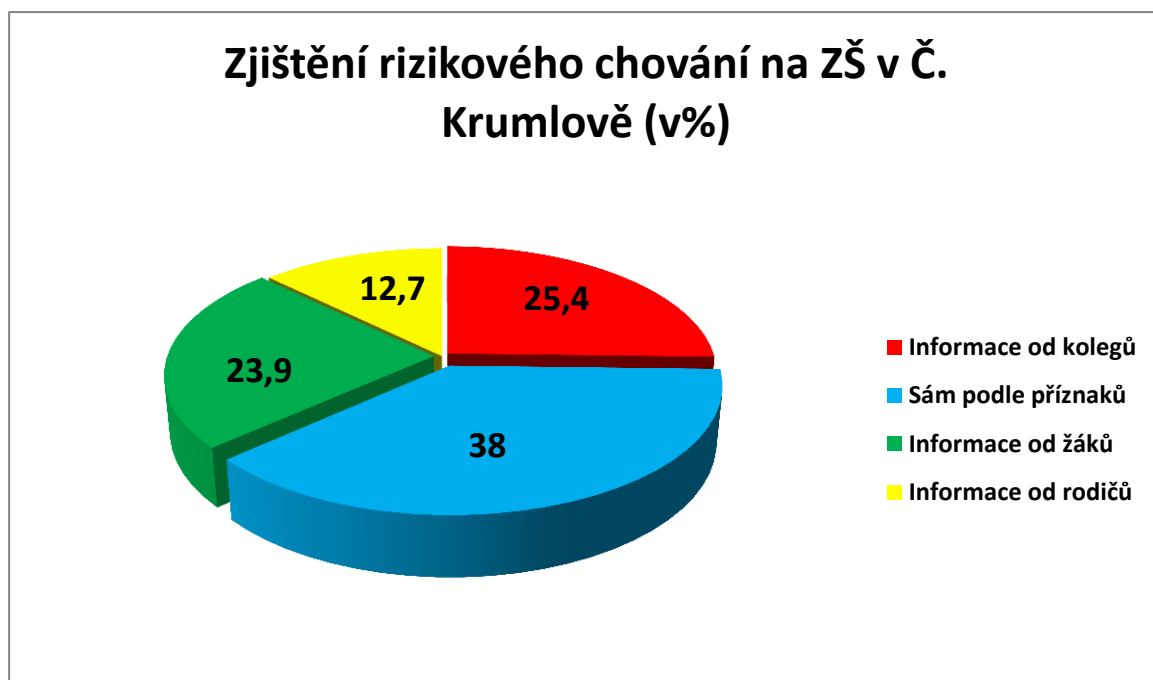
Graf č. 1 Rizikové chování

Tabulka č. 5 - „Na rizikové chování jste:“

	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (V %)
BYL JSEM UPOZORNĚN KOLEGY	18	25,4
SÁM PODLE PŘÍZNAKU	27	38
SVĚŘILI SE MI ŽÁCI	17	23,9
BYL(A) JSEM UPOZORNĚN(A) RODIČI	9	12,7

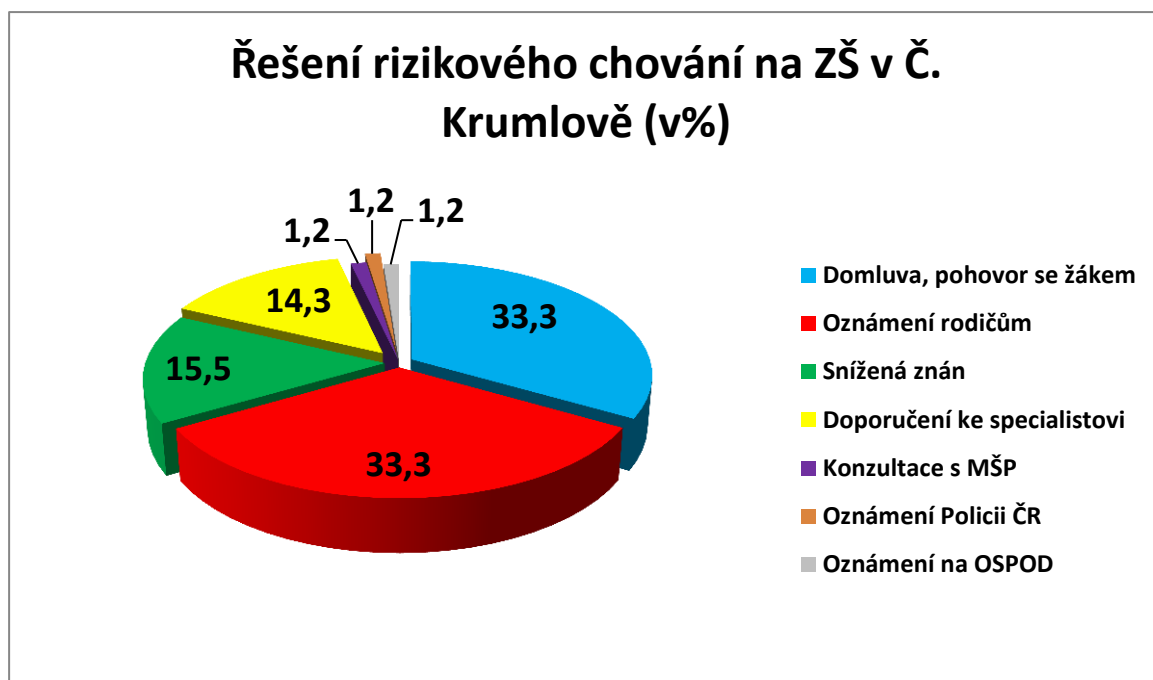
Graf č. 2 Zjištění rizikového chování

Tabulka č. 6 – „Jakým způsobem jste tuto situaci řešil(a)?“

ŘEŠENÍ	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (v %)
DOMLUVA, POHOVOR	28	33,3
OZNÁMENÍ RODIČUM	28	33,3
SNÍŽENÁ ZNÁMKA Z CHOVÁNÍ	13	15,5
DOPORUČENÍ KE SPECIALISTOVI	12	14,3
KONZULTACE S MŠP	1	1,2
OZNÁMENÍ POLICII ČR	1	1,2
OZNÁMENÍ NA OSPOD	1	1,2

Graf č. 3 Řešení rizikového chování

Tabulka č. 7 - Trend rizikového chování:

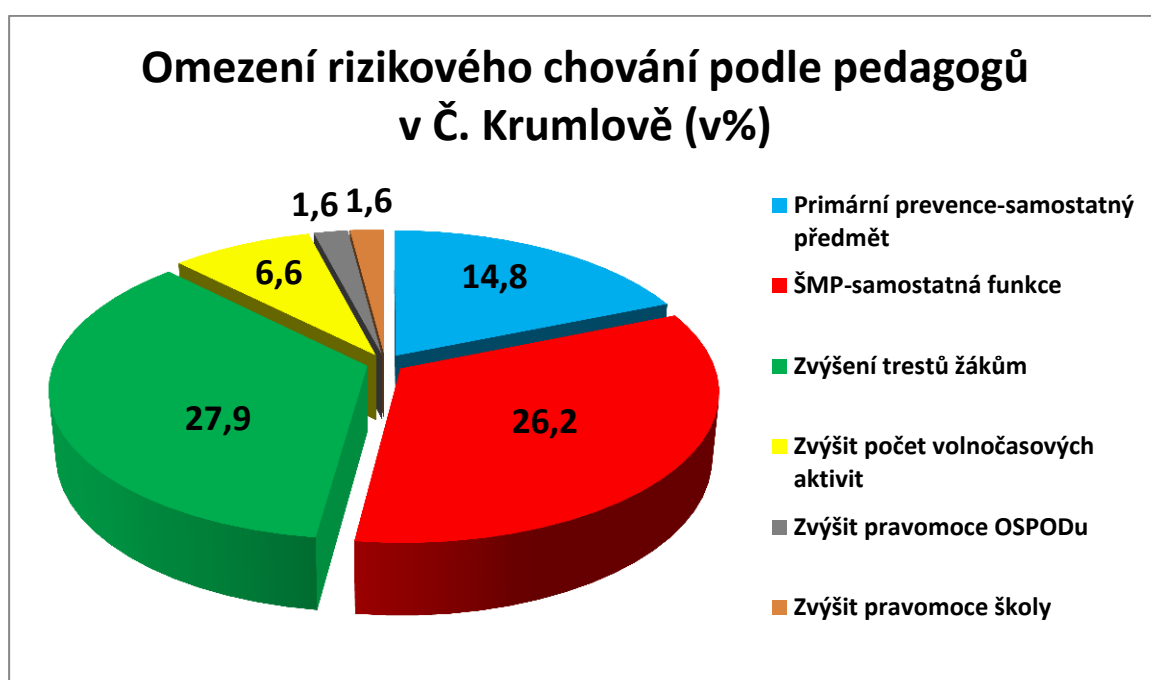
	VZESTUPNÝ	USTÁLENÝ	KLESAJÍCÍ
ABSOLUTNÍ ČETNOST	5	20	3
RELATIVNÍ ČETNOST (v %)	17,9	71,4	10,7

Tabulka č. 8 - „Co by podle Vás případně přispělo k omezení rizikového chování u žáků.“

	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (v %)
PREVENCE JAKO PŘEDMĚT	9	14,8
ŠMP – SAMOSTATNÁ FUNKCE	16	26,2
ZVÝŠIT TRESTY ŽÁKUM	17	27,9

SJEDNOCENÍ VÝCH. A PEDAGOG. POSTUPU	13	21,3
ZVÝŠENÍ POČTU VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT	4	6,6
ZVÝŠIT PRAVOMOCE OSPODu	1	1,6
ZVÝŠIT PRAVOMOCE ŠKOLY	1	1,6

Graf č. 4 Omezení rizikového chování

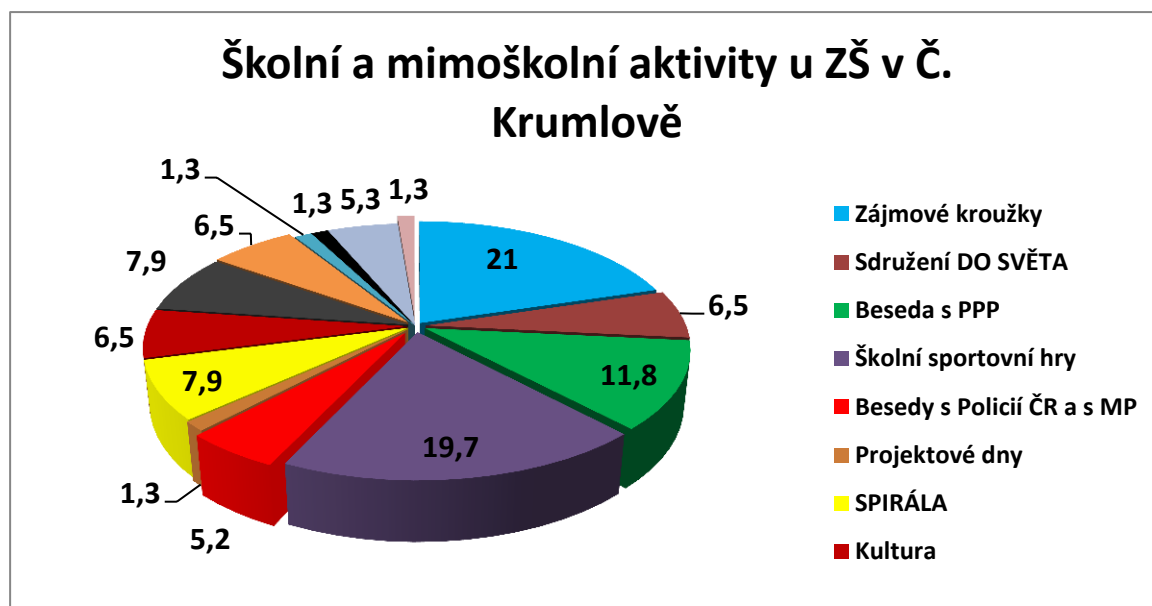

Tabulka č. 9 – „Jaké preventivní volnočasové školní a mimoškolní aktivity organizuje Vaše škola?“

AKTIVITY UVEDENÉ PEDAGOGY	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (V %)V %
ZÁJMOVÉ KROUŽKY	16	21,1
SDRUŽENÍ „DO SVĚTA“	5	6,6

BESEDA S PPP (TÉMA KLIMA TŘÍDY)	9	11,9
ŠKOLNÍ SPORTOVNÍ HRY	15	19,7
CHARITATIVNÍ AKCE	1	1,3
PROJEKTOVÉ DNY	1	1,3
„SPIRÁLA“	6	7,9
KULTURA (DIVADLO,KINO)	5	6,6
SPANÍ VE ŠKOLE A V PŘÍRODĚ	6	7,9
VÝLETY	5	6,6
„BOUDA“	1	1,3
„ŠÍPEK“-ekocentrum	1	1,3
ODKAZ NA WEB ŠKOLY	1	1,3
BESEDY S POLICIÍ ČR A MP	4	5,2

Graf č. 5 Preventivní aktivity

Tabulka č. 10 – „Využívá Vaše škola peer program?“

	ANO	NE
ABSOLUTNÍ ČETNOST	8	21
RELATIVNÍ ČETNOST (V %)	27,6	72,4

Tabulka č. 11 – „Organizuje Vaše škola nebo vysílá své pedagogy na semináře či školení zaměřené na primární prevenci? Pokud ano, uveďte jaké.“

	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (V %)
SEMINÁŘE, ŠKOLENÍ K RIZIK. CHOVÁNÍ	25	75,8
JEN ŠKOLENÍ U MŠP	1	3
INDIVIDUÁLNÍ ŠKOLENÍ K PREVENCI NA OSOBNÍ ŽÁDOST	5	15,2
NEVÍM O ŽÁDNÉM	2	6

Tabulka č. 12 – „Jste podle svého názoru dostatečně seznámen(a) se stávající legislativou MŠMT k otázkám primární prevence?“

	ANO	NE
ABSOLUTNÍ ČETNOST	21	11
RELATIVNÍ ČETNOST (V %)	65,6	34,4

Tabulka č. 13 – Jste ochoten(a) se v preventivních opatřeních dále individuálně vzdělávat?

	ANO	NE
ABSOLUTNÍ ČETNOST	27	2
RELATIVNÍ ČETNOST (V %)	93,1	6,9

6.11. Verifikace/falsifikace hypotéz (předpokladů)

H 1 *Lze předpokládat, že u respondentů převládá názor, že formy rizikového chování u žáků základních škol v Českém Krumlově se v současnosti projevují početněji a intenzivněji než v předchozích letech.*

Na základě tohoto předpokladu, jsem se snažil dokázat, počet a intenzita rizikového chování je každý rok vrůstající. Tento předpoklad se vyplnil pouze u ZŠ „D“, kde polovina respondentů uvedla, že projevy rizikového chování vzrůstají, polovina považuje toto chování za neměnné, tzn. nezvyšující se. Samozřejmě, že se jedná o čistě subjektivní pohled každého pedagoga, kdy posuzuje několik po sobě jdoucích let. Nikdo Vám přesně také neřekne, jakou četnost a forem rizikového chování si představuje pod pojmem ustálený či neměnný počet. Podle počtu forem rizikového chování uvedeného v dotazníku respondenty se lze domnívat, že tento „problém“ se na školách vyskytuje. Většina respondentů však uvedla, že rizikového chování je ustálené, tedy existující, ale intenzitou a počtem oproti předchozím letům, neměnné (71,4 %). Přesto vzrůstající počet forem rizikového chování (17,9 %) dle mínění

respondentů, překonal názor na to, že se počet forem rizikového chování snižuje. (10,7 %). Subjektivní posouzení pedagogy však výzkum určitě zkresluje, podle dotazníku i rozhovorů s respondenty před výzkumem, byť takovéto chování v žádném případě nepodceňují, považují ho (v lehčích formách) za součást školního života.

Výzkumu se převážně účastnili respondenti s praxí 11 a více let, kteří již dokáží, podle svých slov, zachytit rizikové chování již v zárodku. To se nejvíce projevilo zvláště pak u respondentů s třídnictvím, kteří své žáky znají takřka dokonale. Starosti respondentům dělají hlavně nové formy rizikového chování žáků, jako např. verbální či fyzické napadnutí pedagoga, kyberšikana, užívání návykových látek; tedy takové formy, které se tak často nevyskytují a zkušenosti s nimi jsou minimální. Shodně uvedli, že něco jiného je školení nebo semináře a něco jiného je osobní zkušenost.

Podle výsledků dotazníkového šetření **se tento předpoklad nenaplnil.**

H 2 - Lze předpokládat, že většina respondentů považuje počet školních i mimoškolních aktivit své školy, které následně napomáhají v primární prevenci rizikového chování, jako dostačující.

Z výzkumu jednoznačně vyplývá, že školy mají dostatečný počet zájmových kroužků, které žáci dokáží naplnit. Ve školách se mi respondenti svěřili, že někdy kapacitně ani nestačí. Nejvíce byly ve výzkumu právě jmenovány u škol školní zájmové kroužky, kde u většiny z nich, se respondenti podílejí na vedení. Druhou nejvíce zmiňovanou aktivitou školy jsou sportovní oddíly na škole (tři z vybraných škol mají vlastní sportovní třídy) a pořádané sportovní dny na školách. Obecně si většina pedagogů právě kolektivní sport u dětí pochvaluje. Další častou školní aktivitou v oblasti prevence jsou uváděny besedy s pracovníky Pedagogicko-psychologické poradny na téma formy rizikové chování.

U mimoškolních aktivit se většinou pedagogové či školy spoléhají na aktivity zřizovatele nebo na aktivity neziskových organizací, které mají ve svém programu zakomponovanou prevenci rizikového chování nebo se přímo zabývají určitou formou rizikového chování.

Tento předpoklad se naplnil.

H 3 - Lze předpokládat, že respondenti budou hodnotit svou znalost příslušných předpisů o primární prevenci rizikového chování jako dostatečnou.

Z odpovědí respondentů lze usuzovat, že většina z nich se dokáže v legislativě pohybovat. Pro dostatečnou znalost legislativy se přiklonilo 65,6 % všech dotázaných. Těch,

kteří uvedli určité nedostatky ve znalosti, ne však neznalost, bylo 34,4 %. Přesto by procento těch, kteří uvedli, že mají dostatečnou znalost legislativy, mohlo být větší, protože 75,8% respondentů uvedlo, že právě jejich škola pořádá školení nebo semináře na téma rizikové chování a pouze 6% uvedlo, že o žádném školení neví. Nikdo také, jak uvedli sami respondenti, nedokáže vyjmenovat všechny vyhlášky a metodická doporučení MŠMT, která jsou platná v této oblasti. Jako důležité uvedli, že o existenci legislativy o tom kterém druhu rizikového chování mají povědomí a jsou instruováni o tom, kde ho v případě individuálního zájmu či potřeby mají hledat (webové stránky MŠMT).

Ke znalosti legislativy napomáhají určité pravidelná školení či semináře (v průměru uváděno 1-2 x ročně) ve školách. Tyto semináře, jak je ve výzkumu uváděno, vede ŠMP. Pedagogové jsou na nich seznamováni novelizacemi v legislativě z oblasti prevence rizikového chování. Jsou jim i nabízena individuální školení, která pořádá krajský metodik prevence.

Tento předpoklad se naplnil.

H 4 Lze předpokládat, že respondenti pozitivně hodnotí činnost městské policie v Č. Krumlově v oblasti primární prevenci negativních jevů, ať formou teoretickou, tak i praktickou.

Tento předpoklad se naplnil skoro na 100 %.(ZŠ „A“ nevyužívá této služby u II. stupně) Všichni dotázaní hodnotí činnost pracovníka Prevence kriminality městské policie jako skvěle připravenou a velmi vhodnou do hodin rodinné a občanské výchovy (příklad přednášky je uveden v příloze). Respondenti zejména oceňují to, že žáci získávají přehled nejenom o formách rizikového chování, ale i o legislativě, která je využívána složkami Policie ČR a městské policie v prevenci a následně při sankcích. Školy mají možnost oslovovat pracovníka prevence a vybírat si pro své účely přednášky k jednotlivým formám rizikového chování. K činnosti pracovníka Prevence kriminality městské policie nepatří však pouze přednášková činnost, školám je nabízena i řada aktivit pořádaných zřizovatelem škol pod záštitou městské policie jak o víkendech, a také o prázdninách. Těchto akcí se účastní také rodiče.

6.12. Shrnutí praktické části práce a diskuse

Výzkumná část diplomové práce byla realizována formou dotazníkového šetření s účelem zjistit, jaké jsou zkušenosti respondentů vybraných základních škol v Českém Krumlově s rizikovým chováním žáků na škole a zároveň to, jak jsou pedagogové profesně připraveni, potýkat se tímto neduhem. Dotazník vyplnilo celkem 29 respondentů (při návratnosti 90,6%) z čtyř základních škol. Kvůli ověření funkčnosti vytvořeného dotazníku byl proveden předvýzkum, do něhož se zapojilo 12 respondentů, z každé školy po třech, formou polostrukturovaného rozhovoru, při kterém byly respondentům položeny dvě otázky.

Dotazníkové šetření bylo převážně zaměřené na subjektivní vnímání reálného výskytu forem rizikového chování na jednotlivých školách a na vnímání profesní připravenosti respondentů v oblasti primární prevenci. Využity byly jak uzavřené otázky (č.1;2;3;5;7;10;12;14;15) tak otevřené otázky, ve kterých mohli respondenti zcela volně odpovídat na položené dotazy (č.4;6;8;9;13). Po sebrání dat a jejich analýze, byla získaná data převedena do tabulek a grafů. Zjištěná data byla nejprve interpretována pro každou základní školu zvlášť, posléze byl vytvořen souhrn všech dat z vybraných škol. Výsledky z jednotlivých škol se o moc nelišily. Snad jen u ZŠ „D“ se dá hovořit o tom, že formy rizikového chování se zde projevují častěji a intenzivněji než na jiných školách. Výzkum ukázal, že z rizikového chování na vybraných základních školách v Českém Krumlově je v průměru nejvíce zastoupena šikana (28,5%), kouření a záškoláctví (18,8%), následovala konzumace alkoholu (15,4%) a vandalismus (14,5%).

Ostatní formy rizikového chování jsou již méně četné, ale vyskytují se. Překvapivé pro mě bylo, že nikdo z respondentů neuvedl krádeže. Připisuji to tomu, že k tomuto jevu dochází většinou mimo školní prostředí a tato informace se do školy nedostane. Tento jev pak více doplňuje statistiky Policie ČR a městské policie. Přesto se ve výzkumu ve volné otázce objevily dvě formy, mající až kriminální podtext. Je to sexuální obtěžování a fyzické napadení pedagoga. Tyto dvě formy musela šetřit Policie ČR.

Jak jsem již uvedl, výzkum byl založen na subjektivním vnímání míry rizikovosti různých forem rizikového chování žáků vybraných škol. Respondenti vnímají většinu forem rizikového chování jako velmi závažné. K nejvíce závažným formám rizikového chování jsou řazeny agrese a násilí, šikana, záškoláctví, užívání návykových látek, vandalismus, kouření a konzumace alkoholu. Přesto znovu opakuji, jedná se o subjektivní pohled toho kterého respondenta, z čehož plyne, že např. u otázky na četnost výskytu rizikového chování u žáků

na škole, většina odpověděla, že je neměnný. Přesto, pro někoho to může být 2-3 případy ročně, pro někoho třeba 5. Jelikož se výzkumu zúčastnili převážně „délesloužící“ respondenti (11 a více let – 69%), může u nich převládnout pocit, že některé formy rizikového chování nejsou zas tak závažné, ba naopak běžné a nezabývají se jimi. Nazval bych to jako určité přivyknutí nebo snad něco, co ke školnímu životu, bohužel, patří a pokud se „něco“ objeví, řeší to většina oslovených pohovorem a domluvou se žákem. Dá se také předpokládat, že respondenti chtějí školu, kde vykonávají praxi, předvést v lepším světle. S určitým zkreslením výsledků musíme také počítat u počtu forem rizikového chování, neboť jeden negativní jev může mít na mysli více respondentů, takže reálná četnost výskytu rizikového chování na škole může být nižší, než je uváděno v analýze dotazníků.

V druhé části dotazníku byly uvedeny otázky týkající se prevence rizikového chování a posilování profesní připravenosti respondentů. Většina z nich uváděla, že jejich škola pořádá ať už školení či semináře pro pedagogy, případně umožňuje individuální školení mimo školu, obě možnosti na téma primární prevence, předcházení a řešení rizikového chování a s tím spojenou legislativu MŠMT a její novelizaci. Velmi mě překvapilo, že nikdo z respondentů nevedl, že se podílel na tvorbě, či že využívá minimální plán prevence své školy, který mají mimochodem, všechny školy výborně zpracován (viz. Webové stránky škol) a jsem přesvědčen, že je pedagogy využívám. Nicméně, pro školy musí být potěšující fakt, že většina pedagogů (93,1%) je ochotna se dále v preventivních opatřeních vzdělávat.

Z odpovědí respondentů na otázky zaměřené na školní a mimoškolní aktivity zaměřené na primární prevenci nebo prvky prevence, lze vyvodit určitou spokojenost s počtem aktivit. Byť se samozřejmě u každé školy počty liší a každá škola má své specifické aktivity, v souhrnu lze říci, že jsou dostatečné. Problémem je, že žáci, mající sklon k rizikovému chování, bohužel o takovéto aktivity nemají zájem. Určitým překvapením pro mne také bylo, že nikdo z respondentů, jako mimoškolní aktivitu dětí nevedl např. Dům dětí a mládeže, který má v místě velmi dobrou pověst a také, že zůstalo opomenuto hudební vzdělávání na Lidové škole umění.

Pokud mám zhodnotit odpovědi k otázce přednášek a preventivních aktivit pracovníka Prevence kriminality městské policie v Českém Krumlově, je hodnocení jeho práce respondenty hodnoceno velmi kladně, zvláště pozitivně hodnotí jeho aktuálnost, připravenost a dlouhodobost. Další obdobné aktivity zřizovatele škol jsou respondenty vítány.

Vyplnění dotazníků respondenty bych hodnotil jako standartní, přesto se mi vrátil jeden, na který bych chtěl upozornit. Dotazník č. 3 ze ZŠ „A“, který vyplnila dělesloužící respondentka, mě překvapil tím, že u výskytu forem rizikového chování uvedeno, že se s ním ještě nesetkala a proto neodpovídala na následující tři otázky v dotazníku, nicméně k odpovědím se vrátila u otázky „ Co by podle Vás přispělo k omezení rizikového chování u žáků“, kde označila několik možností.

Na základě získaných dat je možno také formulovat některá doporučení. K nim by patřila větší spolupráce školy s rodiči žáků, neboť právě rodina je základem prevence rizikového chování. Jedná se zvláště pak o rodiče dětí, které mají s rizikovým chováním problémy, neboť právě tito rodiče, nejeví o spolupráci se školou valný zájem. Zde by se mohla využít lepší spolupráce školy s odbory městského úřadu, které mají v náplni práce sociální a školskou politiku a které mají účinné prostředky, jak zvýšit zájem těchto rodičů o chování svých dětí ve školách. Další doporučení by směřovalo k vedení škol. Z výzkumu vyplynulo, že část respondentů označila v možnostech nutnost sjednocení výchovných a pedagogických postupů. Je důležité, mít nastavena stejná měřítká, jak postupovat při problémových situacích. Asi by bylo vhodné, zapojit do tvorby minimálního preventivního programu všechny pedagogy a i ostatní zaměstnance školy, čímž by se přispělo právě ke sjednocení uváděných postupů. Samozřejmostí by měla být vzájemná informovanost pedagogů s třídnictvím s ostatními pedagogy, neboť právě oni znají žáky své třídy nejlépe. Preventivní kontrolování žáků či spíše monitoring chování v době přestávek či v době obědového volna, může také přispět k omezování některých projevů rizikového chování. Některé z vybraných škol totiž umožňují žákům před odpoledním vyučováním opustit prostory či pozemek školy, což řadu dětí svádí k některým formám rizikového chování. Zde by se školám hodila širší spolupráce s městskou policií, která by monitorovala chování dětí v době volna v okolí škol.

ZÁVĚR

Rizikové chování u žáků základních škol se vyskytovalo již od samého počátku školství, jak nám uvádějí nejrůznější historické prameny. Je to dáno tím, že děti si nejsou až tak dobře vědomy důsledků svého chování. Nedokáží zkrátka posoudit různá rizika svých činů. Některé ale, většinou starší ročníky, již mají takové zkušenosti s tím, že rizikové chování se někdy v něčem vyplácí, a tak ho zneužívají.

Školní prostředí je místo, kde se utvářejí, ať už formálně (třídy, družiny, zájmové kroužky), či neformálně (party) kolektivy žáků, v kterých se tyto formy chování někdy za čas objevují. A pedagogové jsou prvními, kdo by měl tyto formy rizikového chování zachytit už v zárodku. Pedagogové se samozřejmě spoléhají na to, že děti už do škol vyrážejí od rodiny, s ohledem na věk, patřičně socializovány. Ve velké míře se tak stává. Někdy ale bohužel, se u některých žáků objevují určité socializační nedostatky, projevující se navenek některou z forem rizikového chování.

Protože se samozřejmě o existenci rizikového chování ví, školy vytvářejí specifické podmínky k tomu, aby se rizikovému chování efektivně předcházelo. Jednou z povinností pedagoga se stává, při zjištění takového chování, jeho řešení. Vyžadováno je rychlé a nekompromisní, s ohledem k věku žáka. K tomu má přispívat také legislativa MŠMT ve formě zákonů, vyhlášek a metodických doporučení, se kterými jsou učitelé pravidelně seznamováni. Jedním z nástrojů je i minimální preventivní program školy, s kterým by měli být seznámeni všichni pracovníci školy a také se připomínkovaním na plánu podílet.

Zároveň je vhodné zapojit jak do preventivních činností, tak i do řešení rizikového chování i orgány státní správy i samosprávy zřizovatele, který má řadu možností, jak školám s primární prevencí rizikového chování pomoci.

Záměrem diplomové práce bylo představit nejčastěji se vyskytující formy rizikového chování u žáků vybraných základních škol v Českém Krumlově, zjistit jaká preventivní opatření školy organizují, jaká jsou řešení těchto forem rizikového chování a jaká je profesní připravenost pedagogů.

Využitím odborné literatury a dalších zdrojů byla zpracována teoretická část diplomové práce. V první části byl popsán školní věk ve všech jeho fázích, následovalo popsání socializace, dále charakteristika sociální patologie a její členění. Následovala kapitola s vybranými druhy rizikového chování. Teoretická část také obsahovala vlastní organizaci

primární prevence v České republice. V závěru teoretické části jsou vypsány v současnosti platné dokumenty legislativy MŠMT v oblasti primární prevence. Je zde také popsáno, jak zřizovatel školy, město, monitoruje výskyt rizikového chování u žáků škol a jsou zde popsány také činnosti, které v oblasti prevence vykonávají složky Policie ČR a městské policie, dle pro ně platné legislativy.

V praktické části diplomové práce prostřednictvím dotazníkového šetření byly zjištěny zkušenosti pedagogů vybraných základních škol v Českém Krumlově s výskytem rizikového chování, preventivním působením školy a znalostmi legislativy. Dozvěděl jsem se, jak početně se vyskytují jednotlivé formy rizikového chování ve škole, kde působí. Pedagogové samozřejmě uváděli své subjektivní pocity toho, jakou závažnost takovému chování připisují. Získal jsem také informace o tom, jak škola vzdělává své pedagogy v oblasti prevence a řešení rizikového chování.

Na základě zjištěných dat z dotazníkového šetření byly ověřovány hypotézy, které jsem si stanovil. Na konci praktické části práce byly shrnuty výstupy dotazníkového šetření, provedena diskuse a formulována některá vhodná doporučení vyplývající ze zjištěných informací.

POUŽITÉ ZDROJE

Literatura

1. BARTLOVÁ, S. *Sociální patologie*. Brno: 1998, Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 63s., ISBN 80-7013-259-0
2. ČÁP, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: SPN n.p., 1980, 381s., 14-652-80
3. FISCHER, S. *Sociální patologie-Propedeutika*. Ústí nad Labem: 2006, Univerzita J.E. Purkyně, 144 s., ISBN 80-7044-812-1
4. FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie*. Praha: Grada, 2009, 224 s. ISBN 978-80-247-2781-3
5. GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999, 579 s. ISBN 80-7203-124-4
6. FÜRST, M. *Psychologie*. Olomouc: Votobia, 1997, 243s., ISBN 80-7198-199-0
7. HAVLÍK, R., KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002, 184s., ISBN 80-7178-635-7
8. HRČKA, M. *Sociální deviace*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001, 302 s. ISBN 80-85850-68-0
9. HRONCOVÁ, J., KRAUS, B. *Sociální patologie*. Hradec Králové: 2010, Gaudeamus, 325 s., ISBN 978-80-7435-080-1
10. HRONCOVÁ, J., EMMEROVÁ, I., HRONEC, M. *Sociální patologie pro sociální pedagogii*. Banská Bystrica: 2014, Belianum, 299 s., ISBN 978-80-557-0806-5
11. KARIKOVÁ, S. *Základy patopsychologie dětí a mládeže*. Banská Bystrica: 2007, IPV Kálov, 146 s., ISBN: 97-88080-7075-76
12. KOUDELKOVÁ, A. *Psychologické otázky delikvence*. Praha: Victoria Publishing, 1995, 114s., ISBN 80-7187-022-6
13. KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001, 256s., ISBN 80-7178-513-X.
14. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2014, 216s., ISBN 978-80-262-0643-9
15. KYRIACOU, Ch. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál, 2005, 152 s., ISBN: 80-7178-945-3
16. KUŽELOVÁ, H., PTÁČEK, R. *Vývojová psychologie pro sociální práci*. Praha: MPSV, 2013, 65 s., ISBN – 978-80-7421-060-0

17. MAREŠ, J. *Pedagogická psychologie*. Praha: Portál, 2013, 704s. ISBN 978-80-262-0174-8
18. MATOUŠEK O., KROFTOVÁ A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, 344s., ISBN 80-7178-771-X
19. MIOVSKÝ, M. a kol. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: SCAN, 2010, 256 s., ISBN-978-80-87258-47-7
20. MÜHLPACHR, P. *Sociální patologie*. 2001, Brno: Print, 104s., ISBN 80-210-2511-5
21. NEŠPOR, K., CZÉMY, L. *Alkohol, drogy a vaše dítě*. Praha: Sportpropag., 1992, 144 s.
22. NEŠPOR, K. *Vaše děti a návykové látky*. Praha: Portál, 2001, 160 s., ISBN 80-7178-515-6
23. NEŠPOR, K., CZÉMY, L., PERNICOVÁ, H. *Jak předcházet problémům s návykovými látkami na ZŠ a SŠ*. Praha: Sportpropag a.s., 1996, 156s.
24. NEŠPOR, K. *Kouření, pití, drogy*. Praha: Portál, 1995, 125 s. ISBN 80-7178-023-5
25. NEŠPOR, K., CSÉMY, L., SOVINCOVÁ, H.: *Programy prevence závislostí a možnosti jejich hodnocení*. Praha: SZÚ, 1998. ISBN 80-7071-110-8.
26. POKORNÝ, V., TELCOVÁ, J., TOMKO, A. *Prevence sociálně patologických jevů: manuál praxe*. Brno: Ústav psych. porad. a diagnostiky, 2003, 186 s. ISBN 80-865-6804-0.
27. PRŮCHA, J. *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání*. Praha: Portál, 2012. s. 111, ISBN 978-80-7178-999-4.
28. ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998, 268 s., ISBN 80-85931-48-6
29. ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti*. Praha: Orbis, 1975, 332s., 510-21-825
30. URBANOVÁ, M. *Systémy sociální kontroly a právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, 191 s. ISBN 80-86898-94-6
31. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004, 872s., ISBN 80-7178-802-3
32. VÁGNEROVÁ, M., *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000, 528s., ISBN 80-7178-308-0
33. VEČEŘA, M., URBANOVÁ, M. *Sociologie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, 313 s. ISBN 978-80-7380-321-6
34. VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Sociální psychologie*. Praha: Grada Publishing, 2008, 408s., ISBN 978-80-247-1428-8

35. ŽÁK, P., *Zákon č. 200/1990 Sb. O přestupcích*. Brno: Reprograf. služba SPŠ MV, 2002, 40 s., ofset 122/2002

Internetové zdroje:

1. Základní škola Linecká Č. Krumlov, krátce o škole,[online], [cit. 2016_01_20]
<<http://www.zslinecka.cz/web3/index.php>>
2. Základní škola Plešivec Č. Krumlov. O škole, Současnost, [online], [cit.2016_01_22]
<<http://www.zsplesivec.cz/>>
3. Základní škola Za Nádražím, Č. Krumlov. Informace o škole, [online], [cit.2016_01_03]
<<http://www.zsnadrazi.cz/>>
4. Základní škola T.G. Masaryka Č. Krumlov. Základní informace [online],[cit.2015_12_13]
,<http://www.zstgm-ck.cz/>>
5. MŠMT. Legislativa MŠMT ČR, Zákony, vyhlášky, směrnice, nařízení vlády, primární prevence [online], [cit.2016_02_17]
<<http://www.msmt.cz/ministerstvo/urednik>>
<<http://www.msmt.cz/modules/marwel/index.php?rewrite=dokumenty%2Fvyhlasky-ke-skolskemu-zakonu&str=1>>
<http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/prevence>
6. Metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů. [online], [cit.2016_01_16]
<<http://wiki.rvp.cz>>
7. Pražské centrum primární prevence – Home – legislativa, Primární prevence. [online], [cit. 2016_02_20]
<<http://www.prevencepraha.cz>>
8. Sociální práce - Děti a mládež s rizikem v chování jako cílová skupina v sociální práci-záškoláctví. [online], [cit.2016_02_16]

<http://socialni-prace.webnode.cz/zaskolactvi/>

9. Metodické doporučení MŠMT - primární prevence - vandalismus [online], [cit. 2016_01_14]

<http://www.gsos.cz/Vandalismus>

10. Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013-2018. [online], [cit. 2016_02_25]

http://msmt.cz/file/28077Strategi_1_1/strategie_primarni_prevence_2013-2018.doc

11. KRÁLÍKOVÁ, E. *Děti a kouření*. < <http://www.rodinaaja.cz/index/>>, [dostupné dne 2016-01-16]

12. Škodlivé účinky marihuany. [online], [cit. 2016_03_14] <<http://www.marihuana.cz/kap-skodlive-ucinky-marihuany.html>>

13. Akční plány pro implementaci Národní strategie „Zdraví 2020“. [online], [cit. 2016_03_14]

14. <www.mzcr.cz/verejne/dokumenty/akcni-plany-pro-implementaci-narodni-strategie-zdravi-2020_10814_3016_5html>

15. Základní principy primární prevence. [online], [cit. 2016_02_20]

< <http://www.prevence-info.cz/p-prevence/zakladni-princip-primarni-prevence>>

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

PPP - pedagogicko-psychologická poradna

MŠMT - ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

MP - městská policie

MPP - minimální preventivní program

SPP - specifická primární prevence

MV ČR - ministerstvo vnitra České republiky

ŠMP - školní metodik prevence

PČR - Policie České republiky

ZŠ - základní škola

EMCDDA - Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost

NNO - nestátní nezisková organizace

OSPOD - Orgán sociálně-právní ochrany dětí

PŘÍLOHY

Příloha I. Dotazník

Dobrý den, jmenuji se Roman Hommer, studuji na JU v Českých Budějovicích navazující Mgr. studium na fakultě teologické, katedře pedagogiky, obor Pedagogika volného času – vychovatelství.

Formou dotazníku si Vás dovoluji požádat o spolupráci na tématu mé diplomové práce „Negativní jevy na ZŠ a současná legislativa“. Výzkum provádím na ZŠ v Českém Krumlově s cílem zjistit, jaká je skutečnost s rizikovým chováním u žáků ZŠ, jaká opatření ve vztahu k primární prevenci činí škola, jaké jsou zkušenosti pedagogů s rizikovým chováním u žáků a jak jsou pedagogové seznámeni s platnou legislativou. V diplomové práci nebudou školy jmenovány a výzkum mezi pedagogy je anonymní. Vhodné odpovědi prosím, zakroužkujte. Předem děkuji za vyplnění dotazníku.

1) Pohlaví respondenta: žena muž

2) Délka Vaší pedagogické praxe:

a) 1 – 5 let b) 6 – 10 let c) 11 a více let

3) Jste třídní učitel(ka)?

a) ano b) ne

4) Setkal(a) jste se ve Vaší škole s některou níže uvedenou formou rizikového chování u žáků?

šikana konzumace alkoholu jiné (uveďte, prosím)

záškoláctví kouření

vandalismus návykové látky

5) Na toto rizikové chování jste:

a) Byl(a) upozorněn kolegy b) svěřili se Vám žáci

b) přišel(a) sám(a), dle příznaků d) byl(a) jsem upozorněn(a) rodiči

6) Jakým způsobem jste tuto situaci řešil(a):

domluva, pohovor (řešení na místě v rámci kompetence)

oznámení rodičům (následná spolupráce s rodiči)

snížená známka z chování

doporučení ke specialistovi

jiná řešení

7) – Podle Vašeho názoru, jsou počty forem a intenzita projevu rizikového chování u žáků Vaší školy:

- a) vzestupné b) neměnné c) klesající

9) Co by podle Vás případně přispělo k omezení rizikového chování u žáků:

- a) prevenci zařadit jako samostatný předmět nebo dát jí větší prostor v jiném předmětu a v těchto hodinách dětem vysvětlovat, jaké chování je vhodné a bezpečné
- b) funkce školního metodika prevence by měla být samostatná, tak aby se mohl plně věnovat případným problémům s rizikovým chováním u žáků
- c) dle možností, zvýšit tresty žákům soustavně narušujícím obvyklé vztahy
- d) sjednocení výchovných a pedagogických postupů všech pracovníků Vaší školy
- e) dle možností, zvýšit počet akcí zaměřených na volnočasové aktivity
- f) jiný příklad (uved'te, prosím).....

10) Jaké preventivní, volnočasové či mimoškolní aktivity pro žáky organizuje Vaše škola? Uved'te, prosím

.....

.....
.....

11) Využívá Vaše škola peer program?

- a) ano b) ne

12) Vaši školu navštěvuje pracovník prevence kriminality městské policie. Jak Vy osobně hodnotíte jeho činnost?

.....
.....
.....
.....

13) Organizuje nebo vysílá Vaše škola své pedagogy na semináře či školení zaměřené na primární prevenci? Pokud ano, tak uveďte jaké, případně jak často

.....
.....
.....
.....

14) Jste podle svého názoru dostatečně seznámen(a) se stávající legislativou MŠMT, zabývající se primární prevencí?

- a) ano b) ne

15) Jste ochoten(a) se v preventivních opatřeních dále individuálně vzdělávat?

- a) ano b) ne

Příloha II. Otázky, tabulky a grafy základní škola „A“

V této ZŠ byla návratnost dotazníku 100 %, tzn. z této školy se mi vrátilo všech 8 dotazníků.

Otázka č. 1 – Pohlaví pedagoga

V ZŠ „A“ se výzkumu zúčastnilo 5 žen a 3 muži.

Otázka č. 2 – Délka Vaší praxe?

Z odpovědí vyplynulo, že výzkumu se zúčastnili 3 pedagogové s praxí 5-10 let a 5 pedagogů s praxí delší 11 let. Lze tedy říci, že ve výzkumu byli zkušenější pedagogové této školy.

Podíl „délesloužících“ respondentů, který je největší, přikládám jejich zkušenostem s problematikou rizikového chování. Problémem může být, což se nakonec ukázalo v otázce č.7, že pro většinu délesloužících pedagogů mohou být již některé formy rizikového chování již běžnou součástí školního života a ač je považují za škodlivé a netolerují je, jsou s nimi tak trochu smíření.

Otázka č. 3 – Jste třídní učitel(a)?

Zde bylo kladných 5 odpovědí, 3 byly záporné.

Je dobře, že podíl třídních učitelů je ve výzkumu vyšší, neboť třídní učitel přece jenom zná své žáky o něco lépe.

Otázka č. 4 – Setkal(a) jste se na Vaší škole s některou z níže popsanych forem rizikového chování? Případně uveďte jiné.

V odpovědích jasně dominovala **šikana** s četností 7x (30,4 %), dále **kouření tabáku** 5x (21,7 %), následovalo **záškoláctví** 4x (17,4 %), **konzum alkoholu** 3x (13 %), **vandalismus** 2x (8,7 %), **marihuana** 1x (4,4 %) a **závislost na PC** 1x (4,4 %).

V odpovědích na tuto otázku došlo k potvrzení toho, že vybrané druhy rizikového chování jsou těmi nejčastějšími. Výsledky ukázaly, že největším problémem školy je šikana (30,4 %). Kouření, záškoláctví a konzumaci alkoholu lze podle výsledků zařadit mezi středně často se vyskytující, ostatní formy rizikového chování se vyskytují na škole zřídka. Z jiných, než mnou uvedených druhů rizikového chování byla jedním z pedagogů uvedena závislost na PC, takže lze soudit, že s ostatními druhy se učitelé této školy nesetkávají.

Otázka č. 5 – Na toto rizikové chování jste byl upozorněn:

Na *upozornění od kolegů* bylo odpovězeno kladně 3x (17,7 %), na *vlastní zjištění podle známých příznaků* 6x (35,3 %), na *informace od dětí* 7x (41,1 %) a *informace od rodičů* získal 1 pedagog (5,9 %). Pedagogové k této otázce uváděli i více možností.

V odpovědích na tuto otázku jsem získal informaci o tom, že na rizikové chování upozorňovali pedagogy nejvíce žáci školy (41,1%), což zřejmě svědčí o tom, že i žáci si tuto problematiku uvědomují. Před výzkumem jsem předpokládal, že nejvíce kladných odpovědí bude u vlastního zjištění rizikového chování na základě příznaků (35,3%) nebo u informace od kolegů (17,7%).

Otázka č. 6 – Jakým způsobem jste danou formu rizikového chování řešili?

K otázce byla nabídka několika řešení, pus možnost jiného, v dotazníku neuvedeného.

V odpovědích dominovaly dvě řešení, a to *domluvou nebo pohovorem se žákem* 8x (34,8 %) a *oznámení rodičům* 8x (34,8 %). *Sníženou známku z chování* navrhli 3 pedagogové (13 %), 3x (13 %) bylo označeno *doporučení ke specialistovi*. Mezi jiné bylo zahrnuto 1 řešení (4,4 %) – *konzultace s MŠP*.

Není jistě překvapením, že pedagogové nejdříve řeší příznaky rizikového chování pohovorem s problémovým žákem (34,8%), při opakovaném výskytu pak oznámením rodičům (34,8%). Sníženou známku chování a doporučení ke specialistovi navrhlo 13% pedagogů a to již při opravdu závažnějším porušení vztahů mezi žáky, kdy předchozí možnosti selhaly. Navíc je zde uvedena 1x konzultace s MŠP.

Otázka č. 7 – Myslíte si, že rizikového chování má u žáků Vaší školy trend a) vzestupný, b) ustálený, c) klesající?

V uvedených odpovědích se k *vzestupnému* trendu přihlásilo 0 pedagogů, k *ustálenému* 6 (75 %) a ke *klesajícímu* 2. (25 %)

V odpovědích převládlo tvrzení, že trend rizikového chování žáků školy je ustálený (75%), zbytek uvedl, že klesající.(25%). Je těžké, ale určit, kolik případů na školu a rok, lze brát jako „ustálený“. Jde jednoznačně o subjektivní pocit pedagoga, který je buďto ovlivněn tím, že již déle učí a s těmito jevy se setkává opakovaně a „zvyká si“, nebo nechce v odpovědi poškozovat svoji školu či jiný vliv.

Otázka č. 8 – Co by podle Vás z uvedených možností přispělo k omezení rizikovému chování u žáků.

K první možnosti – *primární prevence jako samostatný předmět* – se přihlásili 4 pedagogové (25%), druhá možnost byla, že funkce *ŠMP by měla být samostatná*, k té se přihlásili 3 (18,75 %), dále *dle možnosti zvýšit tresty žákům, kteří soustavně narušují obvyklé vztahy* – 3 (18,75 %), *sjednocení výchovných a pedagogických postupů všech pracovníků školy* označili 4 (25 %), *zvýšení počtu akcí se zaměřením na volnočasové aktivity* 2 (12,5 %). *Jinou* možnost neuvedl nikdo. I zde někteří pedagogové označili více možností.

V této otázce bylo přiloženo 5 možností plus prostor pro další, pedagogem navržené možnosti. Polovina z dotázaných (4), by přivítala primární prevenci jako samostatný předmět. Také sjednocení výchovných a pedagogických postupů na zdejší škole označila polovina pedagogů (4), což by mělo přimět vedení školy k větší „souhře“ u zaměstnanců školy. K možnosti, aby se funkce ŠMP osamostatnila a tím získal pedagog více času na prevenci, podpořili 3 učitelé. Podle 3 pedagogů by zvýšení trestů problémovým žákům pomohlo řešit situaci s rizikovým chováním. Překvapivě, zvýšení počtu volnočasových aktivit podpořili pouze 2 pedagogové. Jiné, vlastní návrhy, respondenti neuvedli.

Otázka č. 9 – Jaké preventivní volnočasové, školní i mimoškolní pořádá Vaše škola?

V této volné otázce dostalo nejvíce hlasů *sdružení Do Světa* – 5 (27,8 %), dále byly uvedeny *zájmové kroužky školy* – 4x (22,2 %), 4x byly zapsány *besedy s PPP na téma klima třídy a rizikové chování* (22,2 %), *školní sportovní hry* 3x (16,6 %), dále byla uvedena 1x *charitativní akce* (bez názvu-5,6 %) a 1x byly uvedeny *projektové dny* (5,6 %).

V odpovědích získalo nejvíce hlasů 5 (27,8%) sdružení Do Světa, které získává prostor během vyučování ke svým přednáškám žákům o druzích rizikového chování (alkohol, drogy, šikana, kouření atd.) a mimo vyučování se angažuje s několika volnočasovými aktivitami v rámci družiny nebo ve volném čase s rodiči. Školu také navštěvuje PPP a beseduje se žáky opět na téma klima třídy a školy a o rizikovém chování. Tyto formy lze zařadit do oblasti teoretické a plně dostačující. Dalšími aktivitami uvedenými v odpovědích jsou školní zájmové kroužky 4x (22,2%) a školní sportovní hry 3x (16,6%). Uvedená charitativní akce a projektové dny nebyli pedagogy blíže vysvětleny.

Otázka č. 10 – Využívá Vaše škola peer program?

Odpověď NE zaškrtno všech 8 respondentů. (100 %)

Jednoznačně škola nevede a neuvažuje o možnosti využívat tzv. peer program.

Otázka č. 11 – Vaši školu navštěvuje pracovník Prevence kriminality městské policie v Č. Krumlově. Jak hodnotíte jeho činnost?

Ke kladnému působení činnosti pracovníka městské policie s programem prevence pro školy se přihlásili 4 pedagogové (50 %). Zbylí 4 (50 %) uvedli, že na II. stupeň školy preventista městské policie nedochází.

ZŠ „A“ využívá možnosti přednášek pracovníka prevence kriminality MP pouze pro I. stupeň. Přesto je u pedagogů tato aktivita zřizovatele kvitována pozitivně pro svou kvalitní připravenost a rozsah.

Otázka č. 12 – Organizuje Vaše škola anebo vysílá své pedagogy na semináře či školení zaměřené na primární prevenci?

V dotazníku bylo 4x uveden *seminář k prevenci, pořádaný školou pro pedagogy* (44,5 %), 2x bylo uvedeno *individuální školení na vlastní žádost k tématu prevence rizikového školení* (22,2 %), odpověď *nevím*, byla uvedena 2x (22,2 %) a *školení u ŠMP* 1x (11,1 %).

Z odpovědí na tuto otázku vyplývá, že pořádaný seminář školou je nejspíše dobrovolný 4x (44,5%). Část pedagogického sboru (22,2%) ví, že se na žádost může zúčastnit individuálního školení na téma prevence rizikového chování. Odpověď *nevím* 2x (22,2%) svědčí nejspíše o dobrovolnosti s některým z druhů školení.

Otázka č. 13 – Jste dostatečně seznámen(a) s legislativou MŠMT zabývající se primární prevencí?

Odpověď, že *dostatečně* označili 3 pedagogové (37,5 %), odpověď *NE* byla označena 5x (62,5 %).

Odpovědi na tuto otázku dokreslují odpovědi předchozí otázky. Většina respondentů odpověděla záporně (62,5%).

Otázka č. 14 – Jste ochoten(a) se v preventivních opatřeních dále individuálně vzdělávat?

Zde bylo 100% uvedeno, že *ANO*.

Pokud v odpovědích je 100%-ně uvedeno „Ano“, je zarážející, že ne všichni pedagogové školy, která pořádá a organizuje školení či semináře, nebo umožňuje individuální školení na téma rizikové chování (otázka12) nenavštěvují tato školení nebo uvádějí, že o žádném neví. Může se případně jednat o chybu v komunikaci vedení školy s podřízenými.

Tabulka č. 14 - Rozdělení respondentů dle pohlaví:

	ŽENA	MUŽ
ABSOLUTNÍ ČETNOST	5	3
RELATIVNÍ ČETNOST (V %)	62,5	37,5

Tabulka č. 15 - Délka praxe:

	1 -5 LET	6 – 10 LET	11 A VÍCE LET
ABSOLUTNÍ ČETNOST	0	3	5
RELATIVNÍ ČETNOST (V %)	0	37,5	62,5

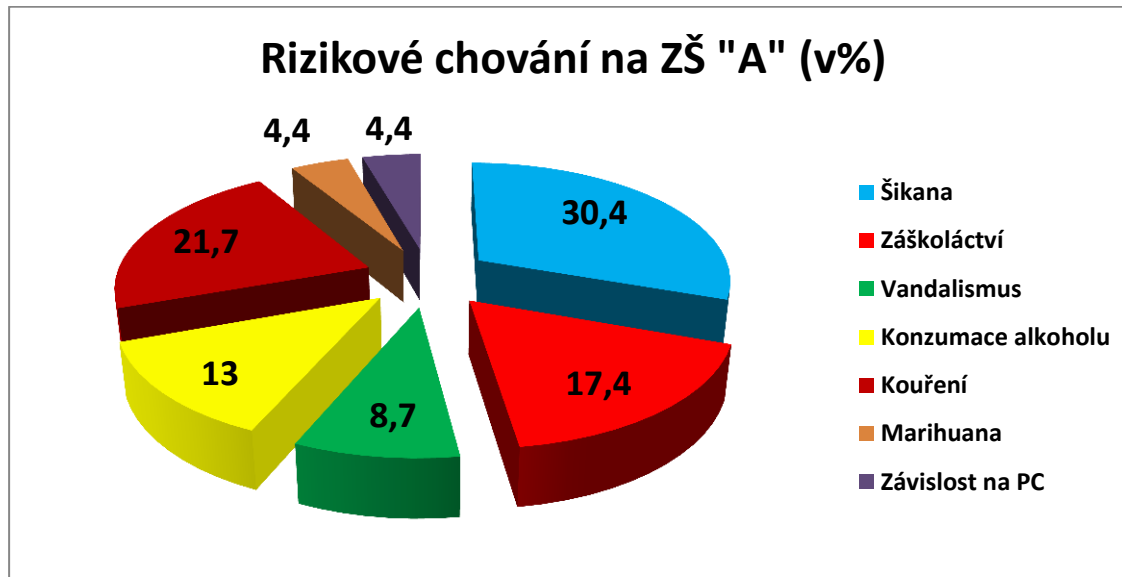
Tabulka č. 16 – „Jste třídní učitel(a)?“

	ANO	NE
ABSOLUTNÍ ČETNOST	5	3
RELATIVNÍ ČETNOST (V %)	62,5	37,5

Tabulka č. 17 - Setkal(a) jste se ve Vaší škole s níže uvedenou formou rizikového chování u žáků?

RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (V %)
ŠIKANA	7	30,4
ZÁŠKOLÁCTVÍ	4	17,4
VANDALISMUS	2	8,7
KONZUMACE ALKOHOLU	3	13
KOUŘENÍ	5	21,7
NÁVYKOVÉ LÁTKY	1	4,4
ZÁVISLOST NA PC	1	4,4

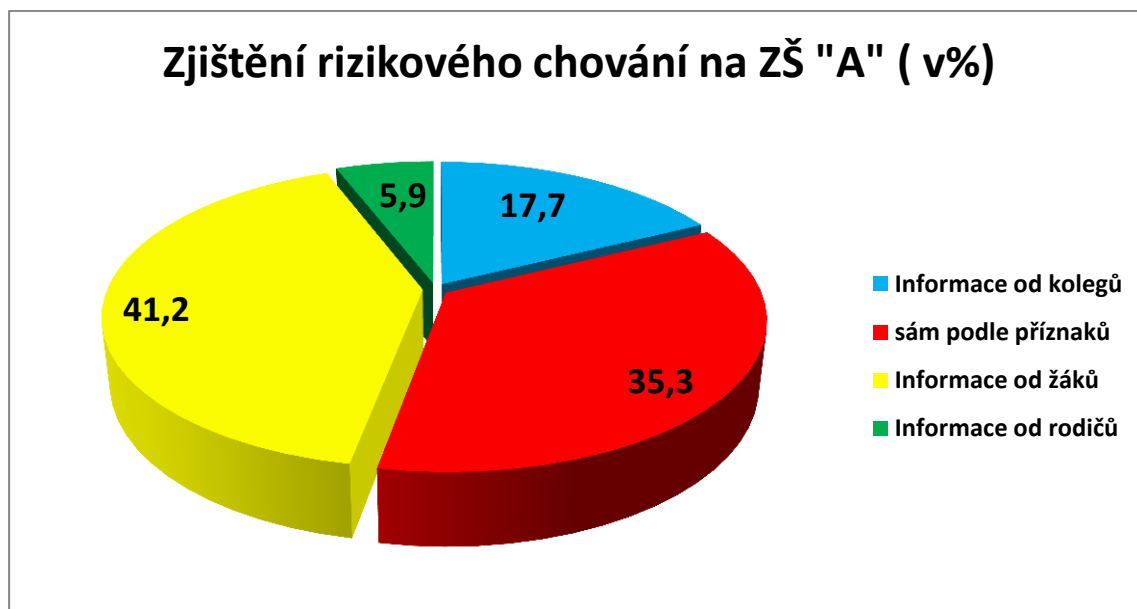
Graf č. 6 Rizikové chování

Tabulka č. 18 - „Na rizikové chování jste:“

	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (V %)
BYL JSEM UPOZORNĚN KOLEGY	3	17,7
SÁM PDLE PŘÍZNAKU	6	35,3
SVĚŘILI SE MI ŽÁCI	7	41,2
BYL(A) JSEM UPOZORNĚN(A) RODIČI	1	5,9

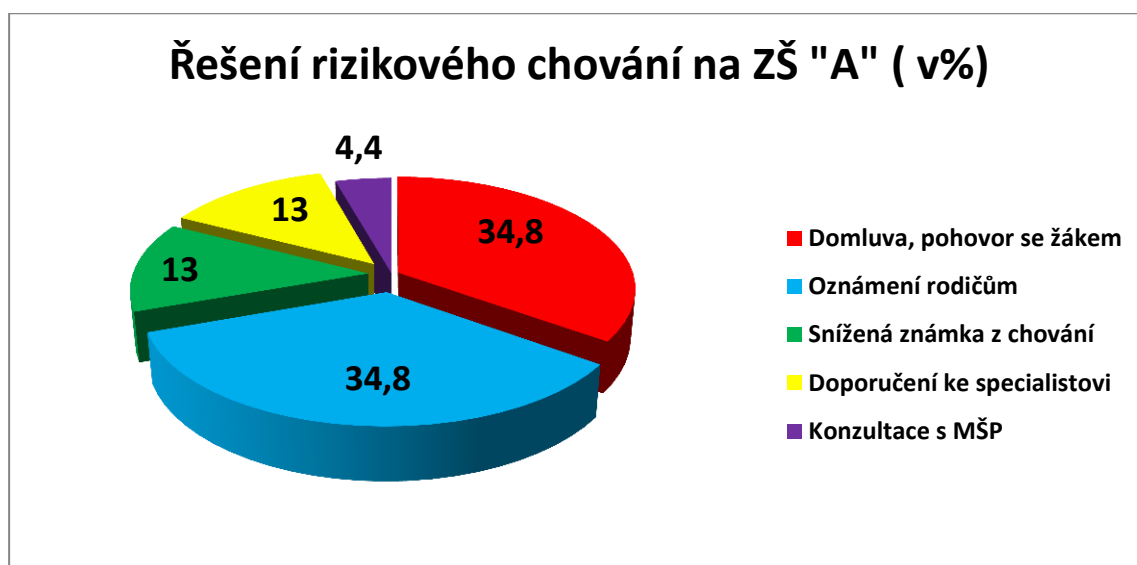
Graf č. 7 Zjištění rizikového chování

Tabulka č. 19 – „Jakým způsobem jste tuto situaci řešil(a)?“

ŘEŠENÍ	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (V %)
DOMLUVA, POHOVOR	8	34,8
OZNÁMENÍ RODIČŮM	8	34,8
SNÍŽENÁ ZNÁMKA Z CHOVÁNÍ	3	13
DOPORUČENÍ KE SPECIALISTOVI	3	13
JINÉ-KONZULTACE S MŠP	1	4,4

Graf č. 8 Řešení rizikového chování

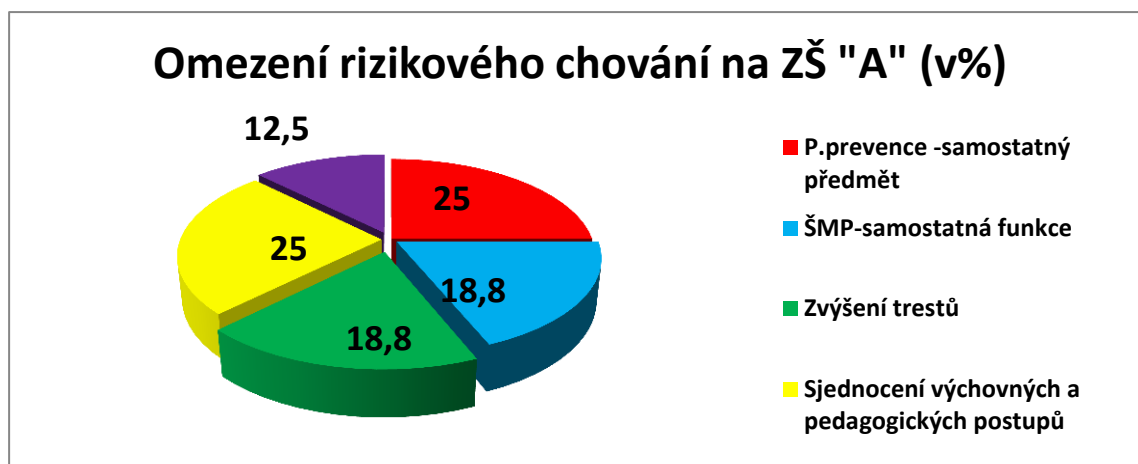
Tabulka č. 20 - Trend rizikového chování:

	VZESTUPNÝ	USTÁLENÝ	KLESAJÍCÍ
ABSOLUTNÍ ČETNOST	0	6	2
RELATIVNÍ ČETNOST (V %)	0	75	25

Tabulka č. 21 - „Co by podle Vás případně přispělo k omezení rizikového chování u žáků?“

	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (V %)
PREVENCE JAKO PŘEDMĚT	4	25
ŠMP – SAMOSTATNÁ FUNKCE	3	18,8
ZVÝŠIT TRESTY ŽÁKUM	3	18,8
SJEDNOCENÍ VÝCH. A PEDAGOG. POSTUPU	4	25
ZVÝŠENÍ POČTU VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT	2	12,5

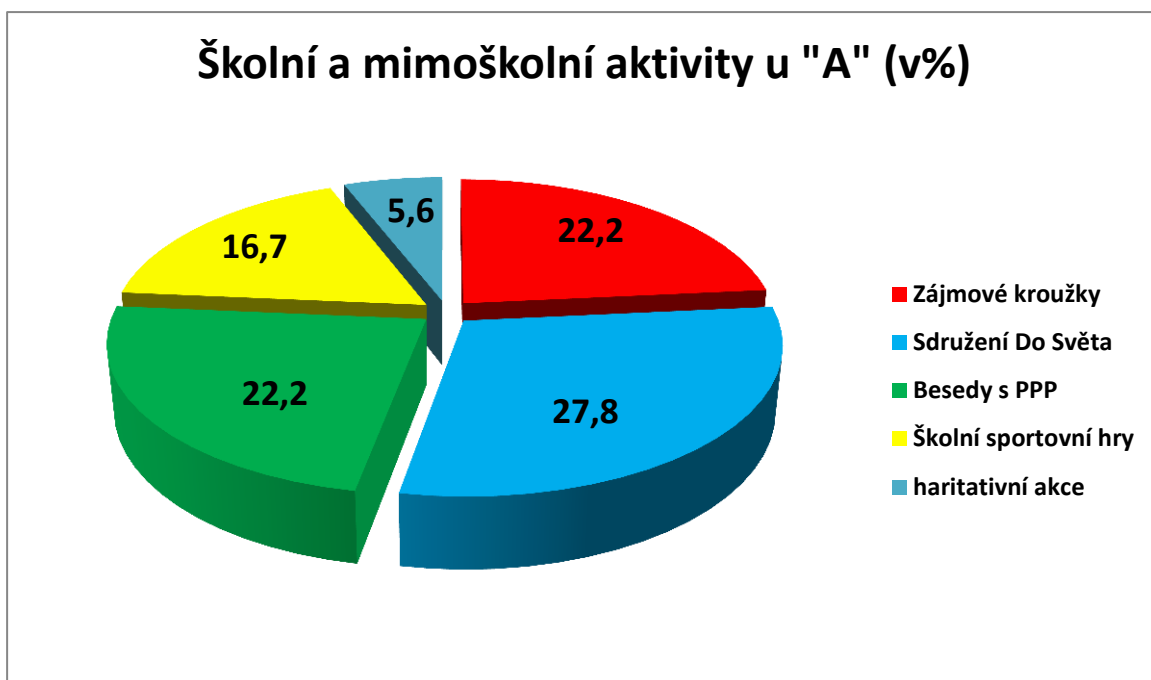
Graf č. 9 Omezení rizikového chování

Tabulka č. 22 – „Jaké preventivní volnočasové školní a mimoškolní aktivity organizuje Vaše škola?“

AKTIVITY UVEDENÉ PEDAGOGY	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (V %) V %
ZÁJMOVÉ KROUŽKY	4	22,2
SDRUŽENÍ DO SVĚTA	5	27,8
BESEDA S PPP (TÉMA KLIMA TŘÍDY)	4	22,2
ŠKOLNÍ SPORTOVNÍ HRY	3	16,6
CHARITATIVNÍ AKCE	1	5,6
PROJEKTOVÉ DNY	1	5,6

Graf č. 10 Školní a mimoškolní aktivity

Tabulka č. 23–, „Využívá Vaše škola peer program?“

	ANO	NE
ABSOLUTNÍ ČETNOST	0	8
RELATIVNÍ ČETNOST (V %)	0	100

Tabulka č. 24 –, „Organizuje Vaše škola nebo vysílá své pedagogy na semináře či školení zaměřené na primární prevenci? Pokud ano, uveďte jaké.“

	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (V %)
SEMINÁŘE K RIZIKOVÉMU CHOVÁNÍ	4	44,5
JEN ŠKOLENÍ U MŠP	1	11,1
INDIVIDUÁLNÍ ŠKOLENÍ K PREVENCÍ NA OSOBNÍ	2	22,2

ŽÁDOST		
NEVÍM O ŽÁDNÉM	2	22,2

Tabulka č. 25 – „Jste podle svého názoru dostatečně seznámen(a) se stávající legislativou MŠMT k otázkám primární prevence?“

	ANO	NE
ABSOLUTNÍ ČETNOST	3	5
RELATIVNÍ ČETNOST (V %)	37,5	62,5

Tabulka č. 26 – „Jste ochoten(a) se v preventivních opatřeních dále individuálně vzdělávat?“

	ANO	NE
ABSOLUTNÍ ČETNOST	8	0
RELATIVNÍ ČETNOST (V %)	100	0

Příloha III. Otázky, tabulky a grafy základní škola „B“

V této ZŠ mi bylo předáno 6 z 8 dotazníků, což činí návratnost 75 %.

Otázka č. 1 – Pohlaví pedagoga

V ZŠ „B“ se výzkumu zúčastnili 3 ženy a 3 muži.

Otázka č. 2 – Délka Vaší praxe?

Z odpovědí vyplynulo, že výzkumu se zúčastnili 2 pedagogové s *praxí 5-10 let* (33,4 %) a 4 pedagogové s *praxí delší 11 let* (66,7 %). Lze tedy říci, že ve výzkumu byli zkušenější pedagogové této školy.

Z odpovědí vyplývá, že dotazníky vyplňovali ti délesloužící pedagogové. Přičítám to jejich zkušenostem s rizikovým chováním. Další alternativou je, že škola má minimum nebo žádné pedagogy s praxí do 5-ti let.

Otázka č. 3 – Jste třídní učitel(a)?

Zde byly kladné 3 odpovědi a 3 byly záporné.(50 % x 50 %)

Otázka č. 4 – Setkal(a) jste se na Vaší škole s některou z níže popsaných forem rizikového chování? Případně uveďte jiné.

V odpovědích figurovaly v čele *šikana* s četností 6x (19,4 %), spolu s ním *záškoláctví* 6x (19,4 %) a *vandalismus* 6x (19,4 %), následovalo *kouření tabáku* 5x (16,1 %) s *konzumem alkoholu* 5x (16,1 %), *marihuana* 2x (6,5 %). Z *jiných* případů byla uvedena *anorexie* 1x (3,3 %), *slovní útoky na učitele* 1x (3,3 %) a *agresivní chování vůči učitelům* 1x (3,3 %)

V této škole je dle odpovědí nejčastější formou rizikového chování šikana, záškoláctví a vandalismus (shodně 6x-19,4%). O něco méně bylo odhaleno kouření a konzumace alkoholu. Kouření marihuany společně s uvedenou anorexií a slovním a fyzickým napadením pedagoga, lze přiřadit k vážnějším formám výskytu rizikového chování na této škole.

Otázka č. 5 – Na toto rizikové chování jste byl upozorněn:

Na *upozornění od kolegů* bylo odpovězeno kladně 6x (33,3 %), na *vlastní zjištění podle známých příznaků* 6x (33,3 %), na *informace od dětí* 4x (22,2 %) a *informace od rodičů* získali 2 pedagogové (11,1 %). Pedagogové k této otázce uváděli i více možností.

V této otázce všichni respondenti odpověděli kladně na vlastní zjištění podle příznaků a zrovna tak na informace od kolegů, což svědčí o dobrých teoretických a praktických zkušenostech pedagogů školy o projevech a příznacích rizikového chování. Informace od dětí uvedené zde čtyřmi respondenty, nám dávají obraz o dobré informovanosti žáků školy v této problematice.

Otázka č. 6 – Jakým způsobem jste danou formu rizikového chování řešili?

K otázce byla nabídka několika řešení, plus možnost jiného, v dotazníku neuvedeného.

V odpovědích dominovaly dvě řešení, a to *domluvou nebo pohovorem se žákem* 6x (40 %) a *oznámení rodičům* 6x (40 %). *Sníženou známku z chování* navrhl 1 pedagog (6,7%), 2x (13,3 %) bylo označeno *doporučení ke specialistovi*. Jiné řešení nebylo uvedeno.

Respondenti nejdříve řeší příznaky rizikového chování domluvou a pohovorem s problémovým žákem (40%) a stejně o projevech rizikového chování informují rodiče (40%). Sníženou známku chování navrhl 1 pedagog (6,7%) a specialistu doporučilo (13,3%) pedagogů a to již při opravdu závažnějším porušení vztahů mezi žáky, kdy předchozí možnosti selhaly.

Otázka č. 7 – Myslíte si, že rizikového chování má u žáků Vaší školy trend a) vzestupný, b) ustálený, c) klesající?

V uvedených odpovědích se k *vzestupnému* trendu přihlásil 1 pedagog (16,7%), k *ustálenému* 5- (83,3 %) a ke *klesajícímu* 0. Opět samozřejmě můžeme hovořit o subjektivním posouzení ze strany respondenta.

Otázka č. 8 – Co by podle Vás z uvedených možností přispělo k omezení rizikového chování u žáků.

K první možnosti – *primární prevence jako samostatný předmět* – se přihlásili 2 pedagogové (14,3%), druhá možnost byla, že funkce *ŠMP by měla být samostatná*, k té se přihlásilo

5 učitelů (35,7 %), dále *dle možnosti zvýšit testy žákům, kteří soustavně narušují obvyklé vztahy* – 5 (35,7 %), *sjednocení výchovných a pedagogických postupů všech pracovníků školy* označili 2 (14,3 %). *Jinou* možnost neuvedl nikdo. I zde někteří pedagogové označili více možností.

Otázka č. 9 – Jaké preventivní volnočasové, školní i mimoškolní pořádá Vaše škola?

V této volné otázce dostala nejvíce hlasů *aktivita školy-spaní ve škole a spaní v přírodě* – 6x (35,3 %), dále byly uvedeny *zájmové kroužky školy* – 5x (29,4 %), 5x byly zapsány *školní sportovní oddíly* (29,4 %) a 1x byl uveden *odkaz na webové stránky školy* (5,8 %).

Z odpovědí plyne, že ZŠ“B“, stejně jako jiné školy preferuje vlastní aktivity. Nejvíce zastoupena byla aktivita spaní ve škole, čímž se má utužovat třídní kolektiv a spaní v přírodě (chata na Zátoni a chata pod Kletí), kde nocují přes víkend 2 třídy školy, což má určitě pozitivní vliv na klima školy. Škola má několik zájmových kroužků a sportovních oddílů, které jsou naplno využívány. Odkaz na webové stránky školy, lze přiřadit k výše uvedeným aktivitám. Jiné možnosti respondenti neuvedli.

Otázka č. 10 – Využívá Vaše škola peer program?

Odpověď NE zaškrtno všech 8 respondentů. (100 %)

Otázka č. 11 – Vaši školu navštěvuje pracovník Prevence kriminality městské policie v Č. Krumlově. Jak hodnotíte jeho činnost?

Ke kladnému působení činnosti pracovníka městské policie s programem prevence pro školy se přihlásilo všech 6 pedagogů (100 %). Zvláště je oceňováno, že tato aktivita se dá objednávat i s příslušným obsahem vhodným pro výuku.

Otázka č. 12 – Organizuje Vaše škola anebo vysílá své pedagogy na semináře či školení zaměřené na primární prevenci?

V dotazníku bylo 6x vypsáno- *pravidelná školení pedagogů na téma rizikové chování u žáků* Protože na tuto otázku odpověděli všichni respondenti stejně, lze předpokládat, že na této škole se její vedení snaží aspoň touto formou vzdělávat své pedagogy.

Otázka č. 13 – Jste dostatečně seznámen(a) s legislativou MŠMT zabývající se primární prevencí?

Odpověď, že *ANO* označilo 5 pedagogů (83,3 %), odpověď *NE* byla označena 1x (16,7 %).

Pokud všichni učitelé v předchozí otázce odpověděli stejně, dalo se předpokládat a to se potvrdilo, že většina pedagogů (83,3%) bude dostatečně seznámena se současnou legislativou zabývající se primární prevencí.

Otázka č. 14 – Jste ochoten(a) se v preventivních opatřeních dále individuálně vzdělávat?

Zde bylo 5x uvedeno, že *ANO*.(83,3 %), *NE* 1x (16,7 %). Většina kladných odpovědí svědčí o snaze pedagogů zlepšovat svou profesní způsobilost v této oblasti.

Tabulka č. 27 - Rozdělení respondentů dle pohlaví:

	ŽENA	MUŽ
ABSOLUTNÍ ČETNOST	3	3
RELATIVNÍ ČETNOST (V %)	50	50

Tabulka č. 28 - Délka praxe:

	1 -5 LET	6 – 10 LET	11 A VÍCE LET
ABSOLUTNÍ ČETNOST	0	2	4
RELATIVNÍ ČETNOST (V %)	0	33,3	66,7

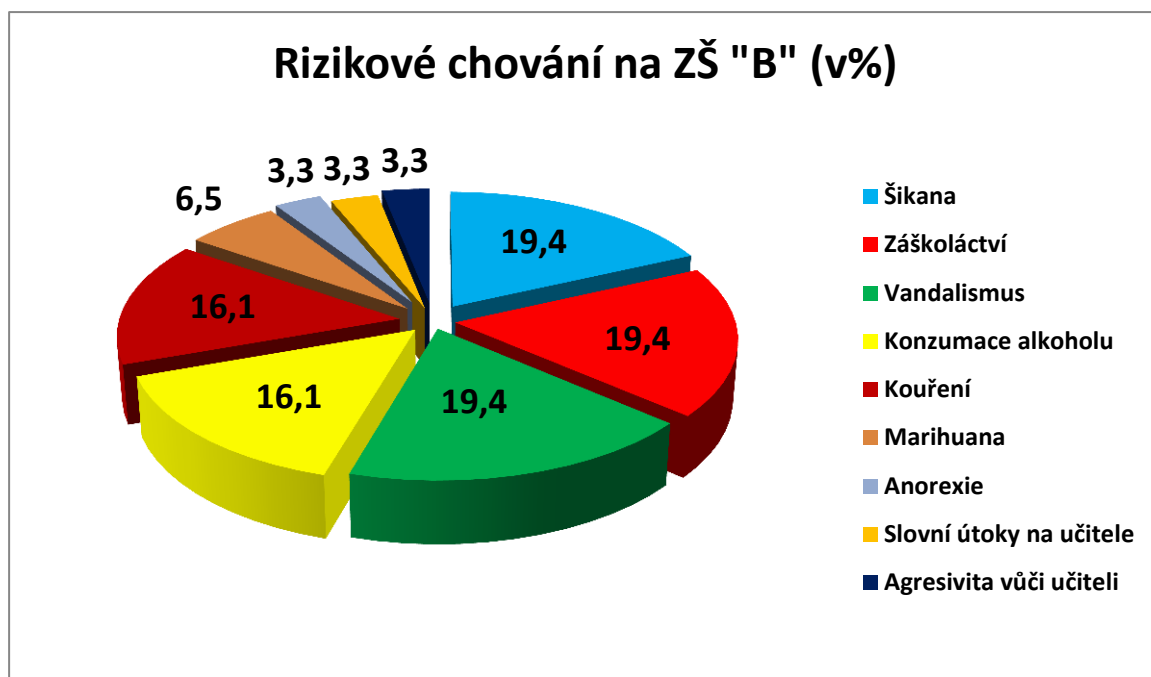
Tabulka č. 29 – „Jste třídní učitel(a)?“

	ANO	NE
ABSOLUTNÍ ČETNOST	3	3
RELATIVNÍ ČETNOST (V %)	50	50

Tabulka č. 30 - Setkal(a) jste se ve Vaší škole s níže uvedenou formou rizikového chování u žáků?

RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (V %)
ŠIKANA	6	19,4
ZÁŠKOLÁCTVÍ	6	19,4
VANDALISMUS	6	19,4
KONZUMACE ALKOHOLU	5	16,1
KOUŘENÍ	5	16,1
MARIUHANÁ	2	6,5
ANOREXIE	1	3,3
SLOVNÍ ÚTOKY NA UČITELE	1	3,3
AGRESIVITA VŮČI UČITELI	1	3,3

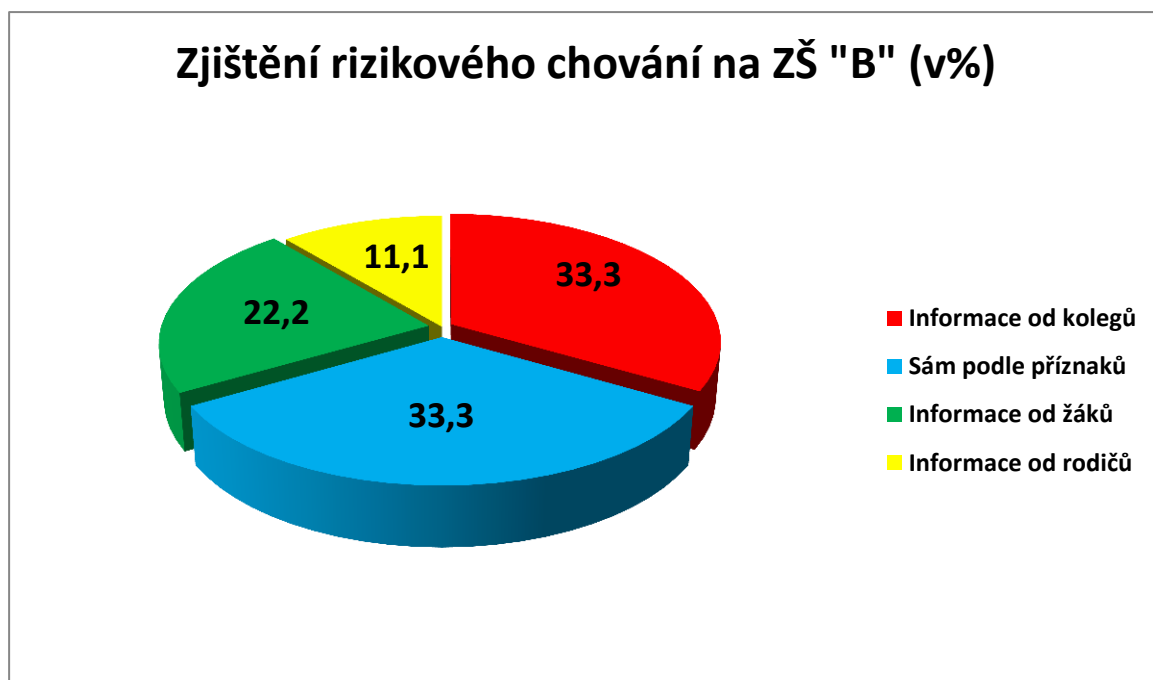
Graf č. 11 Rizikové chování

Tabulka č. 31 - Na rizikové chování jste:

	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (V %)
BYL JSEM UPOZORNĚN KOLEGY	6	33,3
SÁM PODLE PŘÍZNAKU	6	33,3
SVĚŘILI SE MI ŽÁCI	4	22,2
BYL(A) JSEM UPOZORNĚN(A) RODIČI	2	11,1

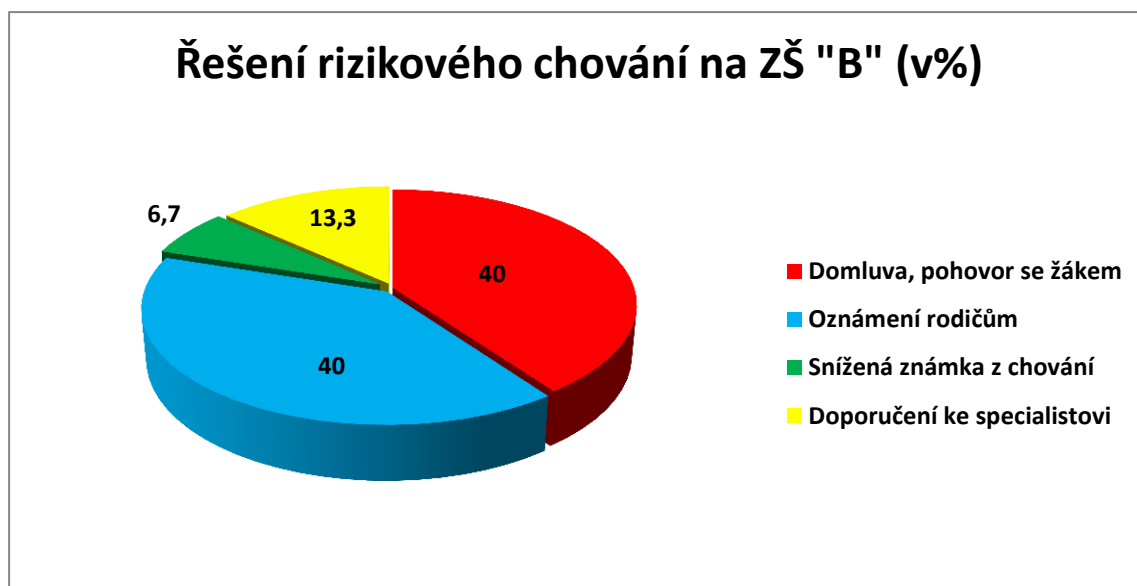
Graf č. 12 Zjištění rizikového chování

Tabulka č. 32 – „Jakým způsobem jste tuto situaci řešil(a)?“

	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (v %)V %
DOMLUVA, POHOVOR	6	40
OZNÁMENÍ RODIČUM	6	40
SNÍŽENÁ ZNÁMKA Z CHOVÁNÍ	1	6,7
DOPORUČENÍ KE SPECIALISTOVI	2	13,3

Graf č. 13 Řešení rizikového chování

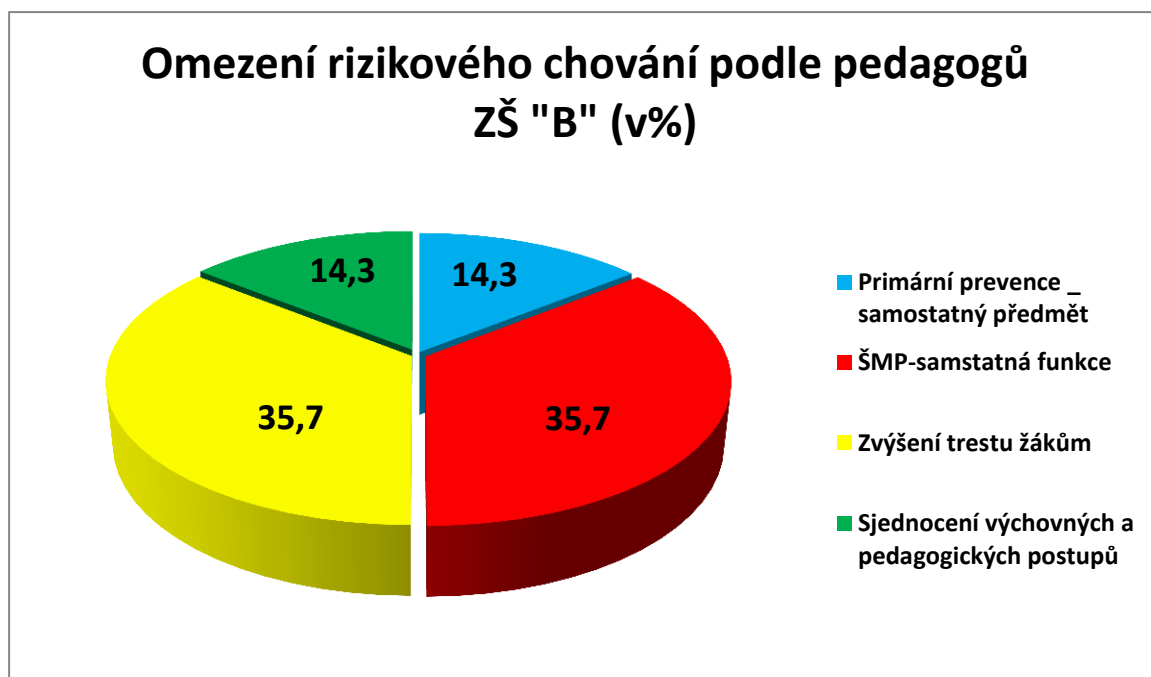
Tabulka č. 33 - Trend rizikového chování:

	VZESTUPNÝ	USTÁLENÝ	KLESAJÍCÍ
ABSOLUTNÍ ČETNOST	1	5	0
RELATIVNÍ ČETNOST (v %)	16,7	83,3	0

Tabulka č. 34 - Co by podle Vás případně přispělo k omezení rizikového chování u žáků.

	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (v %)
PREVENCE JAKO PŘEDMĚT	2	14,3
ŠMP – SAMOSTATNÁ FUNKCE	5	35,7
ZVÝŠIT TRESTY ŽÁKUM	5	35,7
SJEDNOCENÍ VÝCH. A PEDAGOG. POSTUPU	2	14,3

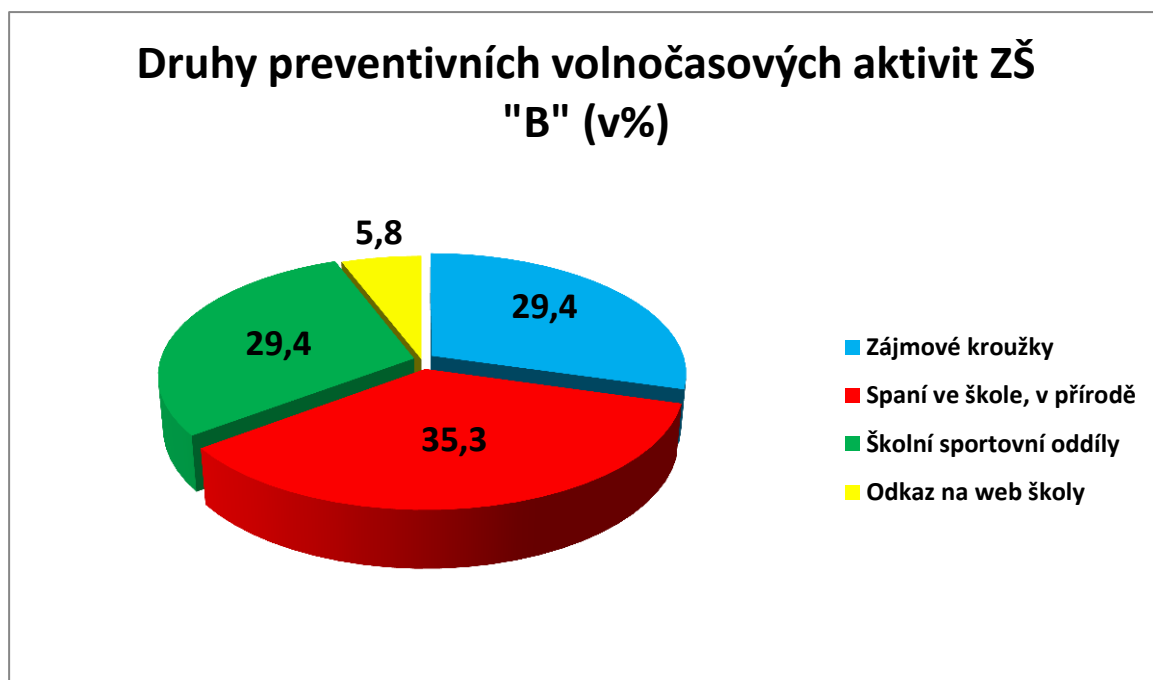
Graf č. 14 Omezení rizikového chování

Tabulka č. 35 – „Jaké preventivní volnočasové školní a mimoškolní aktivity organizuje Vaše škola?“

AKTIVITY UVEDENÉ PEDAGOGY	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (v %)V %
ZÁJMOVÉ KROUŽKY	5	29,4
SPANÍ VE ŠKOLE A V PŘÍRODĚ	6	35,3
ŠKOLNÍ SPORTOVNÍ ODDÍLY	5	29,4
ODKAZ NA WEB ŠKOLY	1	5,8

Graf č. 15 Druhy volnočasových aktivit

Tabulka č. 36 – „Využívá Vaše škola peer program?“

	ANO	NE
ABSOLUTNÍ ČETNOST	6	0
RELATIVNÍ ČETNOST (V %)	100	0

Tabulka č. 37 – „Organizuje Vaše škola nebo vysílá své pedagogy na semináře či školení zaměřené na primární prevenci? Pokud ano, uveďte jaké.“

	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (V %)
PRAVIDELNÁ ŠKOLENÍ NA TÉMA RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ	6	100

Tabulka č. 38 – Jste podle svého názoru dostatečně seznámen(a) se stávající legislativou MŠMT k otázkám primární prevence?

	ANO	NE
ABSOLUTNÍ ČETNOST	5	1
RELATIVNÍ ČETNOST (V %)	83,3	16,7

Tabulka č. 39 – „Jste ochoten(a) se v preventivních opatřeních dále individuálně vzdělávat?“

	ANO	NE
ABSOLUTNÍ ČETNOST	5	1
RELATIVNÍ ČETNOST (V %)	83,3	16,7

Příloha IV. Otázky, tabulky a grafy základní škola „C“

V této ZŠ byla návratnost dotazník 87,5 %, z 8 dotazníků se mi vrátilo 7.

Otázka č. 1 – Pohlaví pedagoga

V ZŠ „C“ se výzkumu zúčastnilo 6 žen a 1 muž. Ve výzkumu převažují ženy, které tvoří většinu pedagogického sboru této školy.

Otázka č. 2 – Délka Vaší praxe?

Z odpovědí vyplynulo, že výzkumu se zúčastnili 2 pedagogové s praxí 5-10 let (28,6 %) a 5 pedagogů s praxí delší 11 let (71,4 %).

Otázka č. 3 – Jste třídní učitel(a)?

Zde bylo kladných 5 odpovědí (71,4 %), 2 byly záporné.(28,6 %)

Otázka č. 4 – Setkal(a) jste se na Vaší škole s některou z níže popsaných forem rizikového chování? Případně uveďte jiné.

V odpovědích dominovala *šikana a záškoláctví* s četností 7x (30,4 %), dále *vandalismus* 5x (20 %), *kouření tabáku a konzum alkoholu* 4x (16 %). Jiné možnosti nebyly označeny.

Otázka č. 5 – Na toto rizikové chování jste byl upozorněn:

Na *upozornění od kolegů* bylo odpovězeno kladně 5x (35,7 %), na *vlastní zjištění podle známých příznaků* 6x (42,9 %), na *informace od dětí* 1x (7,1 %) a *informace od rodičů* získali 2 pedagogové (14,3 %). Pedagogové k této otázce uváděli i více možností.

Celkem ideální odpovědi na danou otázku. To, že na rizikové chování rozeznají podle příznaků sami pedagogové by mělo být samozřejmostí.

Otázka č. 6 – Jakým způsobem jste danou formu rizikového chování řešili?

K otázce byla nabídka několika řešení, plus možnost jiného, navrženého pedagogem.

V odpovědích dominovaly dvě řešení, a to *domluvou nebo pohovorem se žákem* 6x (31,6 %) a *oznámení rodičům* 6x (31,6 %). *Sníženou známku z chování* navrhli 4 (21 %), 3x (15,8 %) bylo označeno *doporučení ke specialistovi*. Jiné možnosti nebyly uvedeny.

I zde pedagogové nejdříve sáhnou po domluvě a pohovoru se žákem a informují rodiče. Snížená známka z chování se jeví jako vhodná možnost prevence 4 ze 7 respondentů. Doporučení ke specialistovi bylo navrženo při opakování tohoto chování a při nezájmu rodičů.

Otázka č. 7 – Myslíte si, že rizikového chování má u žáků Vaší školy trend a) vzestupný, b) ustálený, c) klesající?

V uvedených odpovědích se k *vzestupnému* trendu přihlásilo 0 pedagogů, k *ustálenému* 5 (83,3%) a ke *klesajícímu* 1. (16,7 %). Jeden pedagog nehodnotil.

Podle odpovědí se dá usuzovat, že většina respondentů je přesvědčena, že trend rizikového chování stagnuje, což je jistě v pořádku. Důležitým faktorem je zde také subjektivní pohled pedagogů.

Otázka č. 8 – Co by podle Vás z uvedených možností přispělo k omezení rizikového chování u žáků.

K první možnosti – *primární prevence jako samostatný předmět* – se přihlásili 3 pedagogové (21,4%), druhá možnost byla, že funkce *ŠMP by měla být samostatná*, k té se přihlásili 3 (21,4 %), dále *dle možnosti zvýšit tresty žákům, kteří soustavně narušují obvyklé vztahy* – 5 (35,8 %), *sjednání výchovných a pedagogických postupů všech pracovníků školy* označili 3 (21,4 %). *Jinou* možnost neuvedl nikdo. I zde někteří pedagogové označili více možností. Z odpovědí na tuto otázku je patrné, že většina respondentů by šáhla po možnosti zvýšení trestů pro problémové žáky (5). Zřejmě mají pocit, že tato možnost by nejlépe přispěla k omezení rizikového chování. Ostatní uvedené možnosti, označili shodně 3x.

Otázka č. 9 – Jaké preventivní volnočasové, školní i mimoškolní pořádá Vaše škola?

V této volné otázce byly 2x označeny *zájmové kroužky školy* (9,1 %), 5x byly zapsány *besedy s PPP na téma klima třídy a rizikové chování* (22,7 %), *školní sportovní oddíly* 3x (13,6 %), dále byla uvedena *kultura (divadlo, kino)* 5x (22,7%), *školní výlety* 5x (22,7 %), návštěvy „*Boudy*“- *protidrogová poradna* 1x (4,6 %) a *návštěvy ekocentra Šípek* také 1x (4,6 %).

Zřejmě nejbohatší nabídka aktivit pro žáky z vybraných škol. Samozřejmě, že největší podíl na těchto aktivitách má vedení a pedagogové školy, dále pak také poloha školy, která má většinu uvedených mimoškolních aktivit tzv. po ruce.

Otázka č. 10 – Využívá Vaše škola peer program?

Tato škola také nevyužívá možnost vytvoření tzv. peer programu. Odpověď NE zaškrtnulo všech 7 pedagogů. (100 %)

Otázka č. 11 – Vaši školu navštěvuje pracovník Prevence kriminality městské policie v Č. Krumlově. Jak hodnotíte jeho činnost?

Ke kladnému působení činnosti pracovníka městské policie s programem prevence pro školy se přihlásilo všech 7 pedagogů. (100 %)

Otázka č. 12 – Organizuje Vaše škola anebo vysílá své pedagogy na semináře či školení zaměřené na primární prevenci?

V dotazníku bylo 7x uvedeno- *seminář k prevenci, pořádaný školou pro pedagogy na téma rizikové chování u žáků* (100 %) I na této škole je vidět, že vedení školy se snaží zdokonalovat v primární prevenci své pedagogy.

Otázka č. 13 – Jste dostatečně seznámen(a) s legislativou MŠMT zabývající se primární prevencí?

Odpověď, že *dostatečně* označilo 6 pedagogů (85,7 %), odpověď *NE* byla označena 1x (14,7 %). To, že 85,7% respondentů označilo svou znalost legislativy za dostatečnou, je určitě pro školu i učitele dobrá vizitka. Odpověď je samozřejmě subjektivní, možná hlubší výzkum by mohl odhalit skutečný stav obeznámení s legislativou.

Otázka č. 14 – Jste ochoten(a) se v preventivních opatřeních dále individuálně vzdělávat?

Zde bylo 7x (100%) uvedeno, že *ANO*, což je pro pedagogy určitě zavazující a pro školu přínosné. Proto by stálo za uvažení, aby škola rozšířila nabídku seminářů, besed či školení na dané téma.

Tabulka č. 40 - Rozdělení respondentů dle pohlaví:

	ŽENA	MUŽ
ABSOLUTNÍ ČETNOST	6	1
RELATIVNÍ ČETNOST (V %)	85,7	14,3

Tabulka č. 41- Délka praxe:

	1 - 5 LET	6 – 10 LET	11 A VÍCE LET
ABSOLUTNÍ ČETNOST	0	2	5
RELATIVNÍ ČETNOST (V %)	0	28,6	71,4

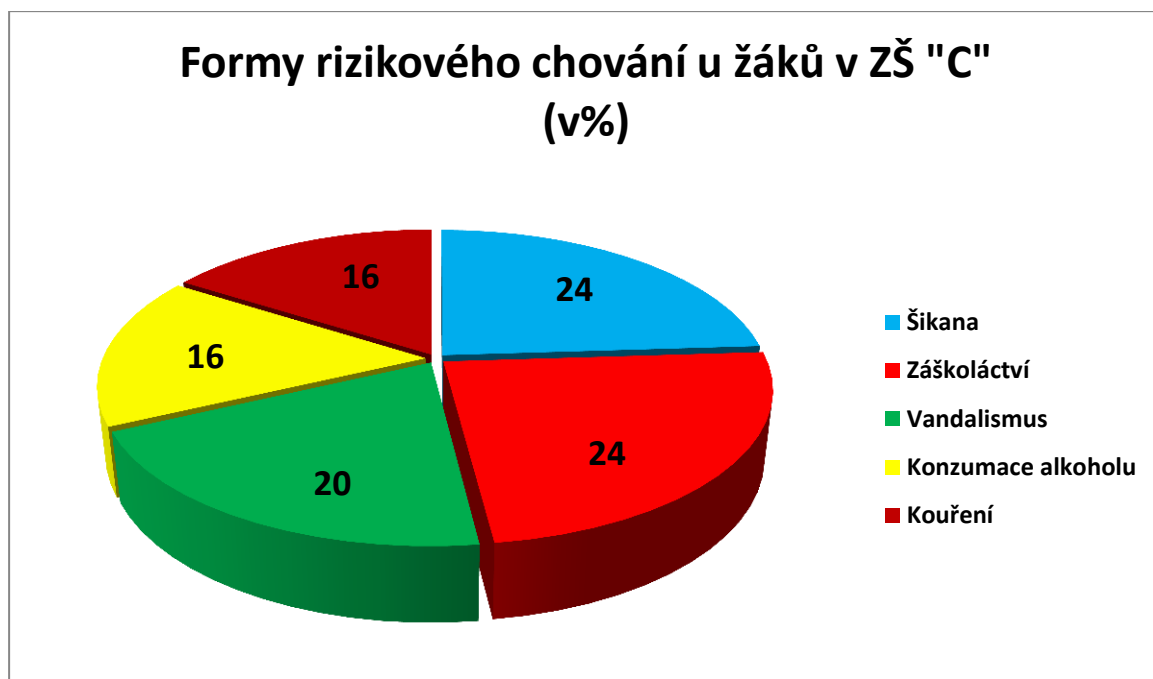
Tabulka č. 42 – „Jste třídní učitel(a)?“

	ANO	NE
ABSOLUTNÍ ČETNOST	5	2
RELATIVNÍ ČETNOST (V %)	71,4	28,6

Tabulka č. 43 - Setkal(a) jste se ve Vaší škole s níže uvedenou formou rizikového chování u žáků?

RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (V %)
ŠIKANA	6	24
ZÁŠKOLÁCTVÍ	6	24
VANDALISMUS	5	20
KONZUMACE ALKOHOLU	4	16
KOUŘENÍ	4	16

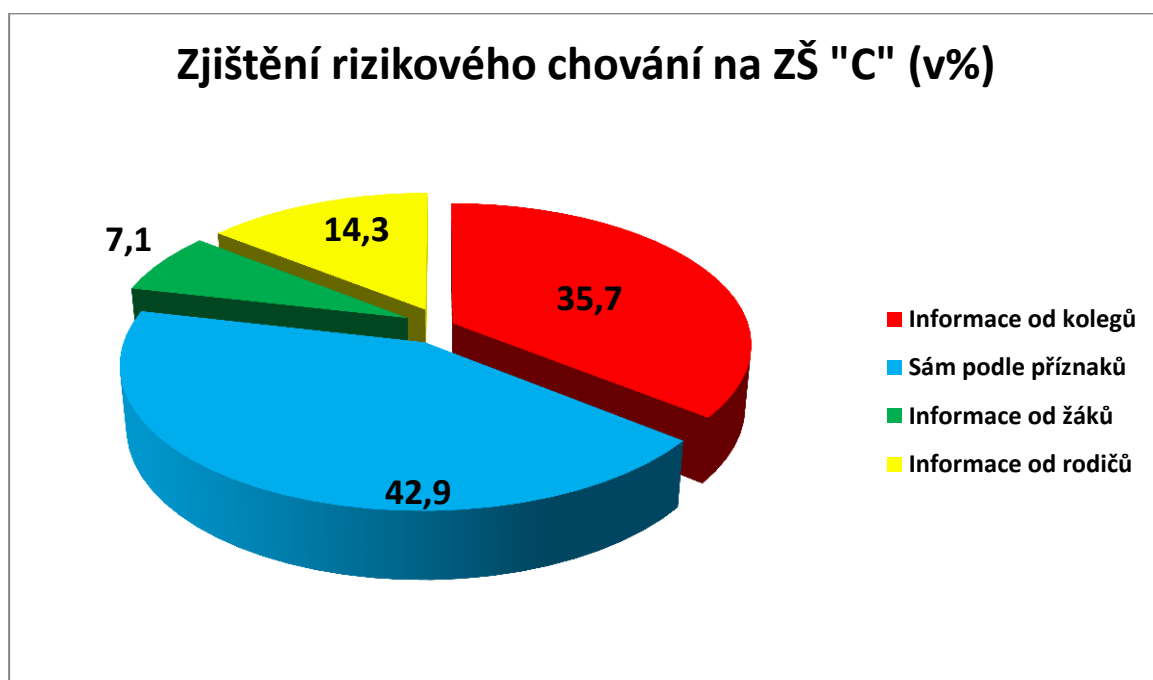
Graf č. 16 Rizikové chování

Tabulka č. 44 - „Na rizikové chování jste:“

	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (V %)
BYL JSEM UPOZORNĚN KOLEGY	5	35,7
SÁM PODLE PŘÍZNAKU	6	42,9
SVĚŘILI SE MI ŽÁCI	1	7,1
BYL(A) JSEM UPOZORNĚN(A) RODIČI	2	14,3

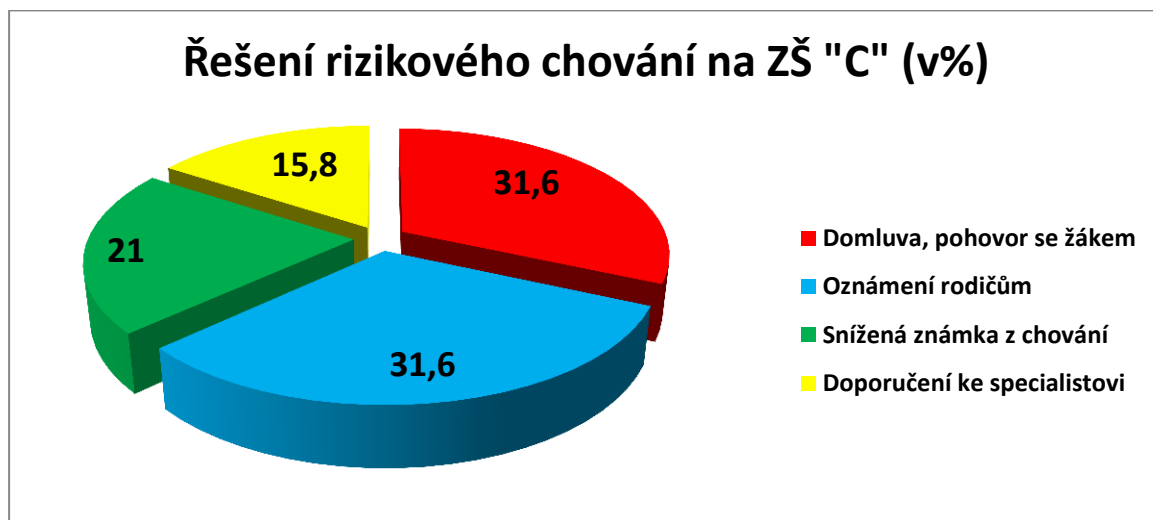
Graf č.17 Zjištění rizikového chování

Tabulka č. 45– „Jakým způsobem jste tuto situaci řešil(a)?“

ŘEŠENÍ	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (V %)
DOMLUVA, POHOVOR	6	31,6
OZNÁMENÍ RODIČŮM	6	31,6
SNÍŽENÁ ZNÁMKA Z CHOVÁNÍ	4	21
DOPORUČENÍ KE SPECIALISTOVI	3	15,8

Graf č. 18 Řešení rizikového chování

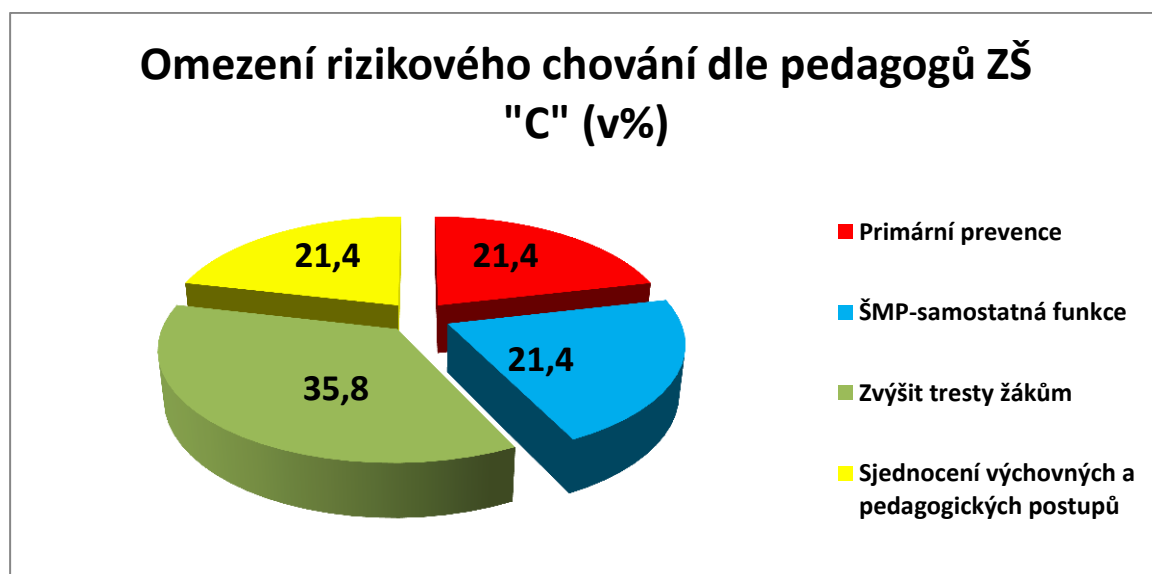
Tabulka č. 46 - Trend rizikového chování:

	VZESTUPNÝ	USTÁLENÝ	KLESAJÍCÍ
ABSOLUTNÍ ČETNOST	0	5	1
RELATIVNÍ ČETNOST (V %)	0	83,3	16,7

Tabulka č. 47 - Co by podle Vás případně přispělo k omezení rizikového chování u žáků.“

	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (V %)
PREVENCE JAKO PŘEDMĚT	3	21,4
ŠMP – SAMOSTATNÁ FUNKCE	3	21,4
ZVÝŠIT TRESTY ŽÁKUM	5	35,8
SJEDNOCENÍ VÝCH. A PEDAGOG. POSTUPU	3	21,4

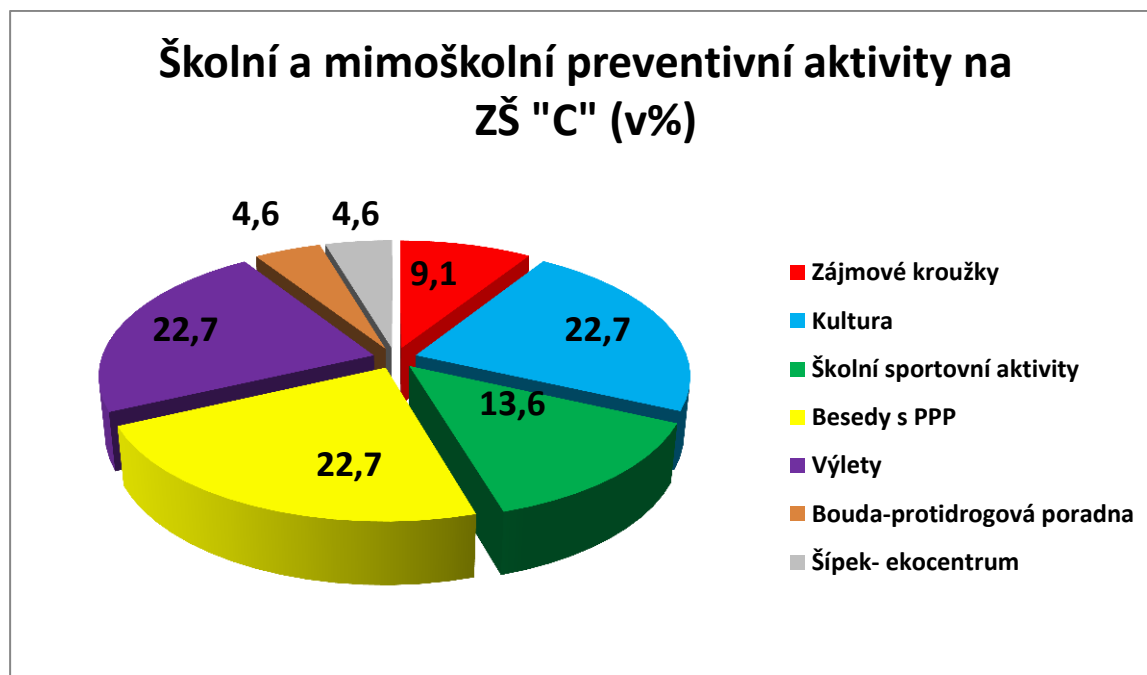
Graf č. 19 Omezení rizikového chování

Tabulka č. 48 – „Jaké preventivní volnočasové školní a mimoškolní aktivity organizuje Vaše škola?“

AKTIVITY UVEDENÉ PEDAGOGY	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (V %)
ZÁJMOVÉ KROUŽKY	2	9,1
KULTURA(KINO,DIVADLO)	5	22,7
ŠKOLNÍ SPORTOVNÍ ODDÍLY	3	13,6
BESEDY S PPP (RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ, KLIMA TŘÍDY)	5	22,7
VÝLETY	5	22,7
BOUDA – PROTIDROGOVÁ PORADNA	1	4,6
ŠÍPEK – EKOCENTRUM v Č. KRUMLOVĚ	1	4,6

Graf č. 20 Preventivní aktivity

Tabulka č. 489– „Využívá Vaše škola peer program?“

	ANO	NE
ABSOLUTNÍ ČETNOST	0	7
RELATIVNÍ ČETNOST (V %)	0	100

Tabulka č. 50 – „Organizuje Vaše škola nebo vysílá své pedagogy na semináře či školení zaměřené na primární prevenci? Pokud ano, uveďte jaké.“

	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (V %)
PRAVIDELNÉ SEMINÁŘE NA TÉMA RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ	7	100

Tabulka č. 51– „Jste podle svého názoru dostatečně seznámen(a) se stávající legislativou MŠMT k otázkám primární prevence?“

	ANO	NE
ABSOLUTNÍ ČETNOST	6	1
RELATIVNÍ ČETNOST (V %)	85,7	14,3

Tabulka č. 52– „Jste ochoten(a) se v preventivních opatřeních dále individuálně vzdělávat?“

	ANO	NE
ABSOLUTNÍ ČETNOST	7	0
RELATIVNÍ ČETNOST (V %)	100	0

Příloha V. Otázky, tabulky a grafy základní škola „D“

V této ZŠ byla návratnost dotazníku 100 %.

Otázka č. 1 – Pohlaví pedagoga

V ZŠ „D“ se výzkumu zúčastnilo 5 žen a 3 muži.

Otázka č. 2 – Délka Vaší praxe?

Z odpovědí vyplynulo, že výzkumu se zúčastnil 1 pedagog s praxí do 5-ti let (12,5 %), 1 pedagog s praxí 5-10 let (12,5 %) a 6 pedagogů s praxí delší 11 let (75 %).

Otázka č. 3 – Jste třídní učitel(a)?

Zde byly kladné 4 odpovědi a 4 byly záporné.

Otázka č. 4 – Setkal(a) jste se na Vaší škole s některou z níže popsaných forem rizikového chování? Případně uveďte jiné.

V odpovědích byla uvedena *šikana* s četností 5x (12,5 %), dále *kouření tabáku* 8x (20 %), *záškoláctví* 8x (20 %), *konzum alkoholu* 6x (15 %), *vandalismus* 4x (10 %), *marihuana* 3x (7,5 %) mezi jinými bylo uvedeno *sexuální obtěžování mezi žáky* 2x (5 %), *kyberšikana* 2x (5 %), 1x *sebepoškozování* (2,5 %) a *agresivita vůči učitelům* 1x (2,5 %).

Z odpovědí pedagogů je patrné, že na této škole jsou různé formy rizikového chování relativně časté. Svědčí o tom i druhy uvedené respondenty. Některé již mají kriminální prvky a vyžadují již přítomnost Policie ČR.

Otázka č. 5 – Na toto rizikové chování jste byl upozorněn:

Na *upozornění od kolegů* bylo odpovězeno kladně 4x (19 %), na *vlastní zjištění podle známých příznaků* 8x (38,1 %), na *informace od dětí* 5x (23,9 %) a *informace od rodičů* získali 4 pedagogové (19 %). Pedagogové k této otázce uváděli i více možností.

Z odpovědí je poznat velká zkušenost pedagogů této škol s rizikovým chováním u žáků. Nepřekvapují také informace od žáků, kteří jsou tímto chováním zasaženi a i informace od rodičů, neboť řada žáků se svěřuje pouze doma.

Otázka č. 6 – Jakým způsobem jste danou formu rizikového chování řešili?

K otázce byla nabídka několika řešení, pus možnost jiného, v dotazníku neuvedeného.

V odpovědích dominovaly opět dvě řešení, a to *domluvou nebo pohovorem se žákem* 8x (29,6 %) a *oznámení rodičům* 8x (29,6 %). *Sníženou známku z chování* navrholo 5 pedagogů (23,8 %), 4x (19%) bylo označeno *doporučení ke specialistovi*. Mezi jiné bylo zahrnuto 1x *oznámení na Policii ČR* (3,7 %) a *oznámení OSPODu* 1x (3,7 %).

Domluvu s pohovorem a oznámení rodičům použili všichni dotázaní pedagogové, čtená je také snížená známka z chování i doporučení specialistovi. Oznámení na Policii ČR a OSPODu byla využita při některých ze závažnějších formách rizikového chování.

Otázka č. 7 – Myslíte si, že rizikového chování má u žáků Vaší školy trend a) vzestupný, b) ustálený, c) klesající?

V uvedených odpovědích se k *vzestupnému* trendu přihlásili 4 pedagogové, k *ustálenému* také 4, ke *klesajícímu* žádný.

Z odpovědí vyplývá, že v této škole si pedagogové uvědomují, že rizikové chování je hrozbou. Do této školy dochází děti z tzv. vyloučených lokalit jak z města, tak i z okolních obcí, z částí, označovaných jako vyloučené komunity.

Otázka č. 8 – Co by podle Vás z uvedených možností přispělo k omezení rizikovému chování u žáků.

K první možnosti – *primární prevence jako samostatný předmět* – se nepřihlásil nikdo z pedagogů, možnost, aby se *funkce ŠMP stala samostatnou*, uvedlo 5 pedagogů (29,4 %), pro možnost *zvýšit tresty žákům, kteří soustavně narušují obvyklé vztahy* – 4 (23,5 %), *sjednocení výchovných a pedagogických postupů všech pracovníků školy* označili 4 (23,5 %), *zvýšení počtu akcí se zaměřením na volnočasové aktivity* 2 (11,8 %). Jako *jinou* možnost uvedli pedagogové 1x (5,9 %) *zvýšení pravomoci školy* a 1x *zvýšení pravomoci OSPODu* (5,9 %). I zde někteří pedagogové označili více možností.

Otázka č. 9 – Jaké preventivní volnočasové, školní i mimoškolní pořádá Vaše škola?

V této volné otázce dostala nejvíce hlasů *nezisková organizace Spirála (protidrogová poradna)* – 6 (30 %), dále byly uvedeny *zájmové kroužky školy* – 5x (25%), 4x byly zapsány

besedy s Policií ČR a MP (20%), *školní sportovní hry* 4x (20 %), mezi jiné byly uvedeny *adaptační dny* 1x (5 %).

V odpovědích převládající „Spirála“ se neorientuje pouze na protidrogovou činnost. Zahrnuje i jiné formy vzdělávání dětí, které mají určitý sklon k projevům rizikového chování. Tuto činnost provádí v této organizaci psycholog. Četné jsou také besedy s Policií ČR a s městskou policií. Samozřejmostí jsou zájmové kroužky, i když v dotaznících bylo uvedeno, že žáci II. stupně nemají o takové aktivity zájem.

Otázka č. 10 – Využívá Vaše škola peer program?

Odpověď ANO zaškrtili 2 (25 %), odpověď NE označilo 6 pedagogů (75 %)

Odpovědi na tuto otázku jsou rozporuplné. Pokud škola má peer program, má to vědět celý pedagogický sbor. Možností je, že se respondenti při vyplňování přehlédli a vyplnili jinou kolonku.

Otázka č. 11 – Vaši školu navštěvuje pracovník Prevence kriminality městské policie v Č. Krumlově. Jak hodnotíte jeho činnost?

Ke kladnému působení činnosti pracovníka městské policie s programem prevence pro školy se přihlásilo všech 8 respondentů. (100 %)

Otázka č. 12 – Organizuje Vaše škola anebo vysílá své pedagogy na semináře či školení zaměřené na primární prevenci?

V dotazníku byl 8x uveden *seminář k prevenci, pořádaný školou pro pedagogy na téma rizikové chování* (72,7 %), 3x bylo uvedeno *individuální školení na vlastní žádost k tématu prevence rizikového školení* (27,3 %).

Otázka č. 13 – Jste dostatečně seznámen(a) s legislativou MŠMT zabývající se primární prevencí?

Odpověď, že *dostatečně* označili 4 pedagogové (50 %), odpověď *NE* byla označena také 4x (50 %). Troch rozporuplné odpovědi na tuto otázku, neboť v předchozí otázce všichni odpověděli, že škola pořádá semináře na rizikové chování. V úvahu přichází možnost, že někteří pedagogové nepovažují semináře za dostačující.

Otázka č. 14 – Jste ochoten(a) se v preventivních opatřeních dále individuálně vzdělávat?

V odpovědi na tuto otázku odpovědělo ANO. 7 pedagogů (87,5 %), na NE 1 (12,5 %). Vzhledem k předchozím získaným informacím z výzkumu na této škole považují další vzdělávání v oblasti prevence za nutnost.

Tabulky a grafy k základní škole „D“

Tabulka č. 53 - Rozdělení respondentů dle pohlaví:

	ŽENA	MUŽ
ABSOLUTNÍ ČETNOST	5	3
RELATIVNÍ ČETNOST (V %)	62,5	37,5

Tabulka č. 54 - Délka praxe:

	1 -5 LET	6 – 10 LET	11 A VÍCE LET
ABSOLUTNÍ ČETNOST	1	1	6
RELATIVNÍ ČETNOST (V %)	12,5	12,5	75

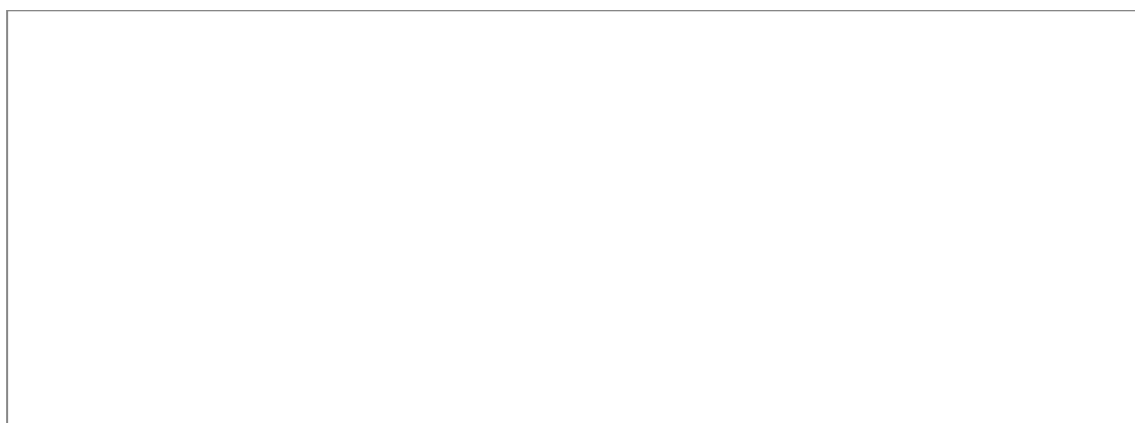
Tabulka č. 55 – „Jste třídní učitel(ka)?“

	ANO	NE
ABSOLUTNÍ ČETNOST	4	4
RELATIVNÍ ČETNOST (V %)	50	50

Tabulka č. 56–,Setkal(a) jste se ve Vaší škole s níže uvedenou formou rizikového chování u žáků?“

	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (V %)
ŠIKANA	5	12,5
ZÁŠKOLÁCTVÍ	8	20
VANDALISMUS	4	10
KONZUMACE ALKOHOLU	6	15
KOUŘENÍ	8	20
NÁVYKOVÉ LÁTKY (MARIUHANÁ)	3	7,5
SEXUÁLNÍ OBTĚŽOVÁNÍ	2	5
KYBERŠIKANA	2	5
SEBEPOŠKOZOVÁNÍ	1	2,5
AGRESIVITA K UČITELUM	1	2,5

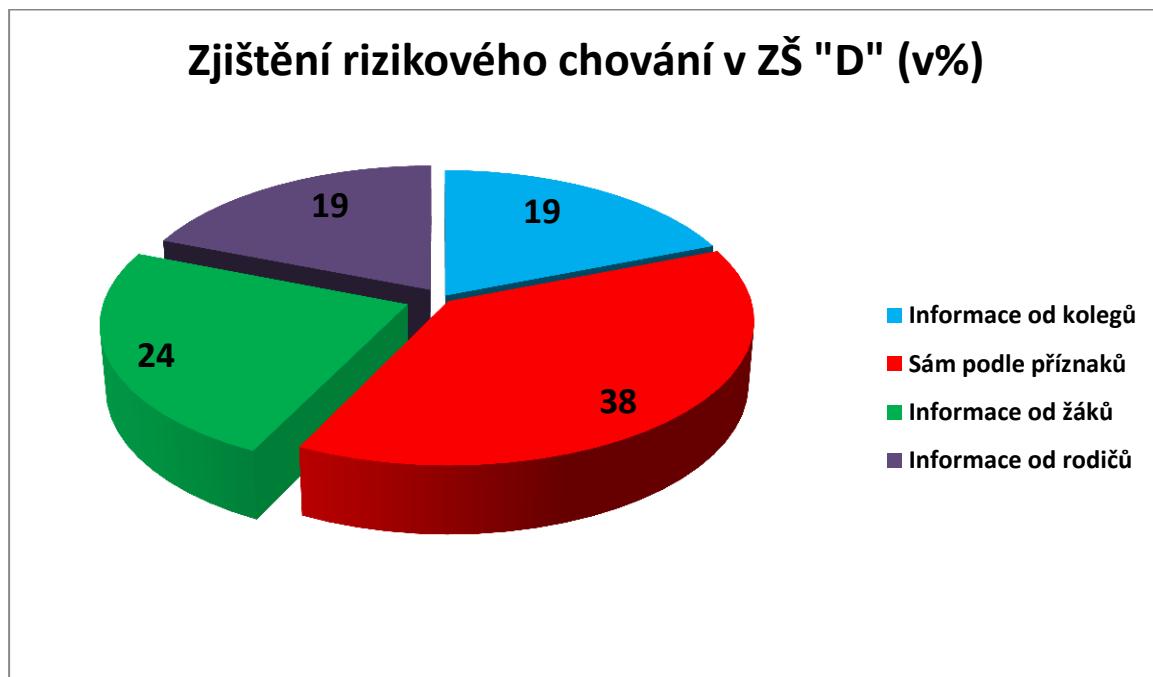
Graf č. 21 Rizikové chování

Tabulka č. 57 - „Na rizikové chování jste:“

	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (V %)
BYL JSEM UPOZORNĚN KOLEGY	4	19
SÁM PODLE PŘÍZNAKŮ	8	38
SVĚŘILI SE MI ŽÁCI	5	24
BYL(A) JSEM UPOZORNĚN(A) RODIČI	4	19

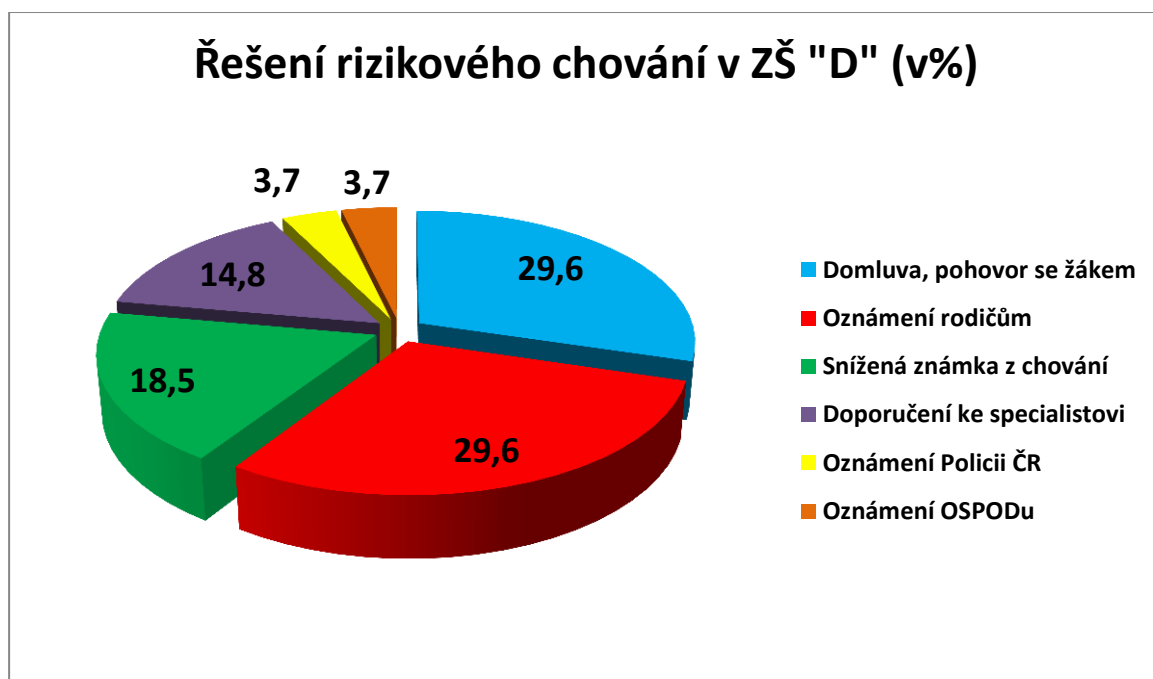
Graf č. 22 Zjištění rizikového chování

Tabulka č. 58 – „Jakým způsobem jste tuto situaci řešil(a)?“

	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (V %)
DOMLUVA, POHOVOR	8	29,6
OZNÁMENÍ RODIČŮM	8	29,6
SNÍŽENÁ ZNÁMKA Z CHOVÁNÍ	5	18,5
DOPORUČENÍ KE SPECIALISTOVI	4	14,8
OZNÁMENÍ POLICII ČR	1	3,75
OZNÁMENÍ OSPODu	1	3,75

Graf č.23 Řešení rizikového chování

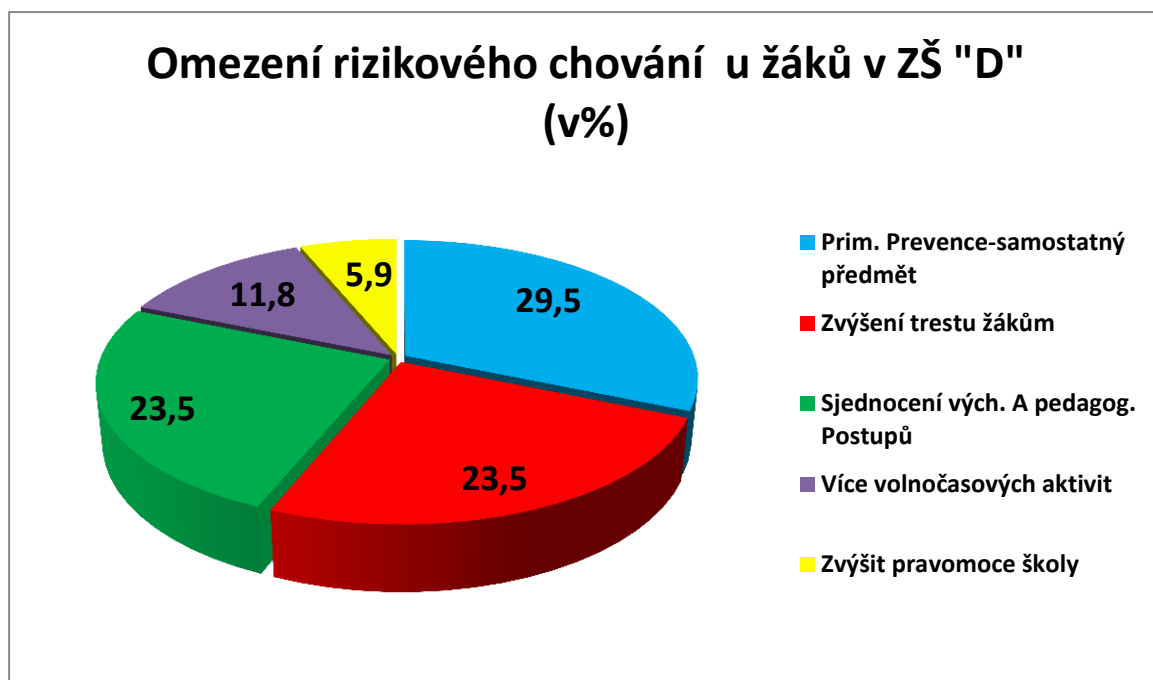
Tabulka č. 59 - Trend rizikového chování

	VZESTUPNÝ	USTÁLENÝ	KLESAJÍCÍ
ABSOLUTNÍ ČETNOST	4	4	0
RELATIVNÍ ČETNOST (V %)	50	50	0

Tabulka č. 60 - „Co by podle Vás případně přispělo k omezení rizikového chování u žáků“

	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (V %)
PREVENCE JAKO PŘEDMĚT	0	0
ŠMP – SAMOSTATNÁ FUNKCE	5	29,4
ZVÝŠIT TRESTY ŽÁKUM	4	23,5
SJEDNOCENÍ VÝCH. A PEDAGOG. POSTUPU	4	23,5
VÍCE VOLNOČAS. AKTIVIT	2	11,8
ZVÝŠIT PRAVOMOCE ŠKOLY	1	5,9
ZVÝŠIT PRAVOMOCE OSPODu	1	5,9

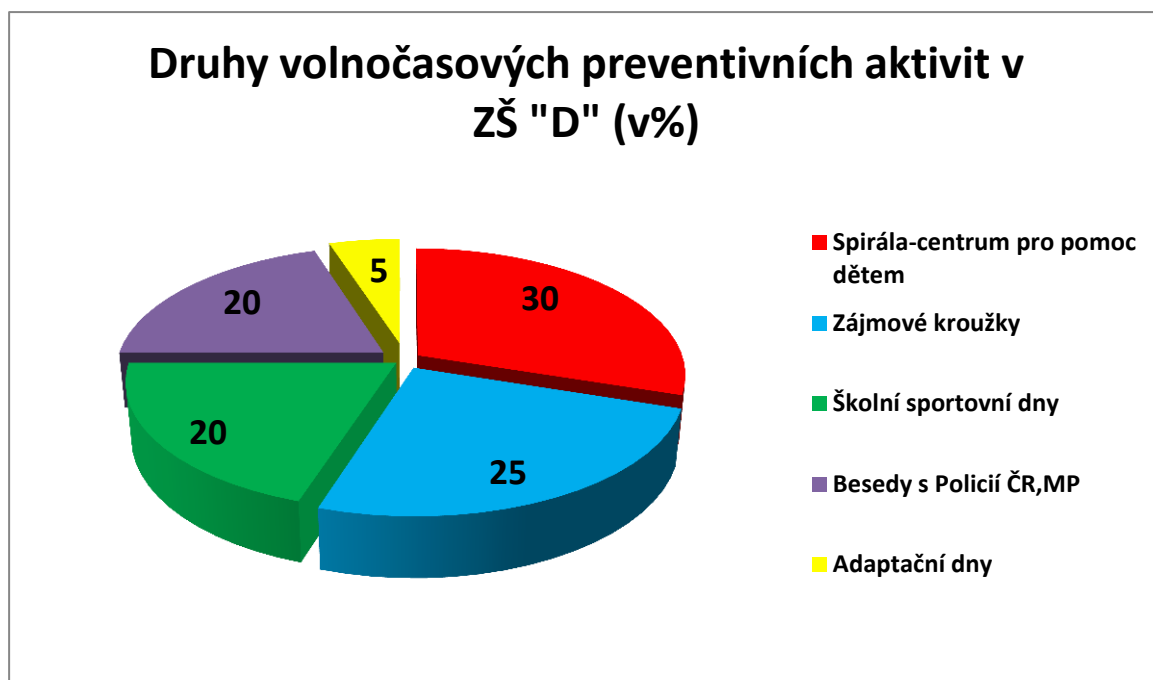
Graf č. 24 Omezení rizikového chování

Tabulka č. 61 – „Jaké preventivní volnočasové školní a mimoškolní aktivity organizuje Vaše škola?“

AKTIVITY UVEDENÉ PEDAGOGY	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (V %)
ZÁJMOVÉ KROUŽKY	5	25
BESEDY S POLICIÍ	4	20
ŠKOLNÍ SPORTOVNÍ DNY	4	20
SPIRÁLA-centrum pro pomoc dětem	6	30
ADAPTAČNÍ DNY	1	5

Graf č. 25 Druhy volnočasových aktivit

Tabulka č. 62 – „Využívá Vaše škola peer program?“

	ANO	NE
ABSOLUTNÍ ČETNOST	2	6
RELATIVNÍ ČETNOST (V %)	25	75

Tabulka č. 63– „Organizuje Vaše škola nebo vysílá své pedagogy na semináře či školení zaměřené na primární prevenci? Pokud ano, uveďte jaké.“

	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (V %)
SEMINÁŘ K RIZIKOVÉMU CHOVÁNÍ	8	72,7
INDIVIDUÁLNÍ ŠKOLENÍ NA ŽÁDOST	3	27,3

Tabulka č. 64 – „Jste podle svého názoru dostatečně seznámen(a) se stávající legislativou MŠMT k otázkám primární prevence?“

	ANO	NE
ABSOLUTNÍ ČETNOST	4	4
RELATIVNÍ ČETNOST (V %)	50	50

Tabulka č. 65 – „Jste ochoten(a) se v preventivních opatřeních dále individuálně vzdělávat?“

	ANO	NE
ABSOLUTNÍ ČETNOST	7	1
RELATIVNÍ ČETNOST (V %)	87,5	12,5

Příloha VI. Minimální preventivní plán ZŠ Plešivec

www.zsplesivec.cz/.../1246pedagogicko-organizacni-informace-2015-16

Příloha VII. Minimální preventivní program ZŠ Linecká

<http://docplayer.cz/5849035-Minimalni-preventivni-program.html>

Příloha VIII. Minimální preventivní program ZŠ T. G. Masaryka

<http://docplayer.cz/11894374-Skolni-rok-2015-2016.html>

Příloha IX. Minimální preventivní program ZŠ Za Nádražím

<http://prevence.zsnadrazi.cz/>

ABSTRAKT

HOMMER, R. *Negativní jevy na ZŠ a současná legislativa*. České Budějovice 2016. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce Mgr. Procházka M. Ph.D.

Klíčová slova: sociálně patologické jevy, rizikové chování žáků, primární prevence, pedagog, MŠMT, platná legislativa, základní škola, šikana, návykové látky, volnočasové aktivity, alkohol, kouření, vandalismus, zákony, vyhlášky

Práce se zabývá tématem negativních jevů (forem rizikového chování) u žáků základních škol v Českém Krumlově a zmiňuje platnou legislativou v oblasti primární prevence rizikového chování u školou povinných dětí a mládeže.

V teoretické části popisuje vybrané sociálně patologické jevy, systém primární prevence a legislativu MŠMT i jiných ministerstev v oblasti prevence rizikového chování, jako i preventivní činnost institucí a organizací na území města Český Krumlov podle platných zákonů.

Součástí diplomové práce v praktické části je empirický výzkum provedený na vybraných základních školách v Českém Krumlově mezi pedagogy, který mapuje jejich zkušenosti s nejčastějšími formami rizikového chování žáků a dále jejich znalost a využívání platné legislativy v oblasti prevence, jak ve školních, tak i v mimoškolních aktivitách.

ABSTRACT

Negative effects at elementary schools and current legislation

Key words: Socially-pathologic effects, risk behaviour of pupils, primary prevention, teacher, MŠMT, valid legislation, elementary school, bullying, addictive substances, after-school activities, delinquency, alcohol, truancy, vandalism, laws, regulations

The diploma thesis deals with the theme of negative effects (forms of risk behaviour) at elementary schools pupils in Český Krumlov and mentions valid legislation in the field of the risk behaviour primary prevention at school-compulsory children and youngsters. The theoretical part describes chosen socially-pathologic effects, the system of primary prevention and MŠMT legislation and other ministries as well in the field of risk behaviour prevention, as well as preventive activity of the institutions and organizations in the area of the city of Český Krumlov according to valid laws.

The diploma thesis in the practical part includes empirical research performed at chosen elementary schools in Český Krumlov among teachers mapping their experience with the most frequent risk behaviour forms of pupils and further their knowledge and valid legislation usage in the field of prevention both at schools and during after-school activities.